

**Rolul educației și formării
profesionale în lupta împotriva
excluzerii sociale**

REPORT

România

European Training Foundation

Cuprins

Capitolul I - Introducere.....	7
Capitolul II – Context	9
Capitolul III – Analiza sub-grupurilor aflate în situatie de risc	27
Capitolul IV – Politici nationale	41
Capitolul V – Metodologii de abordare a sub-grupurilor de risc.....	61
Capitolul VI- Propunere de Proiect dedicat prevenirii excluderii sociale	71
A N E X E	75
Anexa I - Lucrari de cercetare si studii.....	77
ANEXA IIa - Descriere generala a zonelor în dificultate.....	79
ANEXA IIb - Privire de ansamblu asupra politicilor regionale	85
Anexa III - Rata mortalitatii infantile	89
Anexa IV - Cauze ce favorizeaza decesul copiilor de 0-1 ani.....	91
Anexa V - Evolutia somajului de la adoptarea legii 1/1991	93
Anexa VI - Distributia geografica a persoanelor care primesc ajutor de somaj, ajutor de integrare profesionala si alocatie de sprijin în conformitate cu durata somajului (august-noiembrie 1999)	97
Anexa VII - Studiu de caz	101
Anexa VIII - Beneficiarii de ajutor de integrare profesionala în conformitate cu legea 87/1992, ordonanta guvernului 32/1995 si ordonanta guvernului 35/1997	109
Bibliografie	111

Educatie si formare profesionala împotriva excluderii sociale în România

Date generale

Tara: ROMÂNIA

Coordonator: Camelia GHEORGHE, Director, PROMESO Consulting S.R.L.

Membrii echipei: Madlen SERBAN, Director, Centrul National VET

Gabriela PLATON, Director, Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala

Gyongyi SIMION, Director Adjunct, Agentia Nationala pentru Dezvoltare Regionala

Mihaela PETER, Director Adjunct, Fondul Român de Dezvoltare Sociala

Diana NISTORESCU, Director Administrativ, Federatia ONG-urilor active în Protectia Copilului

CAPITOLUL I - INTRODUCERE

Programul de lucru pe 1999-2000 al Fundatiei Europene de Training (ETF) include actiuni menite sa sprijine tarile partenere în încercarea de rezolvare a problemei excluderii sociale, prin formare profesionala si instruire. Una dintre aceste actiuni consta în asistenta oferita Observatoarelor nationale de formare profesionala si instruire pentru a realiza studii orientate înspre actiune, despre natura, scopul si consecintele parasirii premature a scolii, marginalizarii si excluderii sociale.

Studiul "Formare Profesionala si Instruire împotriva Excluderii Sociale în România" se integreaza în aceasta actiune sustinuta de ETF (Centrul European de Training). Mai explicit, studiul intentioneaza sa dezvolte un concept national asupra excluderii sociale, sa ofere o analiza cuprinzatoare a situatiei prezente si sa puna bazele unor politici specifice pentru grupurile tinta si ale unor programe care sa promoveze includerea sociala la nivel national si local. La fel de important, studiul încearca sa atraga atentia autoritatilor române asupra problemelor de formare profesionala si instruire în contextul combaterii excluderii sociale.

Studiind excluderea sociala în România, am considerat în mod fundamental definitia data de Dictionarul Oxford de Sociologie (Marshall, 1998) conform careia *excluderea sociala este un proces prin care indivizii si familiile experimenteaza pierderea de resurse, abilitatea lor de a se integra în societate este în mod sever diminuata si/sau legaturile lor sociale cu comunitatea mai larga sau cu societatea sunt rupte*. Am asociat-o atât cu indivizii, cât si cu societatea, precum si cu o serie de probleme sociale precum somajul, veniturile mici, educatie si calificare inadecvate, conditii de locuit sarace, sanatate deficiente, vârsta înaintata, participare sociala slaba, lipsa de identitate sociala si izolare. În acelasi timp, am considerat excluderea sociala în relatie cu drepturile sociale, societatea civila si notiunile moderne de cetatenie.

Totusi, pentru scopul acestui studiu, am acordat în primul rând atentie semnelor de excludere sociala identificate de Observatorul UE: pozitia pe piata muncii, calitatea vietii si accesul la educatie. În acest context, studiul nostru a încercat sa identifice contributia educatiei profesionale si a instruirii pentru prevenirea excluderii sociale si atenuarea impactului sau odata instalata, dupa cum urmeaza:

- prevenirea esecurilor din educatia primara si secundara, prin îmbunatatirea calitatii acesteia, facând-o mai relevanta pentru nevoile pietei muncii si raspunzând nevoilor si intereselor individuale ale studentilor, îmbunatatind consilierea profesionala si ghidarea;
- abordari specifice în functie de grupurile tinta în educatia profesionala initiala, ca parte a noii infrastructuri a tranzitiei de la scoala spre munca, ca raspuns la din ce în ce mai multele probleme cu care se confrunta tinerii în gasirea unui loc de munca;
- masuri continue de instruire pentru tinerii adulti fara calificari intiale, prin crearea unor cai alternative spre calificari profesionale recunoscute si pregatirea fortei de munca potientiale pentru procesul de învățare de-a lungul întregii vietii.

Caracterul complex, cu mai multe fatete al excluderii sociale si al relatiilor prezente între diferite sectoare a necesitat o compozitie multi si inter-disciplinara a echipei de experti, o munca în echipa efectiva, o comunicare sistematica, schimb de impresii si reactii, schimb de informatii si sprijin profesional reciproc al tuturor membrilor.

Studiul, realizat sub auspiciile Observatorului National VET a implicat de aceea o echipa de experti reprezentând institutii guvernamentale, neguvernamentale si private activând atât în sectorul serviciilor publice ale educatiei, formarii profesionale si ocuparii, protectiei sociale, dezvoltarii regionale, cât si în sectorul privat al consultantei. Aceasta a asigurat un unghi "institutional" echilibrat si divers al abordarii subiectului de studiu. Mai mult decât atât, pregatirea educationala si experienta

de lucru a membrilor echipei au contribuit la o abordare multi si inter-disciplinara a subiectului de studiu.

Preocuparea initiala a echipei a fost sa stabileasca o înțelegere comuna asupra definitiei excluderii sociale si a terminologiei conexe. Acest lucru a fost realizat prin intermediul unui atelier de lucru initial, care a avut loc în decembrie 1999. În timpul seminarului, s-a cazut de acord asupra programului de realizare a studiului si a termenelor limita de predare si au fost atribuite membrilor echipei sarcini specifice. Fiecare expert a fost responsabil pentru un sector specific si pentru un numar de grupuri de risc, dupa cum urmeaza:

- educatie si instruire / adulti slab calificati, scolari care parasesc studiile prematur, tineri care experimenteaza esecul sau se afla sub riscul de a experimenta esecul tranzitiei de la scoala spre munca;
- piata muncii/ someri de lunga durata si muncitori atipici;
- dezvoltare regionala / comunitati sarace, populatie în zone rurale izolate, populatie în zone aflate în declin economic sau într-un proces de restructurare economica intensa;
- equality of treatment / women, minorities; egalitatea de tratament / femeii minoritati;
- protectie sociala / copii, tineri care parasesc institutiile de ocrotire, handicapati, parinti singuri.

Fenomenul excluderii sociale nu a fost recunoscut oficial în România pâna în 1989. Dupa acest an, au existat doar încercari timide de analizare a lui. Mai mult decât atât, în educatie si instruire în particular, a existat “o tendinta de a renunta la suprematia echitatii, în paralel cu întreprinderea unor activitati sustinute menite a creste calitatea ofertei educationale” (Strategia Nationala de Dezvoltare a Resurselor Umane, Observatorul National Român, 1999), din nefericire, cu rezultate modeste. Primul studiu si cel mai cuprinzator intitulat “Educatie pentru toti” a fost realizat în 1995 de catre Institutul de Stiinte ale Educatiei.

În general, expertii au cazut totusi de acord ca un mecanism national de masurare a fenomenului excluderii nu a fost înca dezvoltat si testat si ca nu au fost realizate analize specifice asupra acestor subiecte în afara studiilor, rapoartelor si statisticilor asupra factorilor individuali care ar putea conduce la excludere. De aceea, echipa a decis sa arate în studiu care sunt indivizii si grupurile care sufera cel mai mult de pe urma impactului tranzitiei în ceea ce priveste oportunitatile lor de angajare si care se afla sub riscul de a experimenta excluderea sociala.

Studiul se bazeaza pe analiza legislatiei existente, a statisticilor disponibile, documentelor, declaratiilor de principii, strategiilor nationale, rapoartelor de monitorizare, lucrarilor de cercetare, indicatorilor, cercetarilor integrate asupra familiilor si interviurilor cu decidenti si profesionisti relevanti. Anexa 1 contine o selectie de documente care au fost consultate în scopul acestui studiu.

În mai multe cazuri, informatiile au fost incomplete sau chiar au lipsit, precum: lipsa de statistici oficiale asupra duratei somajului înainte de 1998, lipsa de date oficiale privind angajarea rromilor si a oamenilor cu handicap, lipsa unui sistem de monitorizare a copiilor care parasesc institutiile rezidentiale de ocrotire, lipsa de date despre copiii handicapati care traiesc cu propriile lor familii, statistici acoperind mai degraba judete decât regiuni de dezvoltare pâna în 1996, lipsa de monografii privind factorii de excludere sociala la nivel regional/sub-regional, date insuficiente asupra impactului diferitilor factori de risc asupra femeilor vulnerabile, etc.

De aceea, studiul a facut uz de asemenea de opiniile de experti si de interpretarile membrilor echipei. Continutul studiului este structurat pe baza subiectului cadru recomandat de ETF (Institutul European de Training) si a concluziilor întâlnirii organizate în Ianuarie 2000 la Torino.

CAPITOLUL II – CONTEXT

Evolutia economiei românești în anii '90 a fost influentata de schimbarile antrenate de democratizarea societatii si de tranzitia la o economie de piata, în contextul unei crize economice prelungite, al unor presiuni structurale puternice, al întârzierilor în procesul de restructurare si al unor importante tensiuni si conflicte sociale. Dinamica indicatorilor macroeconomici principali ilustreaza faptul ca evolutia României pâna în prezent a fost instabila, nesustenabila si pauperizanta. Reformularile repetate ale obiectivelor strategice si prioritatilor au condus la incoerenta politicilor economice, cu efecte negative asupra rezultatelor, si la mentinerea unei tendinte descrescatoare a dezvoltarii de-a lungul tuturor anilor tranzitiei.

Produsul Intern Brut (PIB) a înregistrat o cadere puternica ca rezultat al crizei antrenate de schimbarile de sistem si de competitivitatea scazuta a economiei românești. Astfel, PIB a scazut cu 20% în 1998 fata de nivelul sau din 1990. Fluctuatiile sale anuale erau între +7,1% în 1995 în comparatie cu 1994 si respectiv – 12,9% în 1991 fata de 1990; în 1998, PIB a scazut cu 7,3% fata de 1997. PIB/persoana calculat în functie de paritatea puterii de cumparare era de 3.679 dolari SUA în 1998, ceea ce a însemnat o scadere cu 565 dolari comparativ cu 1996.

Industria este sectorul care a experimentat cel mai mult dificultatile adaptarii la cerintele economiei de piata. Productia industrială a reprezentat în 1998 mai putin de 50% fata de nivelul sau din 1989 (46,3%) si a avut o contributie în PIB de numai 31,7%. Declinul productiei industriale a afectat functionarea capacitatilor existente si a dus la concedieri importante. La sfârșitul lui 1998, populatia angajata în acest sector reprezenta doar 27%, în comparatie cu aproape 37% în 1990. Mai mult decât atât, predominanta unui numar limitat de ramuri industriale a dus la vulnerabilitatea unor economii locale în fata evolutiilor ulterioare. Este cazul, în special, al judetelor Hunedoara si Gorj (zone miniere de carbune), judetului Galati (metalurgie), judetului Ialomita (industria alimentara), unde mai mult de 50% din forta de munca este angajata într-o singura industrie.

Productia agricola reprezenta în 1998 doar 55% fata de nivelul sau din 1989. Dotarea tehnica a agriculturii a fost foarte slaba, în principal din cauza constrângerilor financiare si a ofertei interne de masini si utilaje care nu a corespuns dimensiunilor exploatatilor agricole. În acelasi timp, productia a scazut ca rezultat al nivelului redus de fertilizatori chimici folositi de-a lungul ultimilor ani. Astfel, pierderile înregistrate s-au situat la aproximativ 1/3 din productia totala. Agricultura era în 1997 principalul angajator (36,8%), având în vedere ca industria si constructiile își diminuasera proportia angajatilor cu 5 procente. În anumite regiuni, agricultura si silvicultura au dominat întreaga economie. În zonele rurale, agricultura a fost multa vreme principala activitate economica, ocupând aproape 70% din întreaga forta de munca. Aceasta este singura ramura a economiei românești în care populatia vârstnica este predominanta. Mai mult de jumătate din agricultori (53,2%) au peste 50 de ani, în timp de 1/5 sunt în vârsta de 65 de ani. Doar 26,6% din agricultori au sub 35 de ani. Femeile reprezinta 51,4% din numarul total al agricultorilor.

Turismul a avut o pondere redusa în economia nationala si în angajarea fortei de munca (1,4%). Acesta se confrunta în prezent cu un declin îngrijorator, în ciuda unui potential natural si cultural favorabil. O trasatura semnificativa a turismului românesc consta în existenta unor disparitati teritoriale considerabile. Raportul dintre cel mai dezvoltat judet si cel mai putin dezvoltat era de 88:1 în 1998 în ceea ce priveste capacitatea de cazare si de 143:1 în ceea ce priveste numarul zilelor de sejur. Aceste disparitati sunt cauzate în principal de infrastructura si de dezechilibrele de dotare, ca si de gradele diferite de acces cu mijloacele de transport existente. Un alt factor consta în promovarea insuficienta a acelor zone cu potential important în dezvoltarea unei oferte turistice inovatoare, dar care nu sunt cunoscute suficient de catre turisti.

România are un sistem de *transport* extins si diversificat, dar care are nevoie de îmbunatatiri substantiale. De-a lungul ultimului deceniu, s-au facut eforturi considerabile în domeniul întaririi cadrului institutional si legislativ în domeniu, asigurarii compatibilitatii cu standardele europene si îmbunatatirii infrastructurii fizice, inclusiv în localitatile izolate si dezavantajate, precum si în zonele adiacente acestora.

Telecomunicatiile s-au bucurat de îmbunatatiri importante de-a lungul ultimilor ani, din punct de vedere atât cantitativ cât si calitativ. Totusi, nivelul conectorilor la rețeaua telefonica în România este foarte scazut: 15,4% în 1998. În zonele rurale, situatia este si mai grava, nivelul fiind de doar 3%.

Ponderea *sectorului privat* în PIB a avut o evolutie pozitiva, ridicându-se de la 16,4% în 1990 la 58,4% în 1998. Mai mult de 2/3 din vânzarile pe piata interna si o treime din exporturi au fost asigurate de acest sector (1994). Procentajul sectorului privat în valoarea bruta adaugata a sectoarelor economice reflecta prevalenta agriculturii (91%), urmata de servicii (70%) si constructii (65%), ultimul loc fiind ocupat de industrie (35%). Desi rezultatele obtinute de sectorul privat s-au îmbunatatit ca urmare a accelerarii privatizarii de-a lungul ultimilor ani, ritmul dezvoltarii sale este prea lent în comparatie cu alte tari. Rata mare a inflatiei asociata cu deprecierea severa a monedei nationale, fiscalitatea uriasa si instabilitatea legislativa au dus la deteriorarea mediului de afaceri deja fragil. Chiar daca rolul sectorului privat în crearea de locuri de munca este recunoscut pe scara larga, majoritatea agentilor economici privati nu functioneaza în conditii adecvate, luptând mai mult pentru supravietuire decât pentru cresterea si dezvoltarea afacerilor proprii. Putem, deci, concluziona ca sectorul privat este înca insuficient dezvoltat, având o contributie redusa la relansarea economica.

Într-un context de declin economic cronic, *rata inflatiei* a fost mare (59,1%), având uneori caracteristicile unei hiperinflatii sau inflatii galopante. Inflatia a înregistrat variatii spectaculoase de la un an la altul si chiar de la o luna la alta: de la 136,7% în 1994 la 32,3% în 1995; de la 38,8% în 1996 la 154,8 % în 1997 si 59,1% în 1998. Tipologia inflatiei s-a schimbat de-a lungul timpului: de la o inflatie prin cerere la începutul anilor '90, la o inflatie prin costuri, continuând cu o inflatie structurala si de corectare. Nivelul permanent ridicat al inflatiei a dus la o continua scadere a puterii de cumparare a majoritatii populatiei.

Moneda nationala s-a depreciat continuu: rata medie de schimb a crescut de la aproximativ 23 lei la 8.895 lei pentru un dolar american în 1998. Evolutia pietei monetare a înregistrat evolutii disonante între remonetizare si demonetizare, conducând la crize de lichiditati în cadrul sistemului bancar, o slaba capacitate de investitii a economiei în ansamblul ei si o lipsa de încredere a populatiei în moneda nationala. La sfârșitul lui 1998, *datoria publica interna* se ridica la mai mult de 31.000 miliarde lei, în timp ce datoria externa era de aproape 9.000 milioane dolari SUA. Deficitul balantei de plati externe a depasit 2.611 milioane dolari SUA în 1998, în timp ce deficitul contului curent a atins nivelul îngrijorator de 3.010 milioane dolari. Aceste evolutii reprezinta efectul direct al unui volum redus al exportului, combinat cu o structura deficiente a acestuia, cu lipsa de adaptare la nevoile pietei externe si competitivitatea slaba a bunurilor exportate. An dupa an, volumul importurilor a fost superior celui al exporturilor, înregistrând de regula o tendinta de crestere.

România nu a reusit în ultimii 10 ani de tranzitie sa elimine *decalajul structural* din economie, cauzat de dezvoltarea sa autarhica, incapacitatea de a-si utiliza avantajele sale comparative, energointensivitatea industrială, lipsa de competitivitate, productia pe stoc, capitalul învechit, managementul slab, monopolizarea importanta a mijloacelor de productie si a pietelor de capital/financiare/monetare, în paralel cu pierderea unei parti importante a pietei bunurilor intermediare.

În ce priveste *migratia interna* a populatiei, anii de dupa razboi au fost caracterizati de un flux masiv de populatie din zonele rurale catre cele urbane, ca rezultat al politicii de industrializare fortata. Aceasta politica a condus la dezechilibre semnificative în structura populatiei rurale în ceea ce priveste vârsta si sexul. Dupa 1990, "deschiderea" oraselor mari catre toti cetatenii a facilitat migrarea unui

nou val de populatie doritoare sa îsi stabileasca resedinta aici. În prezent, procentul populatiei în vârsta care traieste în sate si comune este de doua ori mai mare decât în mediul urban. Din 1992, migratia interna si-a pastrat în general directia de la rural catre urban, dar retrocedarea terenurilor agricole si somajul populatiei urbane originare din mediul rural a facilitat o crestere a fluxului dinspre orase si municipii catre sate si comune. În 1997, migratia si-a modificat directia sa traditionala, reactionând prompt la schimbarile operate la nivel economic. Un proces de ruralizare a societatii românesti a aparut ca rezultat al dezindustrializarii economiei si orientarii spontane catre agricultura a celor concediati în sectorul industrial. O astfel de orientare a fost, de asemenea, facilitata de lipsa de masuri de sprijin pentru alte sectoare, care ar fi putut astfel sa absoarba forta de munca în exces.

Structura etnica a populatiei indica un grad ridicat de omogenitate (89,7% români). Cele mai importante minoritati etnice sunt reprezentate de maghiari (6,9%), rromi (1,8%) si germani (0,4%). Distributia geografica a populatiei ilustreaza existenta unei majoritati românesti în toate judetele, cu exceptia judetelor Harghita si Covasna, dominate de maghiari.

Declinul economic a avut *consecinte importante în domeniul social*. Costul social al tranzitiei a fost foarte mare, în timp ce reforma nu a produs schimbari substantiale.

De-a lungul primilor ani ai tranzitiei, activitatea sociala a fost intensa, iar consensul popular puternic, asa cum au fost si asteptarile în iminenta unei prosperitati. Dar restructurarea economica si tranzitia la o economie de piata au devenit, dupa cum s-a mentionat mai devreme, o experienta dureroasa pentru oameni, pentru ca a cauzat înrautatirea nivelului de trai, somaj, saracie, analfabetism si tensiune sociala. Odata cu nemulțumirea populatiei, participarea sociala, politica si economica a fost înlocuita cu un sentiment de excludere, indiferenta, suspiciune, alienare, coeziune sociala diminuata si legaturi slabite cu societatea în ansamblu.

Fortele politice dominante aflate la putere la începutul anilor '90 au sustinut o abordare graduala, cautând sa minimalizeze costurile sociale ale transformarii economice. Aceasta strategie a esuat însa în realizarea unei dezvoltari durabile. În contextul cresterii dezechilibrelor economice si sociale, la sfârșitul lui 1996 a fost aleasa o noua configuratie politica. Aceasta s-a angajat sa aplice o reforma structurala ampla, printr-un program gen "terapie de soc".

Punerea în practica a pachetului de reforma (închiderea întreprinderilor, concedieri colective, dezintegrarea fostelor retele economice, etc.) a cauzat presiuni inevitabile si tensiuni sociale. Populatia s-a confruntat cu nesiguranta locului de munca si a veniturilor, la care s-a adaugat nesiguranta personala, în relatiile de familie, în sanatate si educatie, în ceea ce priveste pensiile si protectia sociala în general. Acesti factori au condus la înrautatirea tendintelor demografice.

Din 1990, vechea *politica demografica* a fost abandonata, iar avortul a fost liberalizat. Impactul acestei masuri nu a întârziat sa apara. Rata natalitatii a scazut în 1996 la 10,2‰, comparativ cu 16,0‰ în 1989. Adoptarea de catre Guvern a masurilor de protectie a familiei si copilului nu au condus la stimularea natalitatii, având în vedere ca ele au fost puternic contrabalansate de impactul unei economii precare. Mai mult, relatiile de familie s-au înrautatit continuu: rata casatoriilor a scazut, rata divortului a crescut, cuplurile tinere au amânat decizia de a avea copii. Dupa 1990, România a asistat la scaderea spectaculoasa a ratei mortalitatii materne, ca si la un declin moderat al mortalitatii infantile. Totusi, rata generala a mortalitatii a înregistrat o crestere constanta de la aproximativ 11‰ în 1990-1991 la 12,7‰ în 1996 si prima jumatate a lui 1998, reprezentând cele mai înalte niveluri atinse în ultima jumatate a secolului. Pentru prima data în istoria contemporana a României, rata cresterii naturale a populatiei a avut valori negative. Durata medie de viata a scazut, de asemenea, de la 69,76 de ani în perioada cuprinsa între 1989-1991, la 68,95 ani în perioada 1995-1997.

Perioada de tranzitie la o economie de piata a avut un impact important asupra ocuparii fortei de munca, afectând volumul, structura, eficienta, comportamentele, institutiile si politicile de pe piata muncii.

Între 1990 si 1997, cele mai multe sectoare economice au înregistrat reduceri de personal: industria prelucratoare cu o scadere de 42,5%, industria extractiva – 30,0% si constructiile – 37,8%. După explozia din 1992-94 si reducerea sa din 1995-96, *rata somajului* si-a reluat tendinta de crestere, în special în a doua jumatate a lui 1997. Aceasta a fost consecinta directa a masurilor de restructurare luate de Guvern în minerit, metalurgie si petro-chimie, ca si în regiile autonome si întreprinderile mari în care statul detinea majoritatea actiunilor în capitalul social. În iulie 1999, aproape 1,1 milioane de oameni erau someri, în timp ce rata somajului atingea 11,2% la nivel national.

Procesul de îmbatrânire demografica, început cu douazeci de ani în urma, s-a accelerat din 1990 pâna în prezent. Totusi, conform datelor AMIGO pentru 1997, 71,9% din populatia activa este concentrata în grupe de vârsta activa (15-49 ani), cu diferente relativ mici între sexe, dar cu disparitati mari între mediul urban si rural. Mai mult de 41% din populatia rurala de vârsta activa are peste 50 de ani, comparativ cu 13,7% în cazul populatiei urbane.

În primul trimestru al anului 1996, aproximativ 53% din populatia activa absolvisc liceul sau scoala profesionala, 13,9% scoala post-liceala, 19,6% gimnaziul si 13,5% scoala primara sau nici o forma de învățământ. Barbatii erau într-o oarecare masura mai bine educati decât femeile, iar populatia urbana mai bine educata decât cea rurala.

România se confrunta cu o criza pe termen lung a locurilor de munca, datorita restructurarii întreprinderilor de stat, declinului economic si dezvoltarii nedurabile. Cresterea nivelului subocuparii fortei de munca (slujbe cu timp partial de munca si sezoniere) este, de asemenea, îngrijoratoare. Toate acestea contribuie la amplificarea conflictelor, la instabilitate, la surse noi de inegalitate si, în final, la excludere sociala.

Ocuparea fortei de munca a suferit, de asemenea, schimbari structurale:

- Cresterea ponderii populatiei ocupate în agricultura, asociata cu o îmbatrânire accentuata si cu o feminizare a fortei de munca agricole;
- Scaderea proportiei populatiei ce lucreaza în industrie si în constructii;
- O crestere modesta a ponderii populatiei ocupate în sectorul serviciilor;
- Cresterea proportiei populatiei ce lucreaza în administratia publica;
- Cresterea constanta a numarului lucratorilor în sectorul privat;
- Reducerea continua a ponderii salariatilor, asociata cu o crestere a ponderii lucratorilor pe cont propriu si a lucratorilor familiali neremunerati.

Puterea de cumparare a salariului real s-a prabusit, reprezentând în 1997 aproximativ 59% din nivelul sau în octombrie 1990. Puterea de cumparare a pensiilor a scazut îngrijorator, în ciuda indexarilor frecvente si unor recorelari. Salariile si pensiile reprezentau în 1997 aproximativ 35-40% din totalul veniturilor gospodariilor (în comparatie cu 70-80% în Uniunea Europeana). În acelasi an, nivelul pensiei medii reale în sistemul asigurarilor sociale de stat ajungea la numai 55% fata de 1989. Aceasta situatie a fost în principal cauzata de felul în care a fost operata indexarea si de lipsa de actualizare a ratei de înlocuire a salariului si veniturilor agricole prin pensii corespunzatoare. Raportul dintre nivelul pensiei medii si cel al salariului mediu net a scazut la 37% în 1998, fata de 45% în 1990. Rata de înlocuire a salariilor de catre ajutoarele de somaj a scazut de la 42,9% în 1991 la 31,4% în 1998. Degradarea puterii de cumparare a veniturilor a fost amplificata de reducerea subventiilor de consum si de cresterile frecvente ale costurilor energiei, benzinei si comunicatiilor.

Distributia angajatilor pe diferite grupe de salarizare scoate la iveala agravarea *polarizarii veniturilor*: în 1994 aproximativ 2% din angajati au avut salarii la nivelul minim pe economie, în timp ce în 1998 proportia lor era de 2,5 ori mai mare.

Structura *consumului gospodariilor* în tara noastra este tipica unei economii de subzistenta, unde 58% din totalul cheltuielilor este folosit pentru alimente si bauturi, comparativ cu 17,5% în tarile Uniunii Europene. În asemenea conditii, nivelul autoconsumului a crescut la aproape 30%.

Volumul si calitatea *serviciilor medicale si de asistenta sociala*, precum si fondurile destinate acestora si-au redus nivelul. Resursele financiare alocate protectiei sociale pe persoana si proportia lor în PIB sunt de 4 ori, respectiv de 2,5 ori mai mici decât în Uniunea Europeana. Calitatea îngrijirii medicale în zonele rurale este cu mult mai redusa decât în orase si municipii. Numarul de locuitori ce revine unui medic poate fi considerat satisfactor numai în cazul a 12% din comune.

Capitalul uman a fost si acesta afectat de un proces de erodare dramatica. Fenomenul “de-capitalizarii umane” a aparut în timpul perioadei de tranzitie, ca rezultat al unor factori multipli, desi tranzitia este în general considerata a fi, ea însasi, un proces de învățare prin soc. *Învatamântul si pregatirea profesionala*, declarate prioritati nationale prin lege, continua sa se confrunte cu dificultati serioase, având un impact negativ pe termen lung. Sub-finantarea cronica a sistemului de învățamânt (mai puțin de 4% din PIB, ceea ce reprezinta nivelul minim stabilit prin lege) este o problema extrem de dificil de surmontat în contextul austeritatii bugetare.

În conformitate cu datele recensământului din 1992, *durata medie a scolarizarii* era de 8,3 ani la nivelul întregii populatii si de 7,7 ani pentru femei. Între 1993 si 1997, durata de scolarizare era de aproximativ 10 ani, cu mici variatii, în comparatie cu 13-16 ani în tarile Uniunii Europene. Rata de alfabetizare a populatiei adulte a variat pâna în 1997 între 94% si 96%, fiind de asemenea sub cea din Uniunea Europeana (98-99%). Analfabetismul functional a atins o rata alarmanta de aproximativ 20%. Învatamântul obligatoriu a cunoscut o rata ridicata de abandon scolar, în mod particular în cazul copiilor din zonele rurale si celor aparținând minoritatii rromilor.

Pe de alta parte, un studiu al Natiunilor Unite de evaluare a tranzitiei în România a raportat evolutii pozitive, precum scaderea raportului elev/profesor de la 20,3% în 1990 la 16,8% în 1996 si diversificarea ofertei educationale de baza prin aparitia învățamântului privat si alternativ.

Saracia a început sa profileze rapid dupa 1989, atingând dimensiuni îngrijoratoare în ultimii ani. Surse diferite indica o rata a saraciei de mai mult de 20% în 1997, aproape 19% din populatie având venituri zilnice de 1 dolar, consumul de hrana reprezentând pentru mai mult de 12% din populatie doar jumătate din nivelul minim necesar, etc. Incidenta bolilor contagioase, venerice si parazitologice, boli asociate saraciei, a crescut. Cazurile de tuberculoza si trichineloză s-au dublat între 1990-1997, în timp ce cazurile de pojar au crescut cu mai mult de 5 ori. O evolutie ascendenta se remarca si în domeniul toxi-infectiilor alimentare si sifilisului. Cele mai afectate au fost familiile monoparentale, somerii, taranii fara pamânt sau cu foarte puțin pamânt, liber-profesionistii în activitati neagricole, tinerii fara calificare cu slujbe ocazionale în economia subterana, persoanele fara adapost, familiile compuse din patru sau mai multi membri, rromii, batrânii fara pensii sau cu pensii foarte mici. Saracia este asociata atât cu indivizii, cât si cu anumite comunitati. Comunitatile afectate sunt în special cele monoindustriale, a caror activitate economica predominanta este în declin. Zonele rurale nu au fost “uitate” de plaga saraciei, cea mai înalta gravitate a fenomenului fiind atinsa în comunitatile de rromi, unde s-au instalat rapid saracia cronica, auto-reproductiva, somajul, nivelul redus de educatie si starea proasta de sanatate, criminalitatea si economia subterana.

Este nevoie, de asemenea, sa notam distributia teritoriala inegala a saraciei. Cele mai sarace judete sunt cele situate în Nord si Nord-Est, precum si cele situate în Sud si Sud-Est. În aceste regiuni, “pungile” de saracie au aparut în principal ca rezultat al unor factori economici specifici. Pauperizarea are un impact profund asupra starii de sanatate a populatiei, indexului dezvoltarii umane si sperantei de viata, dupa cum se arata în Tabelul nr.1.

Tabelul nr.1

Dezvoltarea Umana în România

Anii	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Indicatori									
Indexul Dezvoltarii Umane						0.737	0.738	0.734	0.733
Speranta de viata									
• femei	72.7	73.1	73.2	73.2	73.3	73.4	73.1	73.0	73.3
• barbati	66.6	66.6	66.6	66.1	65.9	65.7	65.3	65.2	65.5
PIB cheltuit în:									
• sanatate	2.9	3.3	3.3	2.7	3.1	2.9	2.8	2.6	3.3
• educatie	3.0	3.6	3.6	3.2	3.1	3.4	3.6	3.3	3.6
• securitate sociala	10.7	10.1	9.6	9.3	9.3	9.7	9.3	10.0	11.8
Salariul real (1989 = 100)	104.5	84.9	74.1	61.6	61.7	69.1	75.5	58.7
Rata saraciei, considerând un prag al saraciei de 60% cheltuieli medii pe adult echivalent						16.20	11.49	19.16	

Sursa: Raportul National al Dezvoltarii Umane, România 1999

Coeficientul Gini masoara marimea distributiei inegalitatii. Cu cât coeficientul este mai mare, cu atât inegalitatea este mai ridicata si vice versa. Daca luam în considerare doi ani de referinta, 1989 si 1996, reiese ca acest coeficient s-a dublat în România.

Deteriorarea performantelor economice, întârzierile în restructurare si privatizare si aparitia consecintelor dureroase ale tranzitiei au condus la scaderea nivelului de trai si la adâncirea stratificarii sociale si economice. Procesele economice s-au situat la jumatatea drumului între licit si ilicit, proportia crescuta a economiei subterane, vacuumul legislativ si instabilitatea încurajând aparitia "milionarilor de carton ai tranzitiei" si a unei *polarizari sociale* exagerate.

În asemenea conditii, România nu a fost scutita de emergenta *fenomenului de excludere sociala*, cu toate consecintele sale: coeziune si omogenitate sociala scazute, risipirea resurselor umane, instabilitate si tensiuni sociale, responsabilitate financiara crescuta a statului si a mediului de afaceri, participare sociala, economica si politica scazuta, legaturi slabite ale multor indivizi si grupuri cu societatea în ansamblul sau.

Este deja cunoscut ca excluderea sociala este rezultatul agregat al actiunii unei *diversitati de factori* care sunt descrisi în continuare. Dupa cum profesorul Tony Atkinson a afirmat în recentul sau mesaj prezidential catre Asociatia Britanica pentru Progresul Stiintei, "Somajul da nastere la excludere sociala, dar o slujba nu garanteaza incluziunea sociala. Egalitatea de sanse singura nu reprezinta alternativa pentru a reduce inegalitatea veniturilor... Excluderea sociala apare nu numai pe piata muncii, dar afecteaza mai multe aspecte ale vietii de zi cu zi. Oamenii sunt exclusi din cauza sistemului de testare a mijloacelor si a politicilor de preturi ale utilitatilor privatizate. Excluderea sociala nu este acelasi lucru cu saracia... Oamenii sunt exclusi nu numai pentru ca în mod curent nu au o slujba sau un venit, ci pentru ca au putine perspective pentru viitor."

Factorii care au dus la excluderea sociala a mai multor categorii ale populatiei în România includ stabilirea priorităților, somajul, saracia, disparitățile regionale, configuratia si respectarea drepturilor cetatenesti si modelele vietii asociative. La acestia s-a adaugat **contextul international.**

- a) Stabilirea priorităților: politici economice, sociale si educationale. Inversarea frecventa a priorităților, a mijloacelor disponibile cu obiectivele de atins a facut ca supravietuirea sistemului economic sa devina un scop în sine, pe când aceasta se justifica numai în masura în care reprezinta un instrument de satisfacere a nevoilor oamenilor. Cel mai bun exemplu de dictatura a economicului îl constituie derularea unor programe de ajustare structurala în România, o tara cu o importanta datorie externa. Unicul lor scop fiind restaurarea echilibrului financiar, acestea au condus la deteriorarea situatiei sociale a celor mai vulnerabile categorii ale populatiei. Programele de ajustare structurala au fost însoțite de o reducere a ponderii salariilor în venitul national, o crestere a inegalitatii si o descrestere a securitatii locurilor de munca, o agravare a somajului si o detasare a statului de responsabilitățile sociale care îi revin. Competitivitatea nu a mai fost un mijloc. În schimb, a devenit cel mai important obiectiv atât al întreprinderilor, cât si al statului si societății în ansamblul ei. Ceea ce a stat la baza unei astfel de logici a fost convingerea ca o productivitate ridicata, ce decurge din inovatiile tehnologice, duce la progres si ca ocuparea fortei de munca nu reprezinta o variabila-cheie a strategiilor de dezvoltare. Agravarea somajului a reprezentat astfel pretul care a trebuit sa fie platit pentru cresterea competitivitatii, considerata o preconditie a supravietuirii colective. Atâta timp cât dinamica somajului nu este înlocuita de o dinamica a ocupării, legatura dintre productie si forta de munca va fi considerabil slabita. Economia va continua în acest fel sa produca mai multa excludere. Mai mult, favorizând instalarea excluderii sociale astazi, logica economica predominanta creeaza cadrul de desfasurare a excluderii de mâine. Exista grupuri ale populatiei aflate în nevoie, pentru care nu au fost preluate masuri specifice de sprijin social, precum mamele singure, copiii care parasesc sistemul rezidential de ocrotire sau zilierii. Alt exemplu se refera la comunitățile de romi, pentru care s-au facut foarte putine în scopul înlaturării barierelor culturale din educatie, instruire, angajare si integrare în societatea moderna. În ceea ce priveste învățământul, au fost dezvoltate la sfârșitul lui 1998 programe special concepute pentru grupurile aflate în situatie de risc. Înainte de 1989, era interzisa raportarea abandonului scolar. La începutul anilor '90, prioritățile în reforma educationala erau concentrate pe re-analizari ideologice, manuale si dezvoltari curriculare. O abordare sistematica a fost initiata în 1995 si modernizata în 1998. Curriculumul ca atare nu a permis dezvoltarea personala si profesionala bazata pe interesul si potentialul individual. Programul de reforma al sistemului de învățământ tehnic si profesional initiat prin programul Phare RO9405 din 1995 a introdus primele schimbari.
- b) Somajul. Înțelegerea excluderii sociale necesita analiza relatiei dintre schimbarea macro-economica si pattern-urile creșterii economice pe de o parte, si circumstanțele de viata, aflate în permanenta schimbare, ale indivizilor, gospodăriilor si grupurilor, pe de alta parte. Piata muncii reprezinta punctul critic al acestei inter-relatii, datorita faptului ca modul în care actioneaza se reflecta asupra surplusului de forta de munca sau a saraciei de masa. Îndepartarea de pe piata organizata a muncii si somajul se numara în acest moment printre principalele cauze ale saraciei si excluderii sociale în România. Cresterea sectorului informal, considerat adesea drept o alternativa a ocupării fortei de munca, ofera multor români care doresc sa lucreze ceva mai mult decât locuri de munca instabile, remunerate la nivel subzistential si caracterizate printr-o productivitate scazuta. Îngustarea ofertei formale de locuri de munca a dus la eterogenizarea pietei muncii în care numarul locurilor de munca temporare si prost platite a crescut considerabil. Mai mult, persoanele si grupurile excluse din punct de vedere economic pot fi, de asemenea, private de dreptul la proprietate sau de accesul la credite. La acestea se adauga restructurarea economica si patrunderea noilor tehnologii, care au dus la reducerea capacității si închiderea multor întreprinderi din România, în special a celor din sectoarele carbunelui si productiei de otel. Ca urmare, multi lucratori au fost disponibilizati, având perspective reduse de reangajare în industrii alternative. Începerea unei afaceri de catre cei disponibilizati necesita cursuri de pregătire antreprenoriala si pietele de credit încurajatoare, care sunt pe departe usor accesibile în România. O educatie

corespunzatoare, cunostinte de specialitate, o vârstă anumită și chiar un gen (feminin sau masculin) “potrivit”, toate acestea se cer unei persoane în vederea angajării sale. Lipsa cunostintelor necesare cautării unui loc de muncă și eșecul ulterior în identificarea oportunităților de ocupare îi face pe oameni dependenți de sistemul alocațiilor de somaj și asistentei sociale.

- c) **Saracia.** Tranzitia către economia de piață în România a fost însoțită de somaj, agravarea saraciei și inegalitatea veniturilor. Polarizarea socială și crearea unei societăți duale, în care marea bogăție coexistă cu cea mai degradantă saracie, sunt două dintre cele mai evidente consecințe ale reformelor în desfășurare. Mecanismele de redistribuire ce au funcționat în ultimii ani au condus la crearea de elite în domeniul financiar, bancar, managerial și în rândul meritocrației interbelice, care au contribuit la rândul lor la polarizarea socială, izolare și agravarea saraciei în societatea românească. Nevoile de asistență socială focalizată, alocații familiale adecvate, indexări corecte ale salariilor și prestațiilor sociale în conformitate cu creșterea inflației au crescut rapid. Asociat saraciei este și abandonul sau eșecul școlar, starea precară de sănătate, condițiile neadecvate de locuit sau chiar lipsa unui cămin, marginalizarea și delicvența. Mai mult, diverși factori au adesea un efect cumulativ foarte puternic asupra persoanelor excluse social: somaj, saracie, pierderea dreptului la anumite prestații de protecție socială și a capacității de a-și influența propria viață, legături slabe cu comunitatea largă, izolare și înstrăinare. Saracia și excluderea socială sunt de asemenea provocate de anumite evenimente personale cum ar fi nașterea unui copil, boala gravă sau handicap, divorț, condamnare penală cu închisoare sau moartea unui membru al familiei.
- d) **Disparitățile regionale.** Un factor important este reprezentat de dezvoltarea regională din perspectiva excluderii sociale și economice a anumitor zone și implicit a anumitor categorii ale locuitorilor lor. Politicile regionale trebuie să contribuie la diminuarea disparităților teritoriale și să asigure ca toți membrii societății să beneficieze în mod egal de măsurile de dezvoltare luate în zonele respective. Identificarea problemelor de dezvoltare existente într-o anumită regiune da posibilitatea inițierii procesului de reconversie, în scopul construirii coeziunii economice și sociale necesare în cadrul regiunii și chiar la nivel național. Datele aferente perioadei 1990-1998 confirmă tendința crescută în România a unei polarizări sociale și teritoriale din perspectiva procesului de dezvoltare. Implicatia este dublă: pe de o parte, comunitățile locuite de persoane aflate în risc de excludere socială au o rată a saraciei mai mare, oportunități reduse de reabilitare, șanse diminuate de a-și depăși dificultățile; în același timp, o comunitate mai puțin dezvoltată, cu probleme structurale sau lipsita de resurse nu poate asigura membrilor săi condițiile necesare relansării acestora. Într-o asemenea situație, problemele continuă să se înmulțească, în timp ce discrepanțele se adâncesc. În cazul României, dimensiunile excluderii sociale sunt cu atât mai grave în cazul grupurilor vulnerabile care trăiesc în zone rurale, în zone tradițional sub-dezvoltate, în zone aflate în declin economic sau fragile din punct de vedere structural, a căror prezentare generală este realizată în Anexa IIa. Politicile recente de dezvoltare regională, descrise pe scurt în Anexa IIb, încearcă să facă față acestei provocări. În zonele rurale, agricultura este activitatea economică de bază. Producția agricolă a scăzut considerabil de-a lungul ultimilor ani, după cum s-a menționat deja, din cauza dotării tehnice demodate, a utilizării limitate a fertilizatorilor, productivității scăzute și îmbatrânirii populației. Infrastructura școlară este deficitară, calitatea ofertei educaționale slabă, după cum este și motivația pentru educație sau pregătire profesională (nivelul educațional al populației rurale este limitat la școala generală).
- e) **Configurația și respectul drepturilor cetățenești și ale omului.** România a introdus diverse reglementări interne menite să asigure respectarea drepturilor omului și ale minorităților. Asemenea drepturi sunt susținute și de diferitele convenții internaționale ratificate de România, în fruntea cărora se află Convenția Europeană a Drepturilor Omului și convențiile ONU în domeniu. Potrivit Constituției României, convențiile internaționale ratificate de Parlament devin parte integrantă a legislației românești, tratatele privind drepturile fundamentale având prioritate asupra legislației interne. Totuși, legislația prevede drepturi fără a asigura, în toate cazurile, condițiile necesare respectării acestora. În ciuda unor progrese considerabile, există încă factori ce restrâng capacitatea statului de a respecta sau de a facilita respectarea drepturilor fundamentale pentru toți cetățenii țării. Ne referim, în special, la dreptul la educație, sănătate, muncă și securitate socială.

Asemenea factori limitativi cuprind resursele insuficiente, ineficienta administrativa, organizarea defectuoasa, stabilirea inadecvata a prioritatilor economico-sociale si responsabilitatilor, planificarea gresita, fiscalitatea ridicata si focalizarea reprobabila a fondurilor statului. În plus, multi angajatori refuza sa angajeze anumite categorii ale populatiei, precum rromii sau persoanele cu handicap. În cazul femeilor, locul lor de munca este asigurat cu greutate dupa nastere, în special de catre agentii economici privati. În ciuda masurilor luate de Ministerul Educatiei Nationale în ceea ce priveste integrarea copiilor infectati cu HIV în sistemul scolar obisnuit, exista o tendinta de excludere a lor sau chiar de refuz al accesului acestora în scoala de catre parintii celorlalti copii sau chiar de unii profesori. La acestea se adauga functionarea nesatisfacatoare a sistemului juridic. Tribunalele sunt supraaglomerate, iar procesele pot dura o perioada îndelungata. Slabiciunile administrative, cum ar fi lipsa accesului la studii de caz, si hotarârile judecatoresti afecteaza aplicarea echitabila a legii. Faptul ca deciziile Curtii Constitutionale pot fi schimbate prin votul a doua treimi din membrii Parlamentului reprezinta un obstacol major în realizarea unui adevarat control constitutional în România. Crearea institutiei Avocatul Poporului nu si-a dovedit înca eficienta.

- f) Pattern-urile vietii asociative si retelele sociale. În paralel cu necesitatea asigurarii unui loc de munca si a unei protectii sociale adecvate, noile principii ale politicii sociale cer din partea oamenilor initiativa, responsabilitate si întrajutorare. Somajul nu numai ca priveaza individul de venit, dar îi afecteaza si statutul în cadrul societatii. Astfel, acestuia i se neaga întreaga existenta sociala, care în majoritatea societatilor, inclusiv în România, este legata direct de detinerea unui loc de munca. Ca urmare, individul își poate pierde sensul demnitatii personale. Excluderea reprezinta, de asemenea, pierderea legaturilor cu societatea, care duce la fragilizarea structurii sociale si la întarirea în ultima instanta a legaturilor de solidaritate cu retelele de fundamentalism religios sau de tip mafiot. În acest context, rolul vietii asociative si al societatii civile în general este mai mult decât important. Din 1990 pâna în prezent, România a asistat la o dezvoltare spectaculoasa a structurilor societatii civile si a organizatiilor neguvernamentale, cu potential enorm în apararea drepturilor omului si lupta împotriva saraciei. Exista ONG-uri care ofera servicii de mare calitate, cu caracter alternativ sau complementar celor livrate de stat, iar contributia lor importanta la diminuarea problemelor sociale cu care se confrunta grupurile dezavantajate de populatie (în special copiii) este un fapt recunoscut la scara nationala. Totusi, încrederea publicului în aceste organizatii a scazut în ultimii doi ani mai ales datorita scandalului declansat de abuzul unor organizatii în ce priveste importurile de masini. Mai mult, publicul considera ca multe ONG-uri își urmaresc în special propriile interese. Multe initiative “populare” nu sunt atât de populare pe cât vor sa para. Ele ascund adesea strategii de atragere a ajutoarelor internationale, pe care le transforma ulterior în instrumente de glorificare si promovare a propriei imagini. Multi oameni pun, de asemenea, la îndoiala reprezentativitatea multor ONG-uri, mai ales datorita faptului ca acestea se auto-erijeaza în purtatori de cuvânt ai unor grupuri dezavantajate a caror voce nu se face auzita si care nu le-a desemnat în mod special sa le reprezinte interesele. De aceea, ONG-urile ar trebui sa-si demonstreze cu mai mare putere rolul pe care îl au în eradicarea excluderii sociale si sa-si întareasca credibilitatea. În ceea ce priveste relatiile industriale si dialogul social tripartit, încheierea unor acorduri cu syndicatele a avut pâna acum doar rolul de a face populatia sa accepte efectele negative ale tranzitiei, fara a se discuta modul de operare sau scopurile acesteia. O negociere tripartita veritabila necesita adaptarea sa la evolutia societatii civile si integrarea în dialog a ansamblului partenerilor sociali, inclusiv a reprezentantilor celor exclusi, care au fost adesea ignorati de structurile syndicale traditionale. Dialogul nu a fost extins pâna acum asupra conceperii si punerii în practica a politicii economice, la care sa ia parte fiecare cetatean.
- g) Contextul international. Excluderea sociala în România nu poate fi explicata fara a face referinta la relatiile internationale, caci ele au efecte importante asupra institutiilor economice, sociale si politice interne. Relatiile internationale sunt din ce în ce mai mult si mai adânc implicate în ceea ce se întâmpla în România. Reformele care cauta sa deschida economiile competitiei cu restul lumii si acordurile de ajustare structurala cu institutii financiare internationale precum FMI sau Banca Mondiala, pe lângă rolul lor pozitiv, au fost uneori asociate cu eroziunea vechilor contracte

sociale, care au reprezentat o modalitate centrala de integrare sociala, cu cresterea somajului în urma disponibilizarilor colective de catre firmele aflate în restructurare si cu saracia. În acest proces, drepturile cetatenesti au avut de suferit.

Grupurile de populatie care se afla cel mai mult în risc de excludere sociala în România, dupa cum sunt definite în scopul acestui studiu si în lumina factorilor descrisi mai sus, sunt femeile, copiii si familiile cu multi copii, somerii si persoanele sub-ocupate.

A. Femeile

În conformitate cu Raportul National al Dezvoltarii Umane (PNUD, 1999), cele mai dificile probleme cu care se confrunta femeile sunt rezultatul unor procese de dezorganizare sociala, precum participarea redusa pe piata muncii, dezagregarea familiala, degradarea serviciilor medicale si a politicilor de ocrotire sociala a familiilor cu copii, lipsa de servicii sociale destinate special contracararii factorilor de risc, cresterea criminalitatii si violenta conjugala.

Femeile continua sa se afle sub incidenta unui risc mai mare de excludere sociala în comparatie cu barbatii. Acest lucru este explicat de absentele voluntare mai frecvente de la munca, de o mai mare dependenta de asistenta sociala si de faptul ca cele mai multe familii monoparentale cu multi copii sunt conduse de femei.

Mai mult de jumatate din slujbele pierdute au apartinut femeilor, în timp ce numarul femeilor somere pe termen lung a continuat sa creasca regulat. Ca o consecinta, multe dintre ele nu mai au dreptul la ajutoare si alocatii de somaj. Somajul este mai mare în rândul femeilor lipsite de calificare, al celor ce au lucrat în comert, în domeniul procesarii de date si în contabilitate, precum si în rândul femeilor cu studii superioare din constructii si inginerie.

Femeile au, de asemenea, mai putine oportunitati de a câstiga venituri decât barbatii. Diferenta de venituri dintre cele doua sexe este izbitoare, femeile câstigând – în medie - mai puțin decât barbatii, în special din cauza “concentrării” lor în sectoare cu slujbe slab platite: sanatate, educatie, servicii sociale, administratie publica, agricultura. Multe dintre ele sunt fortate sa accepte slujbe platite mai prost, în economia subterana sau pe baza unor conventii civile de prestari servicii, fapt care împiedica, pe termen scurt, eligibilitatea lor la ajutoare de somaj si afecteaza, pe termen lung, conditiile de pensionare. PIB/locuitor este mai mic în cazul femeilor. Salariile femeilor în 1997 reprezentau numai 76% din cele primite de catre barbati. În plus, anumite cifre facute publice de catre Ministerul Muncii si Protectiei Sociale au demonstrat faptul ca, în comparatie cu barbatii, femeile primesc uneori salarii mai mici pentru o munca de valoare egala si întâmpina dificultati în dezvoltarea carierei si promovarea profesionala în aceleasi conditii de calificare si experienta în munca.

Exista studii care arata ca agentii economici privati prefera sa angajeze barbati mai degraba decât femei, sub motivul ca angajarea unei femei ar conduce la costuri extra-salariale mai mari din cauza responsabilitatilor familiale.

Femeile detin putine functii de decizie în managementul superior al administratiei publice, dar participarea lor este în crestere la nivelurile medii ale administratiei locale si regionale. Proportia femeilor-manager si a celor cu putere importanta de decizie în administratia publica si în unitatile social-economice era de 24,2% în 1998, cifrele fiind asemanatoare cu barbatii numai în justitie. Proportia redusa de femei-manager în administratie ilustreaza, partial, prezenta lor redusa în companiile private. În conformitate cu rapoartele Camerei Române de Comert si Industrie, doar 20% din directorii executivi si actionarii companiilor înregistrate sunt femei.

Indicele participarii femeilor în viata sociala era de doar 0,402 în 1998. Participarea lor la viata politica este de asemenea limitata. În 1987, femeile detineau 34% din totalul de locuri în

Parlament si cinci femei erau ministri (dintr-un total de 40 de ministri). În prezent, ele detin doar 3% din locurile din Parlament si doar o singura femeie este ministru.

Dupa 1989, au aparut organizatii non-guvernamentale si asociatii profesionale ale femeilor. În conformitate cu studiul PNUD "Situatia femeii în România" publicat în 1999, exista 54 de ONG-uri, dintre care 26 sunt implicate în promovarea profesionala a femeilor (spre exemplu, în justitie, jurnalism, afaceri, îngrijirea sanatatii), 4 sunt specializate în drepturile omului, 2 întreprind diverse studii în domeniu, în timp ce restul sunt implicate în activitati de asistenta sociala. În ciuda contributiilor lor pozitive în domeniile mentionate mai sus, exista un sentiment general ca aceste ONG-uri se confrunta cu o serie de crize de dezvoltare si au dificultati serioase de depasit pâna a atinge adevarata maturitate care sa le faca capabile sa serveasca eficient interesele femeilor.

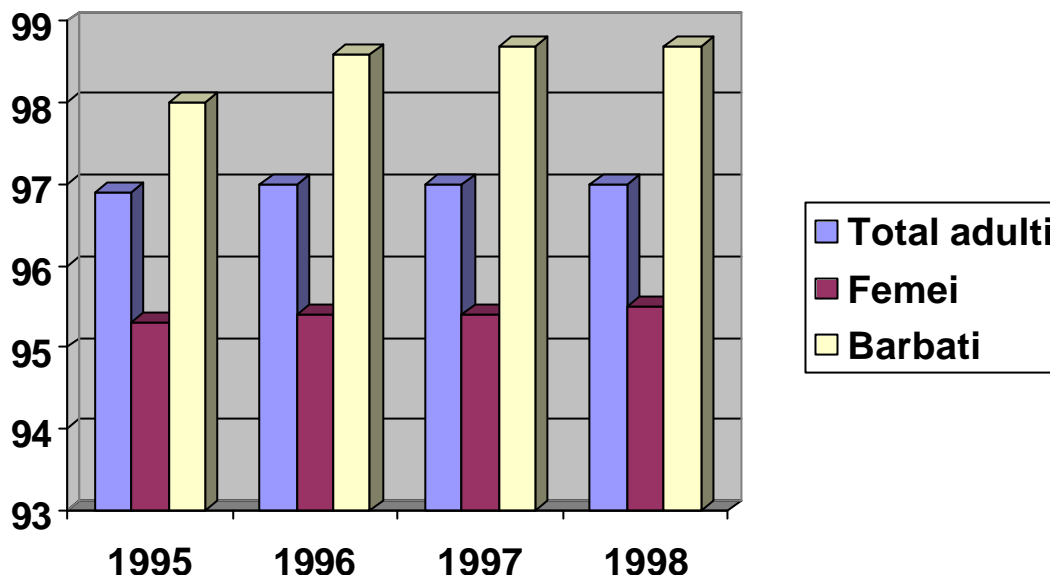
În conformitate cu ultimul recensământ, nivelul de educatie pe sexe era urmatorul:

- 7,6% femei cu studii superioare, fata de 8,25% barbati;
- 47,1% femei cu educatie liceala, fata de 55,1% barbati;
- 31,4% femei care au absolvit scoala generala, fata de 26% barbati;
- 11,7% femei care au absolvit scoala primara, fata de 9,4% barbati;
- 2,1% femei fara educatie, fata de 1,2% barbati.

În 1998, rata de alfabetizare era de 95,5% pentru femei, în comparatie cu 98,7% pentru barbati.

Graficul nr. 1

Rata de alfabetizare în România, 1995-1998

Sursa: Raportul National al Dezvoltarii Umane

Saracia, somajul, dezorganizarea familiala, conditiile proaste de locuit, alcoolismul si stress-ul social, toate au facilitat prostitutia si violenta domestica împotriva femeilor.

Seviciile medicale si de planificare familiala sunt greu accesibile femeilor sarace, mai putin educate, celor care sunt marginalizate social si cultural si care traiesc în zone rurale izolate. Se asteapta ca programul national de masuri în privinta dreptului femeilor la sanatate la locul de munca si la sanatatea reproducerii sa atenueze disfunctionalitatile existente, dar foarte multe trebuie înca facute pentru femeile somere.

B. copiii si familiile cu multi copii

În ianuarie 1999, România avea 5.200.000 copii, reprezentând 23% din populatie. În iunie 1999, rata natalitatii era de 11,5‰, în timp ce rata mortalitatii infantile a atins 15,2‰.

În mai 1999, salariul mediu net pe economie era echivalentul a 97 de dolari SUA pe luna, iar nivelul salariului minim net atingea doar 29 de dolari SUA. În acel moment, cheltuielile lunare reprezentând nevoile unui adult cu un standard de viata decent erau în jur de 97 de dolari SUA, în conditiile în care 75% din populatie avea un venit net sub acest nivel. Venitul lunar net al unei familii cu doi copii putea sa acopere numai jumatate din cheltuielile necesare unui standard de viata decent.

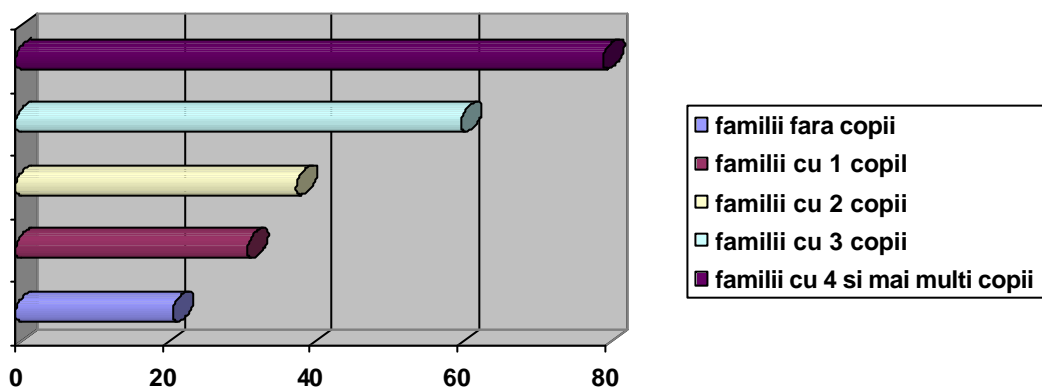
Famiiliile realizeaza ca veniturile lor, incluzând beneficiile sociale directe, traditionale devin din ce în ce mai incapabile sa acopere nevoile zilnice de trai. Economii se diminueaza sau chiar dispar din cauza inflatiei. Pentru a se descurca, famiiliile recurg la mâncare ieftina pentru

a-si satura copiii mai degraba decât a-i hrani, ceea ce are consecinte nefaste si efecte negative asupra starii nutritionale, sanatatii generale si capacitatii lor de a învata.

Famiile cu multi copii se afla mai frecvent sub pragul saraciei (vezi graficul nr. 2 de mai jos) si într-un risc mai mare de excludere de pe piata muncii, în timp ce oportunitatile de pregatire profesionala sunt foarte limitate. Asemenea riscuri se refera la ambii parinti si la copiii lor, ca viitori adulti în pericol de excludere sociala. În cazul parintilor, riscul este mai mare pentru mame, în special atunci când ele sunt divortate sau necasatorite si fortate sa-si creasca singure copiii. Saracia afecteaza grav copiii rromi. În 1992, practic mai mult de 80,9% din populatia de rromi traia în conditii sub standardul decent, în comparatie cu 42% din totalul populatiei tarii. 63% se aflau sub nivelul minim de subzistenta, fata de numai 16% din totalul populatiei.

Graficul nr. 2

Rata de saracie a familiilor în functie de numarul de copii, 1997

Sursa: Raportul National al Saraciei în România, PNUD, 1999

Din cauza saraciei parintilor si a stressului asociat, precum si a violentei familiale, multi copii își parasesc familia preferând sa traiasca în strada, sunt abandonati în maternitati si institutii sau fortati sa munceasca de la vârste mici. Copiii strazii nu au certificate de nastere sau carti de identitate si nu sunt astfel eligibili de a beneficia de drepturile lor sociale. Abandonul scolar devine un fapt de viata "obisnuit" în cazul lor.

În cazul familiilor sarace, serviciile de îngrijire medicala pentru copiii lor sunt ori prea scumpe pentru veniturile disponibile, ori inaccesibile, în timp ce conditiile lor de locuit sunt saracacioase si nesanatoase. Conditii de viata precare si deficientele în asistenta medicala primara au avut ca facut ca aproape 45% din cazurile de mortalitate infantila sa se petreacă acasa (vezi Anexa III). Analiza cauzelor mortii copiilor cu vârste cuprinse între 0-1 ani în perioada 1989-1998 scoate în evidenta faptul ca greutatea scazuta la nastere si malnutritia, lipsa de proteine si calorii sunt cauzele principale care faciliteaza mortalitatea infantila (vezi Anexa IV). În ciuda numeroaselor programe nationale de supraveghere a sanatatii si în ciuda infrastructurii medicale românești cu 170 de doctori la 100.000 de locuitori, starea sanatatii copiilor este înca sub standardele minime.

În cazul rromilor, accesul lor la serviciile medicale si de planificare familiala este dificil, în timp ce mortalitatea si morbiditatea infantila si generala sunt foarte ridicate. Un numar limitat de copii sunt vaccinati, iar familiile de rromi se plâng de tratamentul inadecvat si de discriminarea practicata de

catre personalul medical. În lipsa unei calificari si a unor oportunitati de angajare, locuind în conditii improprii, fiind de cele mai multe ori analfabeti, românii contribuie dramatic la îngrosarea segmentelor sarace de populatie, la înrautatirea dimensiunilor economiei subterane si la întarirea retelelor mafioate.

Desi cadrul legal pentru protectia sociala a familiilor a fost creat, acesta functioneaza incoerent, nefiind corelat cu nevoile familiilor si fiind uneori inaccesibil familiilor sarace, care nu au posibilitatea de a fi informate în legatura cu drepturile lor. Este vorba despre un tip de *info-excludere* a unor asemenea familii. Dintre toti beneficiarii prevederilor de protectie sociala, copiii sunt aceia care platesc pretul cel mai mare. Incapacitatea familiei de a-si creste si educa proprii copii creeaza conditiile abandonului acestora în maternitati sau într-un centru de plasament.

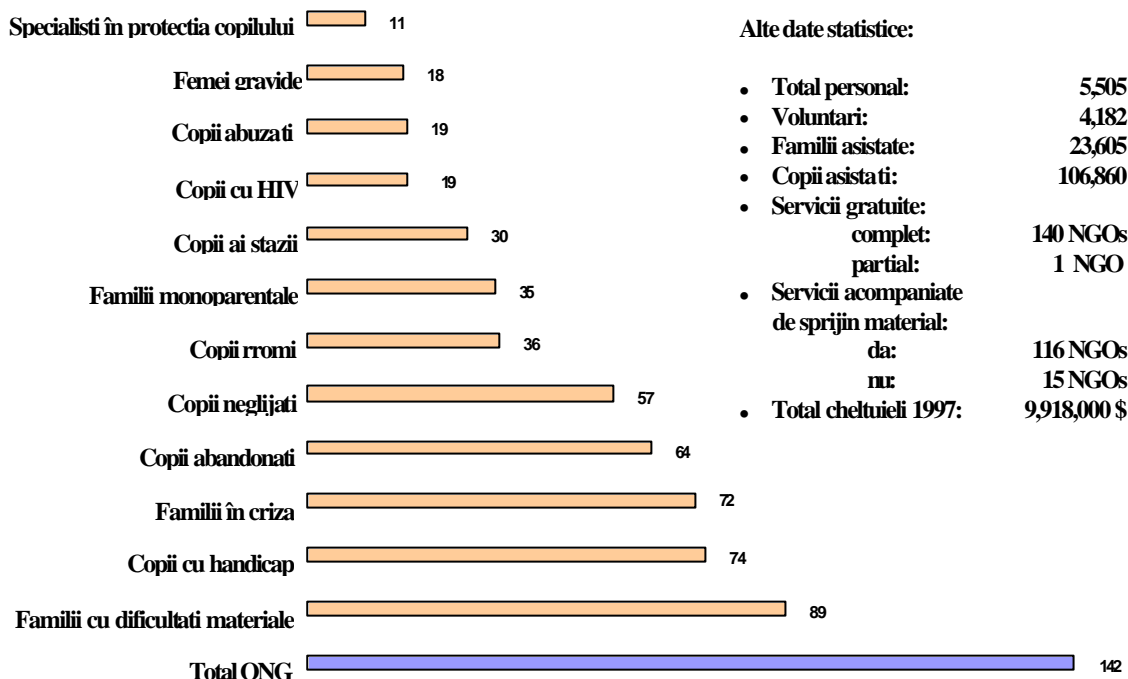
În cazul copiilor cu handicap, accesul lor la educatie este limitat. În ciuda legii potrivit careia copiii cu deficiente senzoriale, motorii sau mentale beneficiaza de educatie speciala, sistemul actual nu este adaptat la nevoile lor. Metodologia folosita pentru evaluarea handicapului este incompleta, fiind pur si simplu limitata la un diagnostic medical. Aceasta duce la decizii gresite în ceea ce priveste gradul de handicap si la existenta în scoli a copiilor cu handicap usor împreuna cu cei sever handicapati sau cu cei cu "handicap social". De multe ori, copiii cu dificultati scolare sau dezavantajati sunt considerati copii cu handicap.

Organizatiile neguvernamentale au fost extrem de active în domeniul protectiei copilului, fie individual, fie în cooperare cu administratia publica sau cu donatori straini. Ele au dezvoltat programe de reabilitare timpurie pentru copii cu handicap, activitati de consiliere pentru parintii lor, centre de si gradinite speciale. S-a acordat, de asemenea, sprijin material familiilor aflate în nevoie. ONG-urile au înfiintat servicii alternative la institutionalizarea copilului si au derulat actiuni menite sa previna abandonul în maternitati (consilierea femeilor însarcinate, centre de sprijin familial, unitati mama-copil). ONG-urile au fost de asemenea implicate în activitati de instruire a personalului care lucreaza în domeniul protectiei copilului, precum si a copiilor din institutii, în scopul cresterii capacitatii lor de angajare. Adolescentii care paraseau institutiile rezidentiale au fost sustinuti pentru a-si gasi un loc de munca sau pentru a participa la cursuri de pregatire în functie de cerintele economiei locale. În anumite cazuri, li s-au oferit adaposturi sociale si consiliere pentru a facilita tranzitia din institutie catre piata muncii si integrarea lor în societate. Pentru copiii strazii, ONG-urile au înfiintat centre de îngrijire de zi, unitati rezidentiale si servicii de asistenta sociala stradala. Schimbarea mentalitatilor, constientizarea publica si eliminarea stereotipiilor au început sa figureze în agenda multor ONG-uri. Modelele dezvoltate de acestea si cele practicile lor bune în protectia copilului au contribuit substantial la îmbunatatirea cadrului legislativ.

Un studiu, realizat în martie 1998 de catre Federatia ONG-urilor din Protectia Copilului pe un esantion de 142 de organizatii neguvernamentale implicate în aceasta problema, a aratat urmatoarele:

Graficul nr. 3

ONG-uri implicate în protectia copilului

Totusi, având în vedere lipsa de resurse si preocuparea insuficienta a Guvernului pentru generalizarea proiectelor, combinate cu politici de reforma incoerente si ezitante, impactul activitatii ONG-urilor si al sprijinului acordat de institutiile internationale (în special de Uniunea Europeana, UNICEF, USAID si Banca Mondiala) risca sa fie temporar si nesustenabil. Acest lucru este îngrijorator din perspectiva aderarii României la Uniunea Europeana, respectarea drepturilor copiilor facând parte din criteriul politic al obtinerii calitatii de membru.

C. Someri si persoanele subocupate

Dezvoltând în special industria grea în unitati industriale mari si foarte mari, distrugând orice initiativa privata si directionând fiecare "miscare" a indivizilor, regimul totalitarist care a existat pâna în 1989 a lasat o mostenire care afecteaza dramatic piata muncii în România: mentalitatea individului nefamiliar cu schimbarile majore în ruta sa profesionala si obisnuit sa aiba o slujba pe durata întregii vietii. Tranzitia la economia de piata a avut, ca rezultat imediat, aparitia somajului, 1,5 milioane de oameni fiind concediati din sectorul industrial de-a lungul primilor sapte ani, ceea ce a influentat crucial dimensiunile saraciei la nivel national.

Considerând evolutia statistica a somajului de la sfârșitul lui 1992 si pâna în prezent, rata somajului a crescut de la 7% la 11%, nivelul sau maxim de 12% fiind înregistrat în februarie 1999 (vezi Anexa V).

Somajul pe termen lung afecteaza în principal femeile si tinerii cu vârste între 15 si 24 de ani, muncitorii necalificati ce fac obiectul concedierilor colective, persoanele cu un nivel redus de educatie, absolventii de scoli profesionale si de ucenici, persoanele cu handicap si rromii. Ponderea lucratorilor aflati în somaj de mai mult de 12 luni a atins un nivel de 46% în 1998. Anexa VI ofera o privire de ansamblu asupra distributiei geografice a persoanelor ce beneficiaza de diferite forme de ajutor de somaj în functie de durata acestuia.

O referire distincta trebuie facuta în ceea ce priveste *populatia rroma*. Înainte de 1989, rromii erau angajati în cele mai putin calificate si detestate slujbe, precum activitatile agricole sezoniere sau colectarea gunoiului. Reforma agricola, incluzând retrocedarea pamânturilor nu a fost în beneficiul rromilor, având în vedere ca ei nu aveau dreptul de a primi pamânt. În plus, îndeletnicirile lor traditionale sunt în declin. Fiind frecvent analfabeti sau având un nivel de educatie si calificare foarte scazut, lucrând în principal în afara sectorului formal, având slujbe instabile si prost platite, rromii continua sa se confrunte cu mari dificultati în integrarea lor pe piata muncii si în câstigarea unui venit sigur si decent.

Somajul a fost si mai puternic în zonele urbane: 74% daca îi consideram doar pe aceia care sunt în cautarea primului loc de munca. *Discrepantele regionale* sunt evidentiate de diferenta enorma între judetele cu cea mai înalta si cea mai joasa rata a somajului: Hunedoara (20,4%) – un judet afectat puternic de restructurare, cu caracter monoindustrial si cu un sector privat incapabil de a absorbi forta de munca disponibilizata -, si Ilfov (5,9%) – cu o piata a muncii mai dinamica; cea mai înalta intensitate a somajului se gaseste în urmatoarele regiuni: Nord-Est- 14,9% si Sud-Est – 13,1%.

Cifrele somajului nu scot în evidenta fenomenul *subocuparii* din economie, care atinge un nivel de aproximativ 33%. Ne referim la angajatii cu jumatate de norma, muncitorii sezonieri si zilieri. În plus, un numar important de persoane concediate din sectorul industrial se întorc în agricultura pentru a-si lucra propriul pamânt, devenind astfel muncitori agricoli neremunerati. Aceste categorii sunt descurajate încetul cu încetul si se vor confrunta cu dificultati enorme de angajare în viitor.

Multi absolventi tineri si persoane cu experienta profesionala, dar având mai mult de 40 de ani în cazul femeilor si 50 de ani în cazul barbatilor sunt angajate în slujbe sub nivelul lor educational.

În cazul familiilor cu cap de familie somer, mai mult de 50% se afla sub pragul saraciei, în conformitate cu raportul recent al PNUD asupra saraciei în România. Ajutorul de somaj reprezinta doar 28% din salariul mediu pe economie, iar politicile de indexare nu au tinut pasul cu cresterea inflatiei de-a lungul ultimilor ani. Densitatea, profunzimea si distributia saraciei este cea mai mare în cazul populatiei somere: de trei ori mai mare în comparatie cu salariatii si de patru ori mai mare în comparatie cu pensionarii.

În conformitate cu un ancheta nationala a Comisiei de Statistica, 39% din veniturile familiilor cu someri sunt în natura, fapt ce demonstreaza larga lor dependenta de auto-consum. Cheltuielile pentru mâncare depasesc 65% din venituri. Totusi, consumul actual de lapte si produse lactate, carne, legume si fructe este cu cel putin 70% sub nevoile nutritionale stabilite de specialisti. În ceea ce priveste conditiile de locuit, spatiul de locuit este cu 25% mai mic decât media populatiei, în timp ce numarul de persoane pe camera este cu 33% mai mare.

Aceste cifre alarmante sunt si mai mult înrautate de perspectivele sarace de mentinere a locurilor de munca existente sau de acces la noi oportunitati de angajare pe termen scurt si mediu, având în vedere fiscalitatea puternica asociata cu crearea de locuri de munca si dimensiunile economiei subterane aflate în crestere rapida, angajarea guvernului de a continua restructurarea, reducerea activitatii si închiderea companiilor mari producatoare de pierderi, incoerenta legislativa care descurajeaza investitiile în industrii alternative, etc. Ca rezultat, multi români se afla deja în somaj structural, pe termen lung, care creeaza saracie cronica, distruge etica muncii, rupe legaturile cu prietenii si comunitatea în general, alieneaza oamenii si în final îi exclude social.

Activitatea sindicatelor a fost frecvent un factor de echilibru în procesul de reforma, promovând interesele muncitorilor (spre exemplu, mentinerea locurilor de munca, indexarea salariilor si îmbunatatirea sanatatii si securitatii muncii) în relatia cu managementul întreprinderilor si cu guvernul. Totusi, dupa cum s-a mentionat deja, liderii sindicali nu au fost întotdeauna capabili sa le explice membrilor lor ratiunea din spatele procesului de restructurare si efectul ulterior al concedierilor colective. Nici guvernul nu a fost capabil sa faca acest lucru. De aceea, în ciuda acordurilor încheiate

cu sindicatele, au avut loc greve si miscari sociale importante (vezi, spre exemplu, cazul revoltei minerilor de la începutul lui 1999), împiedicând continuarea normala a procesului de reforma si dând nastere unor dezbateri politice aprinse între fortele parlamentare. Odata ajunsi someri, chiar si aceasta sustinere slaba a sindicatelor înceteaza, lasând fostii muncitori sa se bazeze pe masurile de protectie sociala ale guvernului si ONG-urilor, cu asistenta organizatiilor internationale.

CAPITOLUL III – ANALIZA SUB-GRUPURILOR AFLATE ÎN SITUAȚIE DE RISC

Acest capitol este consacrat identificării și descrierii sub-grupurilor afectate de o acumulare a factorilor de risc în diverse intensități, sub aspectul poziției acestora pe piața muncii și al potențialului educației și formării profesionale în cazul fiecărui sub-grup în parte.

Sub-grupurile de mai jos deriva din cele trei grupuri principale aflate sub incidența excluderii sociale (femei, copii și familii cu mulți copii, someri și persoane subocupate), descrise în capitolul II.

Aceste sub-grupuri cuprind mamele singure, somerii cu vârste sub 25 de ani, muncitorii necalificați și persoanele cu pregătire redusă, tinerii care au abandonat școala, copiii instituționalizați, copiii și tinerii străzii, persoanele cu handicap.

Legislația în vigoare asigură acces egal la sistemul de educație și pregătire profesională pentru toate sub-grupurile de risc. Principala problemă o reprezintă măsura în care acest sistem corespunde sau nu intereselor și potențialului persoanelor vizate. De asemenea, cât de bine sunt informate persoanele respective când își aleg ruta educațională sau de pregătire profesională.

Mamele Singure

Numărul nasterilor de către mame adolescente și al celor din afara căsătoriei a crescut, la fel ca și rata divorțurilor. În cazul populației române, 41% din numărul total de familii nu erau legal constituite în 1993¹. A rezultat o creștere a numărului de familii monoparentale. După unii specialiști, în 1995 existau 700.000² de astfel de familii, de obicei femeile fiind cele care își creșteau singure copiii. Studiul, care se afla actualmente în pregătire de către Comisia Națională pentru Statistică împreună cu PNUD, va furniza date la zi asupra numărului mamelor singure și problemelor cu care se confruntă această categorie a populației și femeile în general.

Surse diferite (statistici oficiale, studii ale Institutului de Cercetare a Calității Vieții realizate în 1993 și 1994, opiniile experților precum Borbala Koo prezentate într-un seminar internațional în 1998, rapoarte PNUD, etc.) indică faptul că mamele singure reprezintă grupul de populație cel mai afectat de sărăcie.

Cu o situație critică se confruntă tinerele mame necăsătorite, mai ales cele aparținând minorității romilor, și cele care trăiesc în zone rurale izolate, unde se păstrează mentalitatea tradițională conform căreia femeile sunt inferioare bărbaților, mentalitate accentuată de sărăcie și de renunțarea la școală pentru creșterea copiilor și îngrijirea gospodăriei.

Un alt grup de risc îl constituie fetele necăsătorite însărcinate care sunt alungate de acasă de către familiile lor din cauza stigmatului social și care sunt marginalizate – în cazul în care merg la liceu – de către colegi, profesori, comunitate în general din cauza mentalităților.

Dreptul femeilor la un loc de muncă și la un venit sigur după perioada de sarcină și concediul de maternitate este consfințit de legislația română. Totuși, respectarea acestuia este o chestiune de etică. Așa cum arată numeroase studii, profesioniști, evaluări de proiecte, precum și mass-media, în multe

¹ E. Zamfir, C. Zamfir – “Tigani între ignorare și îngrijorare”, 1993

² Sursa: G. Ghebrea, S. Stroe - „Revista Calității Vieții”, nr. 1-2, 1995

cazuri fostul loc de munca al mamelor singure nu este asigurat dupa perioada de sarcina (în special de catre angajatorii privati), ceea ce – în conditiile restrângerii continue a oportunitatilor de pe piata muncii, insuficientei masurilor active de angajare pentru femeile dezavantajate si faptului ca acestea nu au destul timp sa frecventeze cursurile de recalificare din cauza responsabilitatilor familiale – împing femeile din familiile monoparentale în somaj si saracie. Majoritatea angajatorilor refuza sa angajeze femei însarcinate si chiar conditioneaza angajarea tinerelor femei de continuitatea muncii si a posibilitatii de a lucra peste program. Exista de asemenea studii care indica ca unii angajatori aplica criterii preferentiale de recrutare în detrimentul femeilor. În asemenea conditii, este evident ca sansele mamelor singure de a fi (re)angajate sunt mult mai limitate, comparativ cu alte categorii ale fortei de munca.

Dar chiar si mamele singure angajate întâmpina probleme mari în perioada postnatala, din cauza serviciilor insuficiente sau de slaba calitate de supraveghere si îngrijire a copiilor în timpul serviciului lor. Astfel, un numar în crestere de astfel de femei prefera sa stea acasa. Conform unei anchete recente asupra gospodariilor (AMIGO), mamele singure reprezinta 65% din forta de munca neplatita în cadrul familiei. Aceasta categorie nu beneficiaza de sistemul de asigurarilor sociale si de sanatate, prezentând un risc potential important.

În cazul mamelor singure, riscul excluderii sociale, incluzând accesul limitat la educatie si la un loc de munca, este dublu. Constrângerile constau în saracie, responsabilitati familiale, servicii sociale de sprijinire a familiei insuficiente si etici de munca deficiente ale anumitor angajatori. Lipsa de mijloace financiare si stressul asociat conduc la alcoolism, dependenta de droguri, comportamente inadecvate sau chiar prostitutie, furt si alte activitati ilegale care de obicei au ca rezultat pierderea locului de munca.

Perioada de scolarizare a mamelor singure este cu doua procente mai mica decât media nationala, cele mai problematice fiind familiile care traiesc în regiunile din nord-est si din sud.

Oferta de educatie si formare a sistemului educational se bazeaza pe principiile echitatii în ceea ce priveste accesul si oportunitatile. Se organizeaza cursuri la seral, la fara frecventa sau educatie la distanta (cele din urma în special pentru învatamântul universitar) care se bucura de un interes larg. Spre exemplu, s-au înscriși la liceu la seral un numar de 77.416 elevi în 1999/2000, dintre care 32.220 erau femei. Cursurile fara frecventa au fost frecventate de 10.082 studenti, dintre care 4.704 erau femei. Conform Comisiei Nationale pentru Statistica „Învatamântul liceal la începutul anului scolar 1999/2000”, 12,6% din numarul total de elevi la liceu studiaza la seral sau la fara frecventa. Din pacate, aceste cifre nu reflecta procentul de înscriere a mamelor singure.

Tinerii care au abandonat scoala

Saracia, somajul, lipsa de informare, nivelul scazut de educatie a parintilor, masurile de protectie sociala necorespunzatoare, costurile mari pentru haine, încaltaminte si rechizite au ca rezultat abandonarea copiilor în maternitati, institutionalizarea acestora, esecul si abandonul scolar, analfabetismul.

Procentul copiilor cu vârste între 7 si 14 ani care nu erau înscriși în învatamântul obligatoriu a scazut de la 9,5% în 1991 la 5% în 1997. Totusi, exista semnale ca ar fi din nou în crestere, mai ales în cazul copiilor de vârsta scolară ce locuiesc la sat sau al rromilor.

Abandonul scolar își mentine un nivel ridicat, variind în perioada 1993-1997 între 5 si 6% în cazul scolii profesionale; fenomenul este mult mai grav în scolile de ucenici – peste 7%, fata de 5,6% în scolile profesionale (în anul scolar 1997/1998). Ratele abandonului scolar din liceele teoretice si de specialitate au ajuns la 4,4%, respectiv 3,8%.

Unul din motivele cele mai frecvente ale renuntarii la scoala este folosirea de catre familiile lor la muncile gospodaresti, la câmp, sau – mai grav - la cersit si la furat pentru a obtine resurse. Munca copiilor poate fi uneori singura sursa de venit si supravietuire economica a unei familii dezavantajate. Legislatia muncii din România include prevederile Conventiei ONU a Drepturilor Copilului si ale Cartei Sociale Europene privind vârsta minima de angajare, durata programului de lucru si concediul anual. Totusi, legislatia nu este întotdeauna respectata. Institutul National de Cercetare a Muncii si Protectiei Sociale, împreuna cu organizatia neguvernamentala „Salvati Copiii” si Gallup International au efectuat la sfârșitul anului 1999 si începutul lui 2000 un studiu despre copiii care muncesc. Esantionul a cuprins 1000 de copii traind în familie, în institutii rezidentiale de ocrotire sau pe strada. Mai mult, au fost intervievate 200 de familii cu copii. A reiesit ca munca în timpul scolii îi împiedica pe copii sa ajunga la scoala sau duce la rezultate scolare foarte slabe, din moment ce trebuie sa lucreze între 2 si 8 ore pe zi (8% dintre cei intervievati). Multi copii abandoneaza cursurile sau sunt foarte obositi la scoala pentru ca trebuie sa munceasca. Acesti copii se afla în riscul de a se alatura populatiei somere viitoare sau segmentelor cu venituri instabile si insuficiente, obtinute din afaceri îndoelnice. Chiar daca nu ajung în strada, sansele lor pe piata muncii vor fi limitate drastic.

Motivatia pentru învatamântul liceal a scazut de la 90,7% în 1990 la 68,6% în 1997, în timp ce rata bruta medie de înscriere la toate nivelurile de învatamânt a ramas relativ constanta. În majoritatea comunelor (aproximativ 90%), scolarizarea se limiteaza la ciclul gimnazial. Doar în 6,5% din comune, elevii parcurg întregul ciclu preuniversitar, de la gradinita la liceu sau scoala post-liceala. Majoritatea populatiei rurale are o pregatire educationala limitata la scoala primara sau, în cel mai bun caz, la gimnaziu. Mai serios este faptul ca din ce în ce mai multe familii de la sat refuza sa-si trimita copiii la scoala, nemaiconsiderând educatia ca fiind în beneficiul copiilor lor. Multe familii sarace din zonele rurale nu sunt interesate sa-si ajute copiii sa obtina o calificare sau sa supravegheze performantele lor la scoala. La acestea se adauga subfinantarea cronica a învatamântului, infrastructura saraca, numarul insuficient de profesori si calitatea slaba a ofertei educationale, serviciile de orientare profesionala necorespunzatoare si lipsa perspectivelor pe piata muncii ca rezultat al diversificarii sarace a activitatii economice.

Un studiu-pilot realizat în martie 2000 de catre Institutul de Stiinte ale Educatiei „Învatamântul rural în România: context, probleme si strategii de dezvoltare”, în trei judete (Bacau, Olt si Sibiu), demonstreaza urmatoarele: esecul scolar la sat este dependent de distanta la care se afla scoala de zona urbana; în cazul scolilor aflate la o distanta mai mare de 50 de km de oras, procentul copiilor care nu se înscriu niciodata este de 15-20%; rata celor care întrerup învatamântul obligatoriu este de sub 2% în 20% din scolile investigate si de peste 2% în 10% din scoli, în timp ce alte scoli nu au înregistrat acest fenomen. În ceea ce priveste învatamântul gimnazial, rata medie a abandonului scolar este de 6,2%. Conform unui alt studiu-pilot al Institutului de Stiinte ale Educatiei din 1995, 20,2% dintre elevii din zonele rurale nu au cunostinte de baza, adica scris, citit si socotit.

Oferta de învatamânt tehnic si profesional în zonele rurale este de 20 de ori mai redusa decât în zonele urbane, în timp ce jumatate din populatia de vârsta scolară se concentreaza în comune si sate. Înainte de 1998, nu existau programe educationale recuperatorii pentru cei care își întrerupeau studiile. Legea Învatamântului promulgata în 1995 a prevazut, de aceea, înfiintarea scolilor de ucenici. Totusi, fiind organizate într-o maniera foarte centralizata, fara relevanta pentru piata locala a muncii, acest tip de scoala a fost incapabil sa își atinga scopul. De aceea, se poate concluziona ca în zonele rurale sunt foarte multe de facut pentru asigurarea unor sanse egale în educatie: punerea la dispozitie a mai multor alternative educationale pentru diferite capacitati si aptitudini, creând astfel premisele echitatii în integrarea sociala si profesionala.

Pentru prea multe familii din România saracia este principala bariera în calea îngrijirii corespunzatoare a copiilor lor. Copiii ce traiesc în familii numeroase au cu greu ce mânca sau îmbraca. Fireste, copiii care vin la scoala cu probleme de sanatate sau cu nevoi sociale nesatisfacute nu au sanse egale de a învăta. Lipsa îngrijirii prenatale, hrana necorespunzatoare, lipsa imunizarii si a îngrijirii medicale preventive, expunerea la violenta, droguri sau abuzuri, sindromul fetei afectat de abuzul de

alcool, tulburarile emotionale si mentale suferite în primii ani ai copilăriei sunt doar câteva dintre barierele în calea învățării ce sunt asociate săraciei, pe care doar reforma curriculara sau pedagogica nu le pot surmonta.

Într-o familie formata din doi adulti si doi copii, venitul lunar net acoperea doar 52,1% din cheltuielile pentru un trai decent. În 1994, aproape 37,6% dintre copii trăiau în săracie si numărul lor a crescut semnificativ de atunci. Nasterea unui copil, cresterea si educatia sa ulterioara constituie o povara semnificativa si un risc de pauperizare, în special pentru familiile numeroase. Într-adevar, raportul asupra săraciei în România, publicat în 1999 de catre PNUD, indica urmatoarele rate ale săraciei pentru 1997: 40% pentru cei care traiesc în familii cu doi copii, 60% în cazul persoanelor ce traiesc în familii cu trei copii si 80% în cazul celor ce traiesc în familii cu patru sau mai multi copii. Acesti copii se afla sub riscul malnutritiei, abandonului si institutionalizării, muncii de la vârste fragede, vagabondajului, abuzului sexual si delincventei. Cea mai ridicata rata a somajului este înregistrata în Regiunea Nord-Est, un factor important fiind existenta unui numar mare de familii cu multi copii. În cazul rromilor, familiile lor sunt de doua ori mai numeroase decât restul populatiei. Multi dintre ei nu au acte de identitate si nici casa, ceea ce duce la dificultati de angajare si la lipsa de eligibilitate pentru ajutoare sociale. Frecventarea scolii a atins un adevarat colaps în cazul rromilor, în timp ce absentismul scolar a crescut dramatic. 27% din populatia roma este practic analfabeta (19% barbati si 27% femei), iar nivelul general de educatie este scazut. Doar aproximativ 50% dintre copiii cu vârste între 7 si 10 ani frecventeaza scoala si numai 4,5% dintre adulti au urmat liceul. Abandonul scolar este în special mare în rândul fetelor rrome, care sunt fortate sa se “casatoreasca” la vârste tinere pentru a procrea.

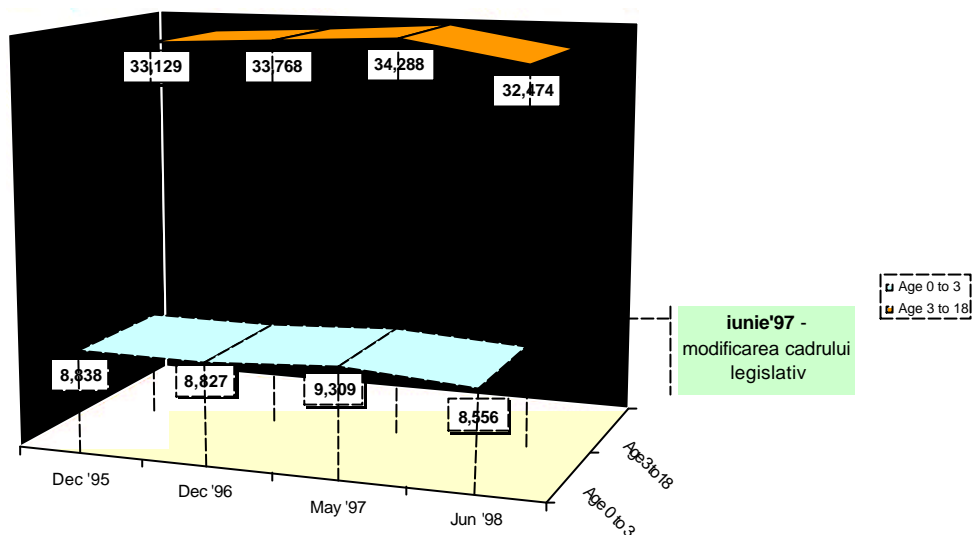
Copiii institutionalizati

În timpul regimului lui Ceausescu, rezolvarea problemelor sociale consta în ascunderea lor. Scoaterea familiilor în dificultate de sub protectia sociala a statului a facut ca mii de copii sa fie trimisi în asazisele institutii de îngrijire. Dupa 1989, România a descoperit ca are 225 de institutii, ca leagane si case de copii, adapostind 40.500 de copii. Un calcul simplu demonstreaza ca o astfel de institutie adapostea, în medie, 180 de copii, ceea ce facea imposibila îngrijirea lor individualizata. Copiii institutionalizati „beneficiau” fie doar de asistenta medicala (în leagane), fie doar de un regim educational (în casele de copii), în timp ce relatiile emotionale si legaturile sociale erau cvasi-inexistente. Lipsa personalului specializat, neglijarea unor profesii sociale, ca psihologia, psihiatria, logopedia, sociologia si absenta interventiei unor echipe multidisciplinare au contribuit la etichetarea acestor copii drept „orfan” sau „copil de la casa de copii”.

Din 1989 pâna în mai 1997, numărul copiilor institutionalizati a ajuns la 48.500. Deteriorarea continua a nivelului de trai al familiei, la care se adauga actualele conditii sociale si economice duc la institutionalizarea a 6.000 de copii anual (vezi Graficul nr.4).

Graficul nr. 4

COPIII INSTITUTIONALIZATI

Sursa: Departamentul de Protectie a Copilului

Majoritatea copiilor institutionalizati sunt abandonati de catre familiile lor (foarte putini sunt orfani). Abandonul are loc de obicei în maternitate, unde mamele declara o identitate falsa si își abandoneaza copiii imediat dupa nastere. Lipsa de identitate duce la o serie de consecinte negative pentru copilul respectiv: stabilirea identitatii este un proces de durata, în timpul caruia copilul nu poate fi adoptat, plasat în îngrijirea unei familii sau într-o institutie specializata. Copilul ramâne la maternitate, bine hranit si în conditii igienice, dar nu se bucura de afectiune, educatie, etc.

Un alt loc pentru abandonul copiilor este sectia de pediatrie a spitalelor unde copilul este adus pentru o boala oarecare si "uitat" acolo de familie.

Numarul copiilor abandonati în institutii pare sa fie în crestere, având în vedere ca numarul lor ramâne constant în timp, în ciuda adoptiilor tot mai numeroase si a eforturilor uriasc ale ONG-urilor de a oferi alternative la sistemul clasic de institutionalizare.

Experienta României în problema copiilor institutionalizati reliefeaza câteva aspecte foarte importante pentru evolutia sa viitoare: institutionalizarea copiilor este costisitoare (în medie 90 dolari SUA/luna); institutionalizarea influenteaza negativ dezvoltarea copilului respectiv; riscul excluderii sociale în cazul copilului care paraseste institutiile de îngrijire este dublu în comparatie cu un copil crescut în familie.

În ciuda experientei institutionalizarii, România este înca la început în privinta prevenirii abandonului copiilor. Abandonul copiilor în institutii este de cele mai multe ori facut de parinti saraci, familii dezorganizate, alcoolici, someri, parinti aflati în detentie sau afectati de TBC. Potrivit UNICEF, 74% dintre parintii care si-au abandonat copiii sunt în somaj, 62% au venituri insuficiente, 58% nu au locuinte adecvate si 40% sunt mame necasatorite. Conform unui studiu al aceleiasi organizatii, 45,8% dintre copiii din leagane si casele de copii apartin minoritatii rromilor.

Analiza abandonului scolar indica niveluri ridicate în zonele rurale, în special în județele situate în Regiunile Nord-Est și Sud-Vest, cauzele fiind sărăcia, nivelul scăzut de educație a părinților și mentalitățile.

„Cultura abandonului” din România este înradăcinată în sloganele comuniste, după care statul era considerat mult mai potrivit să se ocupe de copii, distrugând astfel simțul responsabilității familiale. Educația familială, pregătirea părinților pentru a fi apti de a-și crește copii nu fac parte dintre preocupările școlilor, mass-mediei, sistemului de protecție socială. Schimbarea mentalităților și scăderea abandonului copiilor doar prin măsuri legislative, într-o țară cu o rată mare și ascendentă a sărăciei, nu sunt posibile fără un efort puternic și concertat de educație a familiei.

Instituțiile de ocrotire a copiilor au suferit schimbări importante după 1990. Totuși, în multe cazuri, aceste schimbări s-au limitat la reabilitarea fizică a clădirilor prin lucrări civile. Instituțiile continuă să încalce drepturile fundamentale ale copiilor: legăturile cu familia nu sunt încurajate, copiii nu posedă bunuri personale, multe instituții adapostesc un număr mare de copii, copiii nu au mentor/tutor individual, le lipsește afectiunea, etc. Personalul este insuficient și de multe ori nu are pregătirea și abilitățile necesare.

Copiii din instituții (exceptându-i pe cei cu handicap) au acces legal la toate formele de învățământ oferite de școlile frecventate de copiii care trăiesc în propriile familii. Lipsește însă evaluarea aptitudinilor și a potențialului real al copiilor instituționalizați pentru o anumită meserie, ca și serviciile de orientare școlară și profesională. Fiind deseori pregătiți în meserii învechite sau profesii înguste, lipsiți de ajutorul familiilor, de multe ori fără acte de identitate și locuință, copiii instituționalizați se află sub riscul de a deveni viitorii adulți excluși profesional și social.

Sansele adolescenților de a-și găsi un loc de muncă după parasirea instituției rezidențiale la 16-18 ani sunt limitate, în special în regiunile subdezvoltate, în zonele aflate în declin economic sau care sunt fragile structural (vezi de asemenea studiul de caz din Anexa VII). Experiența unor organizații neguvernamentale a demonstrat că un studiu atent al pietei de muncă, serviciile de mediere și stabilirea unor parteneriate cu IMM-urile locale pot duce la rezultate bune, așa cum vom arăta și în capitolul V. Aceste IMM-uri pot să le ofere adolescenților calificarea în meserii cerute pe piață și să le asigure viitoare locuri de muncă.

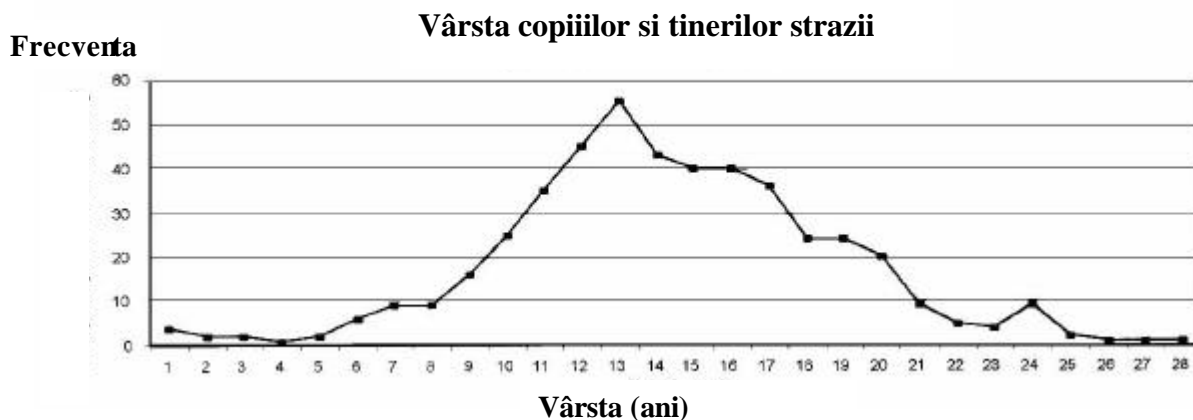
Copii și tinerii strazii

După 1989, copiii și tinerii strazii au reprezentat cea mai săcădită imagine socială a României. Politicile din timpul regimului lui Ceaușescu trimiteau pe copiii în așa-zisele instituții de îngrijire. Dacă în primii ani de după Revoluție copiii și tinerii strazii proveneau din aceste instituții, din 1993 tot mai mulți copii ajung în stradă pentru că își parasesc propriile familii

În conformitate cu o anchetă realizată în 1998 de organizația „Salvați copiii”, în România există circa 2.100 de copii ai strazii. Majoritatea lor trăiesc în București, Constanța, Timișoara, Iași, Târgu Mureș și Galați. Studiul nu este exhaustiv, aria investigată fiind limitată, în timp ce fenomenul copiilor strazii este unul extrem de mobil: unii copii își petrec toată ziua pe stradă și se întorc acasă doar noaptea, alții trăiesc numai pe strazi sau doar în timpul verii (pe litoralul Mării Negre, de exemplu). Cu toate acestea, rezultatele studiului sunt ilustrative pentru acest fenomen.

În conformitate cu același studiu, 52% dintre copiii strazii au între 7 și 15 ani, iar 25% între 16 și 18 ani. Numărul tot mai mare de tineri ce trăiesc pe stradă este alarmant. În ceea ce privește clasificarea pe sexe, băieții reprezintă 71,3% și fetele 28,7%.

Graficul nr.5

Eroziunea solidaritatii sociale, reducerea controlului comunitar, saracia, dezmembrarea familiilor si violenta conjugala, tratamentul inadecvat din institutii, toate conduc la excludere sociala, marginalizare si delincventa în rândul minorilor. Unii dintre ei aleg strada, unde vagabondajul, consumul de substante volatile, violenta, mizeria, prostitutia, cersetoria si promiscuitatea devin elemente integrante ale comportamentului lor.

Dupa cum s-a mentionat mai devreme, studiul Institutului National de Cercetare a Muncii si Protectiei Sociale privind munca în rândul copiilor a folosit un esantion de 1000 de copii, dintre care 400 erau copii ai strazii. Majoritatea dintre ei au declarat ca lucreaza fara încuviintarea parintilor, cu care au rupt orice legatura. Copiii intervievati cerseau, furau sau se prostituau, cazând usor prada exploatarii economice si sexuale. În 1995, dintre 129 de fete care se prostituau identificate de politie, 87,6% aveau între 15-18 ani, iar 12,4% între 13-14 ani.

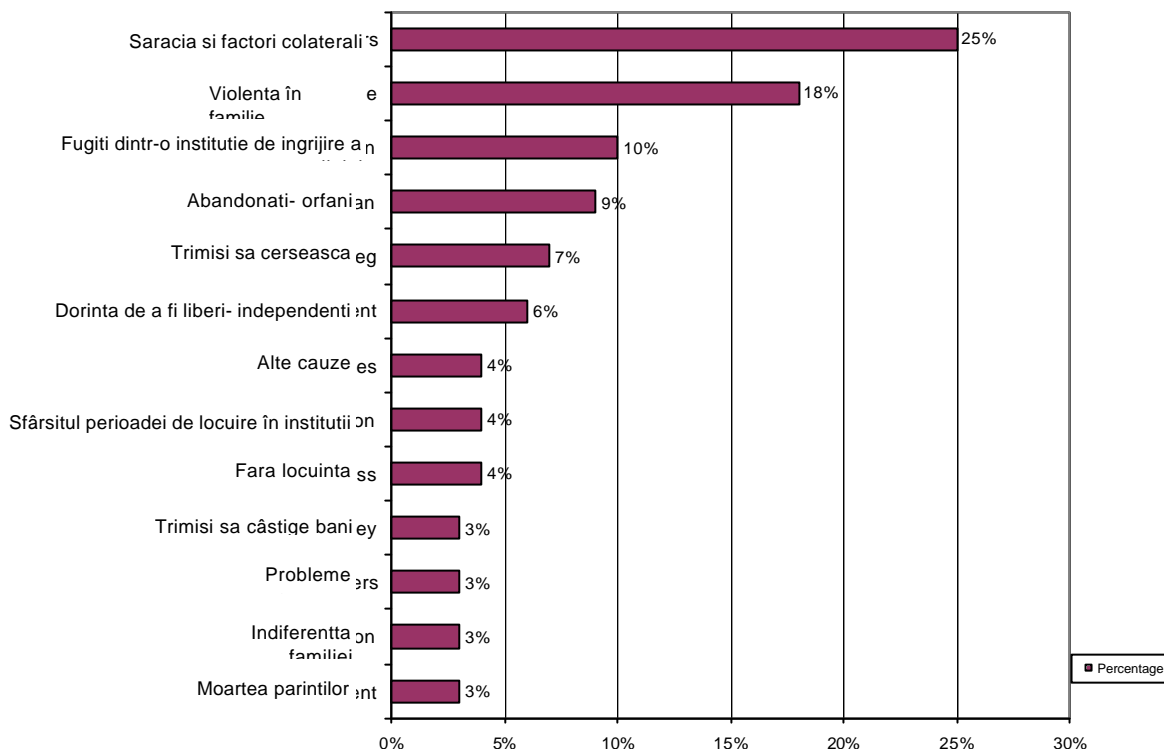
Cei zece ani de tranzitie catre o economie de piata si o guvernare democratica a societatii au erodat sever si valorile familiale traditionale. Venitul pe familie scazut, rata mare a somajului, costul ridicat al vietii au facut din familie o tinta foarte vulnerabila. În asemenea conditii, cresterea copiilor de catre familiile cu venituri mici este din ce în ce mai dificila. Tensiunile si violenta din familie îi determina pe multi copii sa aleaga viata pe strazi.

Lipsa banilor si a adaposturilor sociale arunca familii întregi în strada. Costurile ridicate ale întretinerii si chiriei reprezinta de multe ori întregul venit lunar pe care acestea îl detin. În spatele povestilor despre evictiuni si pierderea caselor se afla întotdeauna copiii ramasi fara adapost si fara familie.

Pentru 80% din acesti copii si tineri ai strazii, cauza situatiei lor trebuie cautata în cadrul familiilor lor (vezi graficul 6 de mai jos).

Graficul nr.6

Principalele motive pentru care copiii aleg strada

Copiii si adolescentii strazii traiesc în canale, în case demolate si abandonate, pietre, garaje, pivnite, santiere sau sub cerul liber. Ei sufera de malnutritie, de boli cardiace si respiratorii cronice, de infectii ale urechilor, gastroenterite si boli transmisibile, inclusiv SIDA, care duc la o moarte tragica, prematura. Ei nu au documente de identitate si nici o adresa legala. Ca rezultat, ei nu primesc mese gratuite în cantinele sociale, nu pot fi angajati si nu beneficiaza de servicii medicale (mai puțin ajutorul de urgenta). Copiii si adolescentii strazii sunt respinsi si marginalizati de restul societatii. Mass-media nu a fost capabila sa transforme o comunitate pasiva într-un actor social activ, implicat în atenuarea problemelor lor, ci mai degraba dimpotriva.

Integrarea scolara a copiilor si tinerilor strazii constituie o preocupare aproape exclusiva a organizatiilor neguvernamentale. Pachetul de servicii sociale furnizate acestor copii de catre echipe multidisciplinare de experti în centre de îngrijire de zi si adaposturi cuprind: educatie, asistenta sociala pentru reintegrarea în familie, recuperarea studiilor, preîntâmpinarea întreruperii scolii si a esecului scolar, asistenta sociala stradala, etc. Exista si alte organizatii neguvernamentale care asigura adaposturi sociale si calificari în meserii cerute pe piata.

Ghidul Serviciilor Sociale, publicat în 1999 de Centrul de Informare si Coordonare pentru Copiii Strazii, prezinta o lista de 18 organizatii neguvernamentale si 6 centre de stat care ofera servicii pentru copiii si adolescentii strazii din Bucuresti: 155 de locuri în centre de zi (organizatii neguvernamentale) si 737 de locuri în centre rezidentiale (367 de locuri oferite de ONG-uri si 370 de locuri în centre de stat). Trebuie totusi mentionat ca o parte din centrele de stat primesc si delincventi minori, care nu sunt în mod necesar copii ai strazii.

În ciuda acestor eforturi de a opri fenomenul, exista mai multe concluzii care merita a fi trase, dupa cum urmeaza:

- Numarul de copii si adolescenti ai strazii este relativ constant;
- Procesul (re)integrării sociale este foarte dificil din cauza comportamentului deprins pe strada;
- Vârsta medie a copiilor strazii este în continua scadere;
- Tot mai multi adolescenti ai strazii își întemeiază familiile pe strazi;
- Reforma protectiei copilului „a uitat” sa includa cadrul legal si serviciile pentru copiii fara adapost;
- Autoritatile centrale si locale nu sunt implicate în rezolvarea problemelor acestui grup dezavantajat.

Somerii sub 25 de ani

Aproape jumatate dintre someri au sub 25 de ani, rata somajului în cazul lor fiind de trei ori mai mare decât media nationala (28,2% la sfârșitul anului 1999, Comisia Nationala pentru Statistica, Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala).

Exista diferente semnificative între regiuni si judete, rata somajului în Regiunea Nord-Est fiind de 36,8%, comparativ cu 20,8% în Regiunea Bucuresti-Ilfov. Judetele cu cele mai mari rate ale somajului pentru aceasta categorie de vârsta sunt Botosani (43%), Iasi (42,1%) si Vaslui (40,9%). Tinerii din zonele monoindustriale sunt foarte vulnerabili, declinul industriei dominante conducând la concedieri masive, iar locurile de munca în industrii alternative fiind reduse. În aceste zone, cursurile de recalificare nu pot îndeparta riscul excluderii sociale, daca nu sunt completate de o politica specifica, axata pe cresterea economica.

Tinerii între 15 si 24 de ani sunt candidatii „favoriti” la somajul pe termen lung. Ei reprezinta 43% dintre numarul total de persoane descurajate în încercarea de a-si gasi un loc de munca: 44,4% barbati si 41,3% femei. Persoanele cu vârste între 15-29 de ani care își cauta primul loc de munca reprezinta 89,1% femei si 70,4% barbati.

Conform legislatiei românești, absolventii de liceu sau facultate care nu au un loc de munca sunt asimilati somerilor. Astfel, ei sunt îndreptatiti la masuri active si pasive de protectie, la fel ca ceilalti someri. Din statisticile Agentiei Nationale pentru Ocupare si Formare Profesionala reiese ca în decembrie 1999 peste 73.200 de absolventi primeau ajutor de integrare profesionala, asemanator cu ajutorul de somaj (vezi Anexa V). În aceasta perioada, beneficiarii acestui tip de ajutor au dreptul la cursuri gratuite de pregatire profesionala. Cu toate acestea, risca sa fie exclusi de pe piata muncii din cauza lipsei de experienta si din cauza lacunelor existente în educatia lor scolara/universitara, nefiind capabili sa se adapteze rapid cererii de forta de munca. O alta explicatie este auto-evaluarea gresita a competentelor si cunostintelor solicitate de piata muncii si frecventarea unor cursuri nepotrivite.

Exista grupuri de tineri al caror acces la cursuri de recalificare este constrâns din cauza mijloacelor financiare reduse. Este vorba fie de cei care se afla înafara sistemului educational de stat si accesul la instruire nu este posibil, fie de cei care nu sunt eligibili pentru nici un fel de protectie asociata statutului de somer. În cazul acestor grupuri se pot asigura cursuri cu plata, dar resursele financiare pe care le au la dispozitie nu le permit sa faca acest lucru. La toti acesti factori se adauga lipsa cunostintelor de cautare a unui loc de munca. Tinerii care vor sa înceapa propria afacere trebuie sa aiba pregatire antreprenuriala si sa fie încurajati de pietele de credit, la care nu se poate ajunge foarte usor în România. Totusi, un factor important în cazul somajului la aceasta categorie de vârsta este lipsa de responsabilitati a tinerilor care traiesc în continuare cu parintii si pe care nu îi preocupa gasirea unei slujbe sau frecventarea cursurilor de instruire.

În conformitate cu aceleasi surse, 17.600 de tineri erau angajati în decembrie 1999 prin intermediul schemei de subventionare salariale, dintre care 46% absolvisera o forma superioara de învățământ,

22,1% liceul, 8% scoli post-liceale, 21,3% scoli profesionale si 2,6% scoli de ucenici. Aproape 58% au fost angajati de firme private sau mixte.

Distributia somajului în raport cu nivelul de educatie al persoanelor cu vârste între 15-24 de ani este urmatoarea:

- Absolventii învatamântului obligatoriu (32,0%)
- Absolventii de liceu (30,4%)
- Absolventii scolilor profesionale (25,4%)
- Absolventii învatamântului superior (4,7%)

Analiza somajului si a cifrelor de ocupare arata ca grupurile cu cel mai mare risc de excludere de pe piata muncii sunt cele cu un nivel scazut de educatie si pregatire. De aceea, tinta programelor guvernamentale de pregatire profesionala pentru someri a constituit-o mai ales tinerii sub 25 de ani, care reprezentau în medie 61,4% din numarul total al persoanelor înscrise la cursurile de instruire (date ale Ministerului Muncii si Protectiei Sociale, 1991-1998). Mai multe amanunte despre aceste programe si impactul lor pot fi gasite în capitolul IV.

În ceea ce priveste potentialul educatiei profesionale de a creste sansele de angajare ale tinerilor absolventi, vor exista informatii exacte de îndata ce o noua generatie va absolvi scolile profesionale si post-liceale în care au fost introduse si generalizate noi curricule. Ele au fost dezvoltate cu ajutorul Programului Phare VET RO9405 al UE si au fost introduse într-un numar limitat de scoli-pilot si de demonstratie. Dupa încheierea programului, în decembrie 1998, s-a trecut la generalizarea sa în scolile profesionale si post-liceale. Primii absolventi ai scolilor cu curricule reformate se ridicau la circa 2.000 în iulie 1999, dintr-un total de 56.640 de elevi în scolile profesionale si 1.400 dintr-un total de 33.466 elevi în scolile post-liceale (surse: Comisia Nationala pentru Statistica „Scolile profesionale, de ucenici, post-liceale si de maistri la sfârșitul anilor scolari 1997/1998 si 1998/1998”, Ministerul Educatiei Nationale „Programul de reforma al învatamântului tehnic si profesional”). Numarul foarte mic al absolventilor din sistemul reformat, comparativ cu absolventii formelor educationale traditionale, nu permite tragerea unor concluzii reprezentative si argumentate asupra impactului acestui tip de învatamânt asupra potentialului de angajare. Acest lucru va fi posibil în 2002 pentru scolile profesionale si în 2003 pentru scolile post-liceale, când generalizarea va fi finalizata. Ministerul Educatiei Nationale va efectua totusi o estimare intermediara pâna la sfârșitul anului 2000, care va oferi indicatii despre rolul pe care învatamântul tehnic si profesional îl poate juca în cresterea oportunitatilor de angajare si a sanselor de integrare a tinerilor absolventi pe piata muncii. Specialistii considera a priori ca rolul acestuia este extrem de important (Observatorul Român VET: „Integrarea profesionala a absolventilor scolilor profesionale si post-liceale ”, decembrie 1998), dar estimarea intermediara si evaluarea finala vor trebui sa confirme acest lucru.

Se asteapta ca programul national „Educatia pentru Sansa a Doua” (vezi capitolul IV) sa reprezinte un pas important în directia integrarii sociale si profesionale a acestui grup vulnerabil al somerilor cu vârste sub 25 de ani.

Persoanele cu handicap

Pâna în 1992, un copil cu handicap era considerat „irecuperabil” si lasat în grija caminelor-spital sau a spitalelor de neuro-psihiatrie infantila. În cazul în care erau crescuti de familiile lor, copiii cu handicap nu beneficiau decât de prelungirea acordarii alocatiei de stat pâna la vârsta de 18 ani.

Conditiiile de trai si de îngrijire din aceste institutii erau dezastruoase înainte de 1989. Institutiile uriașe, având în medie 180 de copii, dotate necorespunzator, cu personal insuficient si nepregatit

pentru tipul de îngrijire care trebuia acordat au provocat un numar alarmant de decese în rândul acestor copii, asa cum este ilustrat în Tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Numarul deceselor survenite în caminele-spital pentru copii, 1989-1991

Anul	1989	1990	1991
Numarul deceselor	706	268	64

Sursa: Secretariatul de Stat pentru Persoane cu Handicap

Legislatia referitoare la protectia speciala a acestor persoane, adoptata în 1992, oferea pentru prima data stimulente familiilor pentru cresterea copiilor cu handicap acasa, precum si alternative de tip familial la institutionalizare.

În ciuda acestor masuri care au urmarit pastrarea copiilor în familie sau într-un mediu de tip familial, numarul copiilor institutionalizati a ramas ridicat (vezi Tabelul nr. 3).

Tabelul nr. 3

Copii aflati în camine-spital, 1990-1991

Anul	1990	1993	1996	1999
Numarul copiilor în camine-spital	3.354	4.349	4.130	3.380

Sursa: Comisia Nationala pentru Statistica

Analiza sistemului de protectie a copilului de dupa 1989 a dus la „descoperirea” surprinzatoare a 1.307 de copii infectati cu HIV. Situatiile pot fi explicate de deteriorarea sistemului de asistenta medicala în timpul regimului comunist: transfuzii cu sânge infectat cu HIV, sterilizarea incorecta a seringilor, lipsa de educatie sexuala, capacitatile reduse de diagnosticare, lipsa de informatii a personalului medical privind boala. Evolutia cazurilor pediatrice de SIDA din ultimii 9 ani este prezentata în Tabelul nr. 4 de mai jos.

Tabelul nr. 4

Copii bolnavi de SIDA, 1989-1999

Anul	'89	'90	'91	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Numarul de cazuri	252	1.037	501	430	399	425	593	460	500	489	93

Sursa: Ministerul Sanatatii

În octombrie 1999, în România existau 3.114 de copii bolnavi de SIDA sau infectati cu virusul HIV, dintre care doar 44 în institutii. Cel mai mare numar de copii infectati cu HIV se înregistreaza în urmatoarele judete: Constanta, Giurgiu, Galati, Gorj, Mures, Iasi, Neamt si în Bucuresti. Având în vedere dimensiunile saraciei în România si bugetul insuficient alocat sanatatii, o mare parte dintre

acești copii își urmează tratamentul cu întreruperi, în măsura în care spitalele le pot acorda îngrijiri gratuite. Ca să completăm tabloul greutăților cu care se confruntă acești copii în România, trebuie să adăugăm și lipsa unei alimentații adecvate, condițiile proaste în care locuiesc, stigmatul social, discriminarea în școli și în comunitate. Copiii infectați cu HIV sunt adeseori respinși de părinții colegilor lor de școală, dar și de profesori. Din această cauză, educația lor este asigurată în școli private organizate de către ONG-uri. Accesul lor la un loc de muncă este evident limitat. Din punct de vedere legal, copii bolnavi de SIDA sunt considerați persoane cu handicap, având deci dreptul la ajutor financiar de la stat, la fel ca și ceilalți copii cu handicap.

Există mai multe aspecte care merită menționate referitoare la șansele limitate de integrare ale copiilor cu handicap, după cum urmează:

- Copiii cu un handicap sever sunt plasați în instituții în care îngrijirea și educația sunt încă sub un nivel acceptabil. Terapiile de reabilitare timpurie a copiilor cu handicap sever, trăind în instituții sau cu familiile lor sunt cvasi-absente și inadecvate. Cele care există deja nu implică familiile îndeajuns, iar îngrijirile la domiciliu asigurate de unele organizații neguvernamentale sunt rare. Instituțiile învățământului de stat nu manifestă nici o preocupare pentru educația acestor copii.
- Copiii cu handicap ușor sunt educați în școli speciale. Astfel, în 1998 erau înscrise aproximativ 52.430 copii (Comisia Națională pentru Statistică). Lipsa unui diagnostic corect și a evaluării periodice a dus la plasarea multor copii fără handicap în asemenea școli. Cea mai frecventă greșeală care se face este confuzia între „handicapul” social și handicapul mental ușor. Multe școli speciale au internate, ceea ce încurajează familiile sărace să-și lase copiii aici, agravându-le, în timp, handicapul mental.
- Nu există un sistem de orientare profesională pentru acești copii, iar accesul lor viitor pe piața muncii este practic inexistent. Ei sunt viitorii adolescenți care se vor îngroșa segmentul somerilor sau care vor constitui o povară financiară enormă pentru stat în cazul în care vor trăi în instituții de ocrotire ce nu oferă, de obicei, nici o pregătire profesională.

Accesul adulților cu handicap pe piața muncii și la servicii de integrare profesională este limitat. Statisticile nu furnizează date precise, iar serviciul public de ocupare nu deține informații despre situația angajării acestor persoane. Studiile și cercetările specializate lipsesc aproape cu desăvârșire, singurele informații fiind deținute de Secretariatul de Stat pentru Persoane cu Handicap. Totuși, aceste date nu sunt suficiente pentru o evaluare corectă a dimensiunilor acestui fenomen. Astfel, se precizează doar că în septembrie 1999, din 331.147 de persoane cu handicap, numai 8.717 erau angajate. Mai mult, incapacitatea sistemului de a stabili gravitatea handicapului și de a „certifica” persoanele cu handicap, la care se adaugă abuzurile frecvente, pun sub semnul întrebării relevanța acestor date.

Cu toate acestea, discuțiile cu organizațiile neguvernamentale din domeniul protecției sociale a persoanelor cu handicap arată că agenții economici preferă să plătească penalizări decât să le angajeze într-o proporție minimă de 4% din totalul angajaților. Este cazul întreprinderilor cu peste 100 de angajați, care preferă să contribuie la Fondul Solidarității Sociale pentru Persoane cu Handicap echivalentul salariului minim pe economie înmulțit cu numărul locurilor de muncă neocupate de aceste persoane. Nici scutirea de impozitul pe salariu, nici posibilitatea de a angaja persoane cu handicap cu jumătate de normă sau pentru lucru la domiciliu nu au influențat semnificativ politica de angajare a agenților economici. Facilitățile fiscale oferite unităților protejate, cum ar fi cooperativele sau atelierile protejate, au avut de asemenea un impact limitat.

Mai mult, produsele manufacturate de persoanele cu handicap sunt tot mai puțin căutate pe piață (de exemplu, legătoria de cărți sau artizanatul). O singură profesie, practică de orbi, are în continuare succes – masajul. Dar s-ar părea că și ei vor fi înlocuiți în curând de absolvenții ai Colegiului de Kineto-Terapie, unde candidații orbi sunt dezavantajați de condițiile de admitere.

Accesul persoanelor cu handicap la o slujba este deseori limitat din cauza transportului dificil în conditiile de saracie acuta caracteristice acestui grup, la care se adauga conditiile inadecvate de munca si de deplasare în interiorul firmelor, în ciuda prevederilor legale. Veniturile reduse ale familiilor cu tineri cu handicap fac de multe ori imposibila achizitionarea unui scaun cu rotile, ceea ce îi împiedica sa frecventeze cursurile de pregatire profesionala, chiar daca acestea exista.

Indiferent de handicapul suferit (fizic sau mintal), aceste persoane risca în mare masura sa cada în excludere sociala. Nu exista nici o „cultura” a integrarii sociale a persoanelor cu handicap, nici chiar în mediile cultivate, în timp ce eforturile pentru reabilitarea timpurie, inclusiv consilierea familiala, sunt putine. Ca si în alte domenii ale protectiei sociale, organizatiile neguvernamentale desfasoara programe pentru educatia, socializarea, reabilitarea si integrarea sociala si profesionala a persoanelor cu handicap: centre de zi, gradinite, sprijin si consiliere familiala, servicii de ajutor la domiciliu care-i implica pe ceilalti membri ai familiei în munca de reabilitare, ateliere protejate, etc. Merita mentionat ca unii parinti cu asemenea copii sau chiar persoanele cu handicap au înfiintat propriile lor organizatii neguvernamentale.

Muncitorii necalificati si persoanele cu calificare redusa

Muncitorii necalificati si persoanele cu calificare redusa sunt de obicei lucratori cu jumatate de norma sau zilieri. Ei au slujbe nesigure si prost platite, caracterizate de o productivitate scazuta.

Muncitorii cu jumatate de norma sunt angajati pe baza conventiilor civile. În multe cazuri, conventia este singura forma de angajare în loc sa fie complementara unui contract de munca. Conventia nu asigura protectia împotriva somajului sau a incapacitatii de a lucra din cauza de boala sau accidente de munca. Pâna de curând, angajatorii care foloseau conventii civile nu erau obligati sa contribuie la fondul de asigurari sociale pentru angajatii lor, astfel afectând pe termen lung drepturile de pensii ale acestora.

Muncitorii zilieri sunt angajati în constructii, agricultura si uneori în turism. Cel mai adesea nu exista nici o forma de contract de angajare si nici o forma de protectie împotriva diverselor tipuri de risc, majoritatea lor lucrând pe piata neagra. Zilierii nu au nici o calificare sau au una foarte redusa, fiind necesara o investitie substantiala pentru calificarea lor, astfel încât sa se limiteze riscul expulzarii de pe piata muncii.

Din pacate, statisticile referitoare la acesti muncitori atipici nu ajuta foarte mult la identificarea precisa a gradului de excludere sociala. Comisia Nationala pentru Statistica (ancheta AMIGO) raporteaza doar ca 15% din totalul populatiei angajate lucreaza cu jumatate de norma, iar alti 18,2% lucreaza mai putin de programul normal de lucru. Mai mult de 88% traiesc în zonele rurale. Datele de mai sus nu fac distinctia între cei care lucreaza numai pe baza de conventii civile si cei care au atât un contract de munca, cât si o conventie civila.. Mai mult, zilierii abia daca apar în evidenta statistica.

Conform anchetei AMIGO, în 1996 o treime dintre cei care munceau cu timp partial de munca lucrau mai putin de 21 de ore pe saptamâna, ceea ce nu oferea posibilitatea unui trai decent. Semnificativ este faptul ca peste 90% dintre acestia cautau activ un loc de munca cu norma întreaga.

Problematic este de asemenea grupul muncitorilor *mono-calificati*, concediati masiv din industriile în declin, cum ar fi mineritul sau industria otelului si pentru care masurile active de angajare întreprinse pâna acum nu au fost foarte eficiente, în raport cu numarul total al persoanelor afectate. Într-adevar, Guvernul nu a pregatit îndeajuns terenul pentru reangajarea acestor muncitori, iar sprijinul extern a devenit operational cu mari întârzieri. De aceea, România a trecut prin mai multe revolte sociale în regiunile afectate si s-au pus bazele unor organizatii neguvernamentale formate din muncitorii disponibilizati, pentru a lupta pentru drepturile lor si pentru a-si recapata nivelul de trai anterior. În acest context, merita mentionat faptul ca Agentia Nationala de Ocupare si Formare Profesionala a

semnalat în prima jumătate a lui 1999 rezistența multor muncitori la ideea reangajării în slujbe mai slab platite. Aceștia s-au bazat pe plățile compensatorii, ajutorul de somaj și alocațiile pentru copii. După pierderea dreptului la plăți compensatorii, aceeași sursă arată că în ultima vreme persoanele disponibilizate au început totuși să accepte chiar și slujbe mai slab platite decât în trecut. În 1999, 268.839 de persoane au fost concediate beneficiind de plăți compensatorii, iar 144.514 dintre aceștia au avut acces la servicii de pre-concediere.

În privința *rromilor*, se estimează că numai 10% au slujbe în sectorul formal. Potrivit unei anchete efectuate în 1992, 88,8% dintre femeile intervievate și 58% dintre bărbați nu aveau nici o calificare. Analfabeti sau cu o educație foarte redusă, *Rromii* sunt primii candidați la concedieri în urma privatizării, restructurării sau închiderii întreprinderilor. Doar 38% dintre bărbați și 15% dintre femei sunt angajați. În prezent, aproape jumătate dintre bărbații *rromi* sunt someri sau nu au o ocupație stabilă care să le asigure un venit minim. Situația femeilor este mult mai critică. Ocupațiile tradiționale sunt în declin din cauza caracterului lor închis, lucru explicabil prin lipsa mobilității profesionale, nivelul scăzut de educație și supra-saturarea acestei piețe de muncă în condițiile unei rate a natalității foarte ridicate a *rromilor* și a progresului tehnologic. Astfel *rromii* își câștigă existența din fabricarea de caramizi sau din alte activități care nu necesită un capital mare de pornire, ca muncitori necalificați în industrie sau ca lucrători sezonieri la ferme agricole. 60% dintre someri sunt necalificați. Derularea unor activități necalificate contribuie la marginalizarea lor, din cauza statutului negativ al acestor slujbe și a riscului ridicat de concediere în cazul restructurării întreprinderilor.

Nivelul educațional al salariaților români este relativ înalt. În conformitate cu „Angajarea și piața muncii în România” (document ETF, 1999, bazat pe ancheta AMIGO), doar o treime au absolvit numai învățământul obligatoriu. Aceasta este o indicație a vulnerabilității muncitorilor necalificați și a persoanelor cu calificări reduse pe piața muncii.

Până în anul școlar 1999/2000, învățământul tehnic și profesional a avut un caracter redundant în comparație cu cerințele pieței muncii. Folosim acest an ca reper pentru că marchează începutul generalizării naționale a rezultatelor politicii programului Phare VET de reformă. Așa cum am menționat mai sus, nu vom putea vorbi despre o nouă generație de absolvenți pregătiți pe baza programelor reformate mai devreme de iulie 2002, pentru școlile profesionale, și iulie 2003, pentru școlile post-liceale. Între timp, pregătirea continuă trebuie să completeze lipsa de calificare sau calificările reduse.

CAPITOLUL IV – POLITICI NATIONALE

Acest capitol include o evaluare generala a nivelului de constientizare si actiunilor autoritatilor publice (atât centrale cât si locale) si a societatii civile (comunitati locale, ONG-uri) cu privire la dificultatile cu care se confrunta sub-grupurile aflate în risc de excludere sociala, dupa cum este definit în capitolul III. De asemenea, sunt descrise prevederile legislative si masuri speciale din domeniul educatiei si formarii profesionale, precum si programele derulate de catre stat si societatea civila. Recomandarile pentru dezvoltarea de politici, luarea de masuri si întreprinderea de actiuni completeaza descrierea prevederilor strategice în cazul fiecarui sub-grup.

Mamele singure

Accesul larg, relativ egal la educatie elementara, sanatate si locuri de munca pentru toate categoriile populatiei si pentru ambele sexe a fost o mostenire pozitiva a trecutului. Aceasta mostenire s-a erodat de-a lungul perioadei de tranzitie, dar nu s-a epuizat complet.

Diferite legi si acte normative (Constitutia, codul familiei, codul muncii, legea protectiei muncii, legislatia îngrijirilor de sanatate, codul penal, etc.) includ prevederi fundamentale privind tratamentul egal dintre barbati si femei, în concordanta cu conventiile internationale ratificate de România. Parlamentul a înaintat de asemenea un proiect de lege privind concediul paternal, care este menita sa faciliteze participarea efectiva a tatarilor la îngrijirea copiilor nou-nascuti si concilierea dintre responsabilitatile familiale si viata profesionala. În plus, Parlamentul dezbate în prezent un proiect de lege privind egalitatea de sanse si tratament a femeilor si barbatilor în toate sectoarele vietii economice si sociale, care stabileste obligatii clare pentru autoritatile publice de a actiona pentru respectarea acesteia. Odata adoptata, aceasta lege se va aplica si sectorului privat. Proiectul de lege include si garantarea unor compensari acordate acelor indivizi care au suferit discriminari în ceea ce priveste nivelul salariului, pregatirea profesionala, calificarea si recalificarea, promovarea în cariera sau hartuirea sexuala.

În ciuda acestui cadru legislativ, realitatile de pâna acum arata ca aplicarea legislatiei este departe de a fi satisfacatoare, dupa cum este descris în Capitolul II. În prezent, problema principala nu este legata de spiritul legii, ci mai degraba de mecanismele si metodologiile ei de implementare.

Guvernul a înfiintat în 1995 un Departament specializat pentru Drepturile Femeilor si Politici Familiale în cadrul Ministerului Muncii si Protectiei Sociale, condus de un Secretar de Stat. Departamentul este însărcinat cu supravegherea aplicarii cerintelor legale în domeniul dezvoltarii programelor destinate protectiei si promovarii drepturilor femeilor. Pâna în prezent, Departamentul a îniiat importante proiecte de legi (legile asupra concediului paternal si egalitatii de sanse, deja mentionate) si programe nationale, precum acelea dedicate promovarii sanatatii femeilor si sanatatii reproducerii sau protectiei femeilor la locul de munca.

O Comisie pentru Egalitatea de Sanse a fost de asemenea înfiintata în cadrul Parlamentului, precum si un Departament special în Guvern. Totusi, nici una dintre aceste structuri nu a fost împuternicita cu responsabilitatea si autoritatea de a coordona întreaga gama de politici sociale destinate problemelor femeilor în România. Mai mult decât atât, nu exista servicii la nivel local pentru a rezolva problemele cu care se confrunta femeile aflate în risc, inclusiv mamele singure.

Cele mai multe servicii pentru mamele singure au fost oferite pâna acum de catre ONG-uri (în conformitate cu o ancheta a Federatiei ONG-urilor din Protectia Copilului, întreprinsa în martie 1998, exista 35 de organizatii neguvernamentale implicate în activitati de protectie sociala dedicate familiilor monoparentale).

Din 1990, România a beneficiat de o gama larga de programe sustinute de organizatii internationale, dupa cum urmeaza:

- UNICEF a finantat programe si proiecte în beneficiul mamei si copilului, acordând o atentie particulara femeilor dezavantajate;
- PNUD a pus în aplicare programe pentru promovarea egalitatii de sanse;
- Uniunea Europeana prin programul Phare si Consiliul Europei au sprijinit de asemenea dezvoltarea organizatiilor neguvernamentale active în protectia sociala a femeilor, respectarea drepturilor femeilor, dezvoltarea carierei si pregatirea profesionala, etc.

Problemele mamelor singure, desi constientizate de catre profesionisti, nu au fost pâna în prezent subiectul unor politici, legi sau studii specifice. Singurele interventii în beneficiul acestui sub-grup aflat sub riscul excluderii sociale au aparținut ONG-urilor, în special a celor implicate în protectia copilului si a familiei.

În lumina celor de mai sus, se recomanda urmatoarele masuri politice si actiuni:

- Colectarea si procesarea unor date statistice specifice si elaborarea unor studii cu privire la acest sub-grup, în scopul identificarii dimensiunii reale a problemei si conceperii masurilor educationale si sociale cerute pentru atenuarea sa.
- Întreprinderea unei campanii de constientizare, menita a informa autoritatile si comunitatile locale despre dificultatile cu care se confrunta mamele singure si efectele acestora pe termen lung asupra copiilor lor. O asemenea campanie poate sprijini initierea unor masuri strategice specifice si mobilizarea corespunzatoare a sprijinului comunitar.
- Includerea în legislatie a unor masuri de protectie sociala destinate reducerii riscurilor de excludere sociala ale acestui sub-grup, precum si asigurarii accesului gratuit la servicii menite sa ajute mamele singure în cresterea si supravegherea copiilor (crese, gradinite, centre de educare a copilului, baby sitting, ajutor la domiciliu).
- Acces privilegiat la serviciile si programele de educatie a parintilor
- Prea des, ca societate, presupunem ca posibilitatea biologica de a naste un copil asigura implicit si abilitatea de a satisface nevoile copilului. A fi parinte si a asigura alimentatia necesara dezvoltarii unui copil este o sarcina complexa, solicitanta si exigenta, în special în cazul mamelor singure. Lunile prenatale si primii cinci ani din viata copilului sunt caracterizati de crestere rapida, nevoi specifice privind mediul de dezvoltare, dependentia maxima de cei care îl îngrijesc, o mare vulnerabilitate si consecinte pe termen lung ale esecurilor în îngrijire. Aceasta prima faza în dezvoltarea copilului are un impact puternic asupra vietii lui viitoare. În aceasta perioada, copilul nu numai ca își creeaza atasamente care vor modela posibilitatile lui de a interactiona cu ceilalti si abilitati sociale, dar își pune si bazele învatarii. Cele mai multe mame singure vor sa aiba copii care sa reuseasca la învatatura. Dar prea multe dintre ele nu sunt constiente de lucrurile simple, dar importante si necostisitoare pe care le pot face pentru a sprijini dezvoltarea copiilor lor. O contributie majora la echitatea educationala si la bunastarea economica si sociala a acestor copii se poate face prin asigurarea de catre mamele singure a pregatirii copiilor lor pentru scoala si a cunostintelor, abilitatilor si resurselor necesare pentru a-i sustine în mod adecvat în educatie. Mamele singure adolescente au în special nevoie de sustinere, consiliere si cunostinte necesare pentru a satisface nevoile copiilor si ale lor proprii. Mamele adolescente se afla în riscul nasterii de copii subponderali, dependenti de droguri sau bolnavi de SIDA. La fel de tragic este si faptul ca vârsta la care ele dau nastere primului lor copil este strâns legata de riscul de a trai în saracie si de a deveni dependente de serviciile de asistenta sociala. Acest lucru este dovedit de faptul ca multe adolescente însarcinate ajung sa-si abandoneze copiii în institutii de ocrotire. Trebuie sa iniciem si sa îmbunatatim acele programe

si servicii care satisfac nevoile mamelor singure adolescente, precum si sanatatea si bunastarea copiilor lor.

- Asigurarea educatiei timpurii a copilului
- Programele de educatie timpurie sprijina dezvoltarea fizica, sociala si de comunicare a copiilor, precum si procesul general de învățare. Astazi, majoritatea copiilor mici sunt sprijiniti prin programe de educatie timpurie la gradinita, finantate din resurse publice sau private si aplicate pe baza unei varietati de abordari. O descoperire importanta a cercetarilor sociale la nivel international asupra programelor de educatie timpurie arata ca în timp ce acestea sunt utile pentru toti copiii, copiii saraci crescuti de mame singure beneficiaza cel mai mult, prin dezvoltarea unor deprinderi si transmiterea unor experiente pe care s-ar putea sa nu le gaseasca acasa. În timp ce întotdeauna va fi nevoie de o gama larga de ofertanti de educatie prescolara, scolile publice trebuie sa continue sa-si extinda serviciile în acest domeniu, având în vedere ca programele prescolare de calitate contribuie la cresterea potentialului general de învățare si la obtinerea de rezultate bune în viitor. Beneficiile aduse societatii includ cresterea cifrelor de frecventare a scolii, reducerea criminalitatii si a delincventei, îmbunatatirea capacitatii de munca si a productivitatii, reducerea dependentei de protectie sociala si o mai buna stare de sanatate. Educatia timpurie nu este numai un instrument eficient de dezvoltare individuala si a familiei monoparentale; este de asemenea o investitie comunitara si sociala extrem de valoroasa. Alocarea unor finantari mai mari programelor de educatie timpurie ar fi un bun început.
- Includerea educatiei pentru sanatate în cadrul curriculumului scolar
- Scolile pot fi agenti-cheie în cresterea capacitatii familiilor si în special a mamelor singure de a asigura un nivel corespunzator de sanatate si de bunastare copiilor lor prin caracterul profilactic al unui curriculum adecvat. Un asemenea curriculum de educatie pentru sanatate ar include: prevenirea violentei si a accidentelor, sanatate comunitara, sanatatea consumatorului, protectia mediului, sanatatea vietii familiale, sanatate mentala si emotionala, nutritie si tabieturi personale. Educatia în domeniul sanatatii trebuie sa includa explicarea drepturilor pe care le au ambele sexe, responsabilitatea în domeniul luarii unor decizii sociale si de concepere a unui copil, prevenirea sarcinilor neplanificate, a bolilor venerice si a SIDA-ei.
- Îmbunatatirea frecventei si performantelor scolare ale copiilor crescuti de mame singure
- Tinta de baza a Guvernului ar trebui sa fie cresterea si mentinerea constanta a cifrelor de frecventare a scolii în toate comunitatile. Frecventa scolară este vitala pentru un nivel ridicat de educatie si pregatire. Prea multi elevi lipsesc nemotivat sau abandoneaza scoala, lucruri trecute cu vederea în special de parintii saraci si de familiile monoparentale. Lipsa de la scoala, rezultatele slabe, discriminarea, lipsa de valori morale si civice pot conduce toate la aparitia altor probleme precum delincventa, prostitutia, abuzul de droguri, nesocotirea normelor ecologice. Punerea accentului pe maximizarea performantelor scolare va dezvolta încrederea în fortele proprii si motivarea tinerilor, va facilita o viziune pozitiva asupra educatiei si va creste sansele lor de ocupare pe piata muncii. O atentie particulara trebuie acordata totusi asigurarii de oportunitati egale în educatie si evitarii polarizarii scolare în cazul copiilor crescuti de familii sarace, mame singure, parinti rromi. Politicile de sustinere a familiilor în vederea tinerii copilului la scoala prin niveluri adecvate ale burselor sociale, ajutor pentru procurarea rechizitelor, subventii pentru transport si accentuarea educatiei pentru munca ar trebui sa fie puse urgent în practica si îmbunatatite acolo unde exista deja. De asemenea, acestea ar trebui completate cu activitati extra-scolare (proiecte de combatere a absentei de la scoala, consiliere si tutoring, activitati lucrative specifice, prevenirea criminalitatii la vârste tinere, proiecte de însusire a cunostintelor necesare unui trai independent).
- Oferirea de servicii gratuite de consiliere pentru mame singure: economice, dezvoltarea carierei, psihologice, juridice, etc.
- Stimulente financiare pentru angajatorii care angajeaza mame singure.

- Multiplicarea practicilor bune în domeniu, prin deschiderea unei linii de finantare în bugetul de stat destinata sustinerii proiectelor sociale focalizate pe aceasta categorie de populatie si initiate de organizatii neguvernamentale specializate.

Tinerii care au abandonat scoala

S-a mentionat deja în capitolul anterior ca abandonul scolar este cauzat de saracie, somaj, lipsa de informare, nivelul educational scazut al parintilor, o slaba motivatie pentru scoala, etc. Ne vom referi în special la câteva disfunctionalitati ale sistemului de protectie sociala si vom descrie într-o maniera mai detaliata eforturile serviciilor de educatie publica în cooperare cu ONG-urile si comunitatile locale de a preveni si reduce dimensiunile acestui fenomen.

A. protectia sociala

Pachetul de masuri de protectie sociala pentru copiii si familiile sarace include ajutoare financiare (alocatii familiale si ajutoare sociale) si servicii de asistenta sociala.

Sprijinul financiar este total nesatisfacator acoperirii nevoilor lor. Acordarea de alocatii universale pentru copii, fara a tine seama de nevoile fiecarei familii, invoca principiul drepturilor egale pentru toate familiile cu copii, stimularea natalitatii si cresterea copiilor în familie. Noi nu punem la îndoiala aceste principii. Totusi, o alocatie de 4 dolari SUA/luna pentru o familie cu un copil nu are valoare nici pentru o familie cu un statut financiar decent (nu are nevoie de ea), nici pentru o familie saraca (alocatia nu acopera nevoia minima). Alocatiile suplimentare acordate începând de la al doilea copil nu au nici acestea un nivel suficient pentru a ajuta familiile sarace sa faca fata nevoilor de baza ale copiilor lor.

Ajutorul social (venitul minim garantat) este bazat pe principiul solidaritatii sociale si pe testarea mijloacelor, având o natura necontributiva si reziduala. Ajutorul social reprezinta, de asemenea, o suma foarte modesta acordata lunar familiilor sau indivizilor fara venituri sau cu venituri foarte mici. Deficientele sistemului constau în costurile administrative mari, focalizarea neadecvata a beneficiarilor, mecanismele de evaluare insuficiente, criteriile de eligibilitate inflexibile si nivelul foarte scazut al ajutorului, din cauza resurselor insuficiente ale consiliilor locale.

Serviciile de asistenta sociala destinate copiilor saraci sunt mai degraba ocazionale si reziduale. Au început recent sa opereze mici retele de asistenta sociala în cadrul Directiilor pentru Protectia Drepturilor Copiilor ce apartin de consiliile judetene. Ele rezolva în principal cazurile semnalate de catre cei aflati în nevoie, în timp ce notificarea problemelor de catre institutiile statului cu responsabilitati în domeniu (scoli, dispensare, gradinite, etc.) este foarte rara. În plus, aceste retele functioneaza în cadrul consiliilor judetene, amestecul dintre sarcinile administrative si oferirea serviciilor cauzând confuzie si limitând dezvoltarea serviciilor în sine.

Primele organizatii care au introdus retelele de asistenta sociala dupa 1990 au fost ONG-urile. Interventia lor a constat în dezvoltarea de servicii socialeacompaniate de sprijin material (116 ONG-uri dintr-un total de 131 de ONG-uri care furnizeaza servicii sociale, în conformitate cu ancheta Federatiei ONG-urilor din Protectia Copilului, 1998). Rezultatele obtinute de ONG-uri demonstreaza ca furnizarea ambelor tipuri de sprijin (financiar si servicii) este foarte recomandata.

Merita sa mentionam în acest context programul SESAM derulat în perioada 1995-1999, finantat de UE/Phare (5,5 milioane Euro) si administrat de Ministerul Muncii si Protectiei Sociale. Acest program a urmat aceeasi abordare mentionata anterior. Obiectivul programului SESAM a fost sa sustina autoritatile române în descentralizarea si diversificarea serviciilor sociale, prin promovarea a 41 de proiecte inovatoare în mai mult de 25 de judete din România. Proiectele au fost dezvoltate în parteneriat (autoritati publice – ONG-uri) si au fost bazate pe principiul cofinantarii (50% Phare –

50% contributie locala), sustinerea Phare fiind digresiva. Grupurile-tinta au inclus copii si familii sarace, batrani, persoane cu handicap, someri pe termen lung exclusi social, etc. Serviciile sociale oferite au constat în mese pe roti, cantine sociale, centre de îngrijire de zi, ateliere protejate, adaposturi temporare, ajutor la domiciliu, asistenta juridica si medicala, etc.

Actualmente se pun bazele unui program national sprijinit de PNUD si care este destinat luptei împotriva saraciei. Derularea sa va implica Guvernul, Presedintele, mediul academic, autoritatile locale, ONG-urile si sectorul privat. Programul prevede actiuni precum: implementarea a doua proiecte-pilot în zone dezavantajate (îmbunatatirea conditiilor de locuit, microcredite, sustinerea angajatorilor, educatie comunitara, educatie de baza); dezvoltarea proiectelor regionale de sprijinire a femeilor din mediul rural; dezvoltare institutionala pentru a întari capacitatea Guvernului de a pune în practica politici anti-saracie, etc. Aceste proiecte abordeaza într-o maniera integrata problemele luptei împotriva saraciei si excluderii sociale.

O alta initiativa aflata în stadiul de derulare este Fondul Român de Dezvoltare Sociala care urmareste sa contribuie la atenuarea saraciei si dezvoltarea comunitara prin: (a) îmbunatatirea conditiilor de viata ale beneficiarilor din comunitatile rurale sarace si ale grupurilor dezavantajate; si (b) cresterea capacitatii de organizare la nivel local si a auto-întrajutorarii. Acest program finanteaza proiecte de servicii sociale comunitare, mica infrastructura rurala, activitati generatoare de profit si dezvoltarea oportunitatilor de angajare. Se estimeaza ca vor fi sustinute 1200 proiecte locale, dezvoltate în parteneriat si co-finantate prin contributi locale. Numarul beneficiarilor este prevazut sa atinga aproximativ 600.000 de persoane. Fondul Român de Dezvoltare Sociala este finantat de Banca Mondiala printr-un împrumut de 20 milioane dolari SUA si Guvernul României cu o suma de 5 milioane dolari SUA.

B. Politici si reforme educationale

Reforma educatiei si-a bazat politicile si strategiile pe realitatile, nevoile si specificitatea româneasca. Scopul reformei în educatie a fost asadar dublu: sa contribuie la depasirea dificultatilor imediate cu care se confrunta societatea româneasca si (b) sa sprijine dezvoltarea sociala, culturala, administrativa si economica astfel încât sa asigure îndeplinirea angajamentului ferm al României de armonizare cu standardele si politicile europene.

Politicile educationale sunt menite asadar a transforma societatea româneasca într-o:

- *societate inclusiva*, oferind fiecarui cetatean sansa de a-si valorifica propriul potential;
- *societate prospera* în cadrul careia fiecare cetatean participa, prin dezvoltarea individuala si profesionala, la dezvoltarea sociala si economica nationala, într-un mediu competitiv implicat de procesul de globalizare.

Ministerul Educatiei Nationale promoveaza accesul egal la educatie al populatiei de vârsta scolara prin intermediul învatamântului de stat si privat, stimularea alternativelor educationale si garantarea dreptului la educatie diferentiata, fara deosebire de conditia sociala sau avere, sex, rasa, nationalitate, afiliere politica sau religioasa.

Obiectivele strategice care pun bazele prioritatilor de actiune în cazul educatiei preuniversitare în 1998-2001 sunt urmatoarele:

- a) *înscrierea întregii populatii de vârsta scolara într-o forma de învatamânt, în paralel cu asigurarea rutelor individuale de educatie si dezvoltare; se va da prioritate acordarii "celelalte de a doua sansa" la educatie celor care au fost împiedicati de diferite motive sa urmeze învatamântul obligatoriu;*

- b) asigurarea *calitatii* ofertei educationale în ansamblu si, în particular, mediului de învățare din fiecare clasa, folosind drept repere standardele nationale si acordând atentie maxima respectarii egalitatii de sanse;
- c) *dezvoltarea institutionala* care reprezinta elementul-cheie în realizarea obiectivelor mentionate mai sus; interactiunea scolii cu mediul social, cultural si economic, precum si transformarea scolii într-un *centru comunitar de resurse educationale* capabil sa contribuie la dezvoltarea resurselor umane din respectiva comunitate locala reprezinta cele doua modalitati concrete de asigurare a functiei adaptative a educatiei, într-un context care implica actori multipli; în acelasi timp, responsabilitatea publica ar trebui sa fie încurajata de catre conducerea fiecarei unitati de învățământ.

Asigurarea sanselor egale în cadrul procesului de dezvoltare individuala si profesionala a tuturor cetatenilor în concordanta cu aspiratiile, abilitatile si performantele lor implica îmbunatatirea educatiei formale ca prima sansa, precum si identificarea masurilor corective în beneficiul celor care din motive economice, sociale si comportamentale au pierdut prima sansa de dezvoltare.

Cadrul legislativ din domeniul educatiei cu relevanta pentru acest studiu este compus din legi, ordonante si decizii ale Guvernului, la care se adauga ordine si instructiuni emise de Ministrul Educatiei Nationale.

În 1999, Parlamentul a modificat Legea Învățământului nr. 84/1995, unele dintre amendamentele introduse suplimentând si întarind prevederile anterioare asupra egalitatii sanselor: asigurarea educatiei în medii de învățare asemanatoare, a doua sansa de scolarizare în învățământul primar si gimnazial, întarirea sanselor de integrare sociala si profesionala pe durata întregii vietii.

La initiativa Ministerului Educatiei Nationale, Guvernul a promovat în 1998 Ordonanta nr. 102 privind organizarea si functionarea educatiei permanente în cadrul unitatilor de învățământ (Ordonanta a fost aprobata de Camera Deputatilor, asteptând acum unda verde de la Senat). Aceasta Ordonanta are în vedere educatia de baza, educatia pentru cetatenie democratica si pregatirea permanenta.

Ministerul Educatiei Nationale a emis, la rândul sau, norme si ordine specifice, a initiat proiecte si dezvoltat programe educationale adresate cresterii accesului egal la educatie, cele mai relevante dintre ele fiind descrise mai jos.

1. Punerea în practica si generalizarea strategiilor de dezvoltare din învățământul tehnic si profesional, elaborate în cadrul Programului UE/Phare VET RO9405

Baza legala si normativa a fost asigurata de urmatoarele Ordine ale Ministrului Educatiei Nationale (OMEN-uri): OMEN nr. 5013/1998 privind reorganizarea învățământului tehnic si profesional; OMEN nr. 3230/1999 privind adoptarea metodologiei de generalizare a reformei învățământului tehnic si profesional; OMEN nr. 4318/1999 pentru organizarea învățământului profesional prin scolile de ucenici, începând cu anul scolar 1999-2000; OMEN nr. 4176/1999 privind aprobarea curriculumului de liceu – ruta tehnica; OMEN nr. 4049/1999 asupra noii clasificari³ a ocupatiilor, meseriilor si specializarilor pentru care sunt asigurate calificari prin învățământul tehnic si profesional (liceu si scoala post-liceala).

Programul UE/Phare VET RO9405 si generalizarea sa au pus bazele unor premise importante pentru combaterea excluderii sociale în România. Restructurarea a inclus conceperea unor curricule bazate pe competente, cu o organizare pe mai multe niveluri si o structura arborescenta, fiind compusa din curriculumul-nucleu (70%) si curriculumul la dispozitia scolii,

³ Aceasta clasificare a fost realizata în cooperare cu Ministerul Muncii si Protectiei Sociale si ulterior aprobata prin Decizie a Guvernului.

conceput la nivel local (30%). Aceste schimbari întârzie specializarile înguste si confera flexibilitate atât verticala cât si orizontala. Ca rezultat, ajustarea educatiei la interesele si potentialul elevilor, cât si la cerintele pietei muncii este acum posibila. Curriculumul include competente de baza, o atentie speciala acordându-se abilitatilor individuale si sociale, limbilor straine si antreprenoriatului. Curriculele sunt dezvoltate pe baza standardelor de pregatire elaborate în cooperare cu partenerii sociali. Acestia au de asemenea un rol important în conceperea componentei curriculare locale. Alta preocupare o reprezinta largirea arealului de cunostinte implicat de fiecare calificare. De exemplu, au fost operate schimbari importante pentru scaderea în licee a numarului lor de la 162 la 27.

2. Conceperea si implementarea unei strategii educationale specifice pentru rromi

Elaborarea Anuarului “Sistemul Românesc Educational pentru Rromi în Anul Scolar 1998-1999” a permis o abordare coordonata si sistematica a eforturilor scolare. OMEN nr. 5083/1998 a introdus masuri de discriminare pozitiva pentru a sustine accesul tinerilor rromi în scolile profesionale, licee si universitati. OMEN nr. 3577/1998 a stabilit masuri de largire a accesului la acele studii care dau posibilitatea elevilor rromi de a deveni învatatori. Alte ordine ministeriale si notificari au reglementat parteneriatul cu organizatii civice, culturale si politice ale etniei rromilor.

Masurile strategice care au avut un impact favorabil se refera la: actiuni pozitive de promovare a tinerilor rromi în facultati si colegii universitare în scopul dezvoltarii unei tinere intelectualitati rrome; înfiintarea unui departament de limba si literatura Romani în cadrul Universitatii din Bucuresti; stimularea predarii si învatarii limbii Romani în învatamântul pre-universitar; organizarea unor programe speciale de instruire pentru profesorii rromi; elaborarea de curricule si manuale pentru limba si literatura Romani, precum si de istorie si civilizatie a rromilor; numirea unui inspector pentru rromi în fiecare inspectorat scolar; asigurarea de locuri în taberele de educatie interculturala, colaborarea cu ONG-urile în scopul cresterii cifrelor de scolarizare a rromilor.

Ministerul Educatiei Nationale nu recomanda scolarizarea separata pentru copiii rromi. În cazul în care parintii lor au cerut înscrierea copiilor în clase cu program compensatoriu pe durata scolii primare, cooperarea cu ONG-urile si institutiile de caritate a permis identificarea si oferirea unor facilitati precum mese gratuite, îmbracaminte si rechizite scolare. Cele mai active au fost urmatoarele organizatii: Biserica Baptista pentru Scoala “RUT” (Ferentari, Bucuresti); Asociatia “Femeile Rrome din Banat” care s-a implicat în activitatile Centrului Educational-Cultural (Timisoara); “Fundatia pentru o Societate Deschisa” în mai multe regiuni din România (de exemplu, gradinita Bobesti, judetul Ilfov) – vezi de asemenea punctul 4 de mai jos; Organizatia “Caritas” (Satu Mare); Fundatia “Vassdas” (Cluj- Napoca), etc.

3. Relansarea Educatiei Rurale

Programul National “Relansarea Educatiei Rurale” a fost aprobat prin OMEN nr. 9228/1999 si de catre Primul Ministru. Este adresat unui procent de aproape 50% din totalul populatiei de vârsta scolară din România.

Proiectul-pilot administrat de catre Ministerul Educatiei Nationale si cofinantat de Banca Mondiala printr-un împrumut de 11,5 milioane dolari SUA are scopul de a identifica si testa câteva strategii pentru îmbunatatirea calitatii educatiei rurale si câteva programe de interventie pentru formarea competentelor si stimularea initiativelor comunitare ce implica o varietate de actori locali. Solutiile adoptate la nivel comunitar vor fi analizate din perspectiva potentialului lor de replicabilitate.

Ministerul Educatiei Nationale, sustinut de catre Primul Ministru, a initiat procedurile specifice pentru a obtine un alt împrumut de la Banca Mondiala, în valoare de 400 milioane dolari SUA, cu acelasi scop de relansare a educatiei rurale în conditii de echitate si calitate si în concordanta

cu standardele nationale, europene si internationale. Masurile de reforma a educatiei rurale ce vor fi introduse de Ministerul Educatiei Nationale vor lua în considerare strategia nationala pentru dezvoltare rurala si politicile sectoriale promovate de alte ministere sau organisme (agricultura, sanatate, administratie publica locala, munca si protectie sociala, transport, etc.)

Masurile prioritare din cadrul Programului National "Relansarea Educatiei Rurale" vor avea în vedere specificitatile si nevoile fiecarei zone-tinta, spre exemplu: rationalizarea retelei scolare, asigurarea unor conditii de studiu concordante cu standardele nationale în materie, revigorarea bibliotecilor scolare, constructia si/sau folosirea eficienta a retelelor de transport scolar, introducerea si extinderea educatiei la distanta, organizarea cantinelor scolare, oferirea de stimulente personalului calificat pentru a activa în zonele rurale, etc.

4. Oferirea Celei de a Doua Sanse în Educatie

Programul National "Educatia pentru Sansa a Doua" (OMEN nr. 4780/1999) se adreseaza urmatoarelor grupuri-tinta: populatia de vârsta scolară care nu a frecventat niciodata scoala, populatia de vârsta scolară care a abandonat învatamântul obligatoriu, populatia de vârsta scolară care nu a continuat învatamântul post-obligatoriu, somerii cu vârste între 14-25 de ani, persoanele de peste 25 de ani care nu si-au completat educatia obligatorie sau a caror pregatire initiala a devenit inutila dezvoltarii sociale si economice la nivel local.

Baza acestui program a fost pregatita de mai multe ordine ministeriale si programe adoptate în 1998/1999, privitoare la urmatoarele domenii: eradicarea analfabetismului, reducerea abandonului scolar si cresterea numarului de înscrieri în scoli; organizarea unei pregatiri profesionale continue de catre scoli; înfiintarea de scoli în comunele cu multi copii; adoptarea programului educational "Valori si Mijloace în Educatia de Azi"; incorporarea principiilor de învatare pe toata durata vietii în programul de reforma educationala; descentralizarea învatamântului preuniversitar si întarirea autonomiei institutionale a scolilor si liceelor; organizarea educatiei adultilor; implementarea experimentală a programului împotriva marginalizarii si excluderii sociale a tinerilor care au abandonat învatamântul obligatoriu sau care nu au acumulat competente minimele pentru angajare; integrarea scolilor si liceelor în comunitatile locale pe baze contractuale; contract-cadru între unitatile scolare si consiliile locale. Vezi punctele 5 si 6 de mai jos pentru mai multe detalii.

Programul National "Educatie pentru o a Doua Sansa" devine efectiv când conditiile pentru prima sansa în educatie pentru tinerii de vârsta scolară sunt în mod adecvat asigurate (de exemplu, învatamântul rural). Este un program menit sa contribuie la construirea si întarirea coeziunii sociale si economice. Este, de asemenea, un instrument de lupta împotriva marginalizarii si excluderii sociale. Masurile sale însa trebuie sa fie completate de programe de integrare sociala si profesionala.

Una dintre componentele programului se bazeaza pe rezultatele unui alt program de succes dezvoltat de minister în strânsa cooperare cu Fundatia pentru o Societate Deschisa – Centrul Educational 2000+. Ne referim la "Dezvoltarea Scolilor în Comunitatile cu Minoritate Roma", aplicat în 6 centre. Programul s-a concentrat pe: managementul scolii; educatie interculturala; istorie orala în scopul redescoperirii traditiilor si obiceiurilor acestei minoritati etnice; managementul clasei bazat pe învatare prin cooperare; predare tutoriala si curativa; educatia parintilor.

Alte componente au constat în extinderea actiunilor implementate pe durata anului scolar 1998-1999 în mai multe judete (Gorj, Giurgiu, Olt, etc.), astfel: clase cu programe de educatie recuperatorie, cursuri de alfabetizare la fara frecventa, scolarizare la domiciliu a persoanelor cu deficiente motorii, clase cu educatie speciala, clase speciale pentru romi, educatie la distanta pentru eradicarea analfabetismului în cazul celor de peste 16 ani.

5. Atenuarea marginalizarii si excluderii sociale a tinerilor

“Programul împotriva Marginalizarii si Excluderii Sociale a Tinerilor” aprobat prin OMEN nr. 4231/1999 este destinat persoanelor de pâna la 25 de ani care nu au absolvit învățământul obligatoriu, dar au finalizat ciclul educatiei primare. Curriculele dezvoltate în cadrul acestui program ofera beneficiarilor sansa de a-si completa educatia obligatorie si de a obtine o calificare de baza, de obicei într-o scoala de ucenici. Faza-pilot s-a derulat în 7 judete. Începând cu anul scolar 2000-2001, acest program va fi generalizat la nivel national.

6. Dezvoltarea rolul multifunctional al scolilor în comunitate

În conformitate cu OMEN nr. 4521/1999 privind Contractul-Cadru dintre scoli si consilii locale, conducerea scolilor, liceelor si inspectoratelor scolare va trebui sa ia masuri specifice de transformare a cât mai multor scoli în centre educationale comunitare.

Conducerea scolilor si inspectoratelor va fi motorul activitatilor ce sunt în prezent implementate în Centrele Regionale de Învățământ Tehnic si Profesional, înfiintate prin OMEN nr. 3407/1998 privind organizarea pregatirii profesionale continue furnizate de unitatile de învățământ. Tinerii cu oportunitati de angajare reduse (14-25 ani) si care a absolvit învățământul obligatoriu, ori o forma a învățământului post-obligatoriu, vor avea acces prioritar la programele de pregatire profesionala initiala si continua organizate de catre scoli. În lumina celor de mai sus, Ministerul Educatiei Nationale se angajeaza sa urmeze Orientarile privind Ocuparea Fortei de Munca ale UE, potrivit carora statul trebuie sa asigure persoanelor aflate în cautarea unui loc de munca, într-un termen de 6 luni dupa absolvirea scolii, o instruire suplimentara care sa creasca capacitatea de angajare a acestora.

Scolile sunt încurajate sa participe, singure sau în consortii, la aplicarea proiectelor pentru dezvoltarea resurselor umane în contextul programului general de dezvoltare regionala, precum si în proiecte de pregatire continua a adultilor.

Aplicarea Ordinelor Ministeriale mentionate mai sus si punerea în practica a proiectelor sau activitatilor specifice Programului National “Educatia pentru Sansa a Doua”, precum si impactul acestora vor reprezenta criterii de evaluare a scolilor si inspectoratelor, Caselor Corpului Didactic si centrelor/cabinetelor de asistenta psiho-pedagogica.

Cadrul legal si institutional descris mai sus a fost adoptat recent. La fel a fost si programul pentru a doua sansa în educatie. De aceea, nu gresim când afirmam ca României îi lipseste traditia în implementarea politicilor educationale destinate luptei împotriva excluderii sociale. De asemenea, nu exista studii de impact cu relevanta nationala. Interventiile de pâna în prezent au mai degraba un caracter pilot si experimental. Riscul major este reprezentat de lipsa resurselor necesare pentru generalizarea acestora în conditii similare de calitate.

Recomandari:

- Democratizarea accesului la educatie pentru toti, ca o prima sau o a doua sansa si dintr-o perspectiva de învățare de-a lungul întregii vietii:
 - asigurarea înscrierii copiilor si generalizarea clasei pregătitoare în învățământul prescolar
 - optimizarea rețelei scolare astfel încât sa se asigure accesul egal la educatie în zonele rurale si dezavantajate
 - crearea unor conditii adecvate de studiu si a unor programe specifice destinate grupurilor vulnerabile si persoanelor cu handicap
 - asigurarea accesului egal pentru toti la informatie si la utilizarea activa a informatiei si tehnologiei comunicatiei

- întărirea parteneriatelor dintre institutiile educationale, autoritati publice si comunitati locale; completarea cadrului legislativ, întărirea dialogului social în zonele rurale
- implementarea programelor de educatie compensatorie sau care ofera o a doua sansa pentru cei care au parasit temporar sistemul formal al educatiei de baza si care sunt analfabeti; generalizarea Programului “Educatia pentru Sansa a Doua” pe baza evaluarilor de impact a fazei-pilot
- dezvoltarea programelor care stimuleaza participarea sociala activa si interesul pentru dezvoltare personala pe tot parcursul vietii
- recunoasterea pregatirii informale si asigurarea sinergiei acesteia cu educatia formala
- dezvoltarea unui cadru legislativ si institutional coerent pentru pregatirea continua
- extinderea rolului unitatilor de învățământ în cadrul sistemului educatiei formale din punctul de vedere al nevoilor de dezvoltare economica si sociala a comunitatilor si a mediului de afaceri (transformarea în consecinta a scolilor în centre comunitare de resurse)
- Cresterea calitatii învățământului profesional ca premiza a coeziunii sociale:
 - generalizarea experientei pozitive a programului de reforma VET
 - promovarea constructiei institutionale în educatia pre-tertiara, liceala si post-liceala (simplificarea legislatiei, procedurilor si regulilor, descentralizarea si redefinirea structurilor educationale); dezvoltarea parteneriatelor cu comunitatile locale, autoritatile locale si mediul de afaceri;
 - asigurarea calitatii în educatie (curriculum, instruirea profesorilor, management educational si evaluare)
 - flexibilizarea sistemului într-o maniera care sa permita continuarea studiilor
 - finantarea adecvata a învățământului pre-universitar si diversificarea surselor de finantare
 - asigurarea continuitatii programelor pentru adaptarea structurilor, continutului si calificarilor profesionale la nevoile si interesele indivizilor, piata muncii si nevoile comunitatilor locale si regionale
 - realizarea unui sistem de certificare în învățământul profesional si asigurarea transparentei calificarilor profesionale
 - îmbunatatirea politicilor si strategiilor destinate a facilita tranzitia de la scoala la viata de munca
 - armonizarea politicilor si practicilor privind instruirea initiala si continua (asigurarea calitatii prin curriculum, evaluare si certificare)
 - cresterea calitatii serviciilor educationale în zonele rurale (standarde de educatie, guvernare, managementul resurselor umane, infrastructura, instrumente de informare si comunicare, biblioteci, materiale pedagogice de baza pentru profesori, transport scolar, informare si consiliere în cariera)
 - motivarea resurselor umane pentru a participa activ la programele de dezvoltare rurala

Copiii institutionalizati

Autoritatile publice sunt constiente în mare masura de problemele cu care se confrunta copiii institutionalizati. Putem spune ca sunt chiar alertate, ca rezultat al presiunii puternice exercitate de mass-media, sectorul neguvernamental si organizatiile internationale, în special Uniunea Europeana. Îmbunatatirea situatiei copiilor institutionalizati a devenit parte componenta a criteriului politic de aderare a României la Uniunea Europeana.

Problematica si cadrul protectiei copilului s-au dezvoltat considerabil de-a lungul ultimilor zece ani si într-o modalitate pozitiva. S-au facut progrese remarcabile în anumite categorii de institutii precum

leaganele si casele de copii. O contributie impresionanta la aceste progrese apartine ONG-urilor interne si straine, care au oferit initial sustinere materiala si au creat ulterior servicii alternative, au pregatit personalul si au conceput metodologii de îngrijire. Trebuie subliniat în acest context ca aspectele pozitive ale schimbarilor legislative prezentate mai jos se bazeaza pe experienta si modelele dezvoltate de ONG-uri.

Sub presiune interna si internationala, autoritatile române au promulgat reglementari, norme si legi desemnate sa restructureze sistemul protectiei copilului. Cea mai importanta a fost Legea 108/1998 (Ordonanta de Urgenta nr. 26/1997) privind descentralizarea si diversificarea serviciilor de protectie a copilului. Legea a reprezentat un important pas înainte în reforma sistemului de protectie a copilului din România. Din punct de vedere al legislatiei, tara noastra a fost data ca un exemplu pozitiv pentru tarile situate în aceeasi regiune, UNICEF intentionând chiar în 1998 sa realizeze un studiu de caz asupra reformei românesti.

Din nefericire, dupa doi ani de reforma, românii au realizat ca momentul ales pentru descentralizare a fost unul defavorabil. Într-un context de colaps economic, transferul de responsabilitate de la autoritatile centrale catre cele judetene, carora le lipseau experienta si resursele economice a compromis ideea de reforma. În judetele cu o rata a somajului de mai mult de 30%, administratia locala s-a confruntat cu dificultati majore în asigurarea unei finantari corespunzatoare a institutiilor de îngrijire a copilului, ca sa nu amintim si celelalte servicii sociale necesar a functiona din acelasi buget local redus. La aceasta s-a adaugat si experienta manageriala slaba a unor administratii locale, precum si incoerenta legilativa în domenii conexe protectiei copilului. Ca rezultat, în vara lui 1999 a aparut o criza financiara severa a institutiilor rezidentiale, care a pus în pericol viata multor copii aflati în îngrijirea acestora.

Criza a generat un aflux financiar din partea Comisiei Europene si a unor tari occidentale (SUA, Franta, Marea Britanie, Olanda), dar în acealasi timp o presiune si mai mare pentru continuarea reformei si alocarea de resurse pentru implementarea ei la un nivel care sa evite repetarea situatiei din 1999. O noua ordonanta a fost adoptata (92/1999), care a înfiintat Agentia Nationala pentru Protectia Drepturilor Copiilor si a introdus prevederi de continuare a procesului de descentralizare si mecanisme de sustinere financiara. Ordonantei i s-a adaugat rapid "Strategia Guvernamentala pentru Protectia Copilului, 2000-2003" care acorda prioritate restructurarii institutiilor rezidentiale existente si reorientarii resurselor în scopul organizarii si diversificarii serviciilor alternative la îngrijirea rezidentiale. În acest sens, Strategia se refera la elaborarea si promovarea standardelor de calitate, organizarea si validarea cursurilor de instruire complementara pentru personalul implicat în protectia copilului, elaborarea grilelor de evaluare pentru institutii si servicii, etc.

Trebuie spus ca legile mentionate mai sus se refera în special la reforma sistemului de îngrijire institutionalizata. În numele respectarii drepturilor copiilor, România are înca multe deficiente legislative: un Cod al Familiei demodat, neglijarea din punct de vedere juridic a copilului delincvent, lipsa unui tribunal al copilului care sa înlocuiasca actuala Comisie pentru Protectia Copilului a carei ineficienta a cauzat prejudicii copiilor.

Analiza fluxului de copii în institutii reliefeaza o crestere a numarului de abandonuri de-a lungul ultimilor ani (anul de vârful fiind 1997), ceea ce reprezinta un motiv pentru includerea în strategiile nationale a componentei de prevenire. Totusi, programele guvernamentale în domeniu sunt practic inexistente, majoritatea serviciilor de combatere a abandonului (centre de consiliere pentru femei însarcinate, centre pentru sprijinirea si consilierea familiei, centre maternale, etc.) fiind asigurate de catre ONG-uri.

În 1990, ONG-urile au fost primele care au ajutat institutiile de ocrotire: de la ajutoare materiale la reabilitarea cladirilor si dotarea lor cu echipament specializat, de la instruirea personalului la proiecte-pilot de promovare a metodologiilor moderne de îngrijire. Luând asemenea modele drept referinta,

autoritatile locale au încercat sa multiplice cele mai bune practici si programe împotriva abandonului copiilor, în parteneriat cu ONG-urile.

În scopul prevenirii riscurilor excluderii sociale, câteva ONG-uri (Asociatia « SOS Copiii », Sântana Arad, ASIS, Pentru Copiii Nostri, etc.) au pus în aplicare programe de instruire profesionala a copiilor din institutii în meserii solicitate pe piata muncii.

Nu exista programe guvernamentale destinate sa îi sustina pe adolescentii care parasesc institutiile rezidentiale de ocrotire. Lipsesc casele sociale, astfel încât ei nu pot beneficia de ajutoare sociale si îngrijire medicala. Serviciile de orientare profesionala si consiliere, care ar trebui sa functioneze în institutii, în domeniul oportunitatilor existente si drepturile lor sunt în general inexistente. Ca rezultat, acesti adolescenti sunt privati de accesul la cursuri de instruire si calificare, scoli profesionale sau de ucenici. Este vorba de fenomenul de *info-excludere* deja mentionat în capitolele anterioare. Pentru adolescentii cu un potential intelectual bun si cu o motivatie personala puternica, continuarea studiilor la nivel universitar este o himera datorita lipsei sustinerii financiare. Fiind constient de aceasta problema, sectorul neguvernamental a fost din nou primul care a înfiintat apartamente sociale de tip familial si a organizat cursuri de pregatire profesionala dupa parasirea sistemului rezidential de ocrotire. Merita mentionate în acest context Asociatia "SOS Copiii" Sântana Arad, Asociatia "Sprijinirea Integrarii Sociale" si Asociatia "The Door".

Datorita eforturilor ONG-urilor de instruire ale personalului, au aparut noi profesii (asistent maternal, familii de plasament), iar cele vechi au fost « reabilitate » din punct de vedere al statutului în societate (lucrator social si asistent social). Specializate în pregatirea personalului sunt Fundatia Internationala pentru Copil si Familie, CRIPS, Pestalozzi, etc.

Recomandari pentru actiuni viitoare:

- nivelul de dezvoltare al institutiilor existente este foarte diferit, la fel ca si judetul în care acestea opereaza; în plus, exista o mare rezistenta la schimbarile impuse de "parti terte"; de aceea, dezvoltarea de catre fiecare institutie a unui proiect individual de restructurare cu implicarea personalului acesteia ar avea mai multe avantaje: ar oferi o solutie viabila care sa raspunda la nevoile copiilor, ar crea sentimentul ca schimbarile ce trebuie introduse au emanat si apartin institutiei respective si ar constitui o modalitate de evaluare a capacitatii manageriale; conceperea precum si implementarea planurilor individuale va trebui sa tina cont totusi de standardele si orientarile aplicabile la nivel national.
- pentru copiii din institutii:
 - asigurarea de servicii de orientare profesionala, consiliere în cariera, informare asupra drepturilor sociale si instruire în meserii cerute pe piata muncii; acestea se pot face cu sprijinul serviciilor publice de ocupare si formare.
- pentru adolescentii care parasesc sau care au parasit deja sistemul rezidential de ocrotire:
 - (în ultimul an de sedere în institutie) sustinere în conceperea unor planuri individuale de actiune pentru asigurarea unei vieti independente (angajare, casa, planificare familiala, etc.); monitorizarea sistematica si evaluarea regulata a progresului realizat în implementarea planului;
 - conceperea si aplicarea unui program national menit sa faciliteze integrarea acestor adolescenti în viata reala si facilitarea unui trai independent bazat pe o cooperare inter-institutionala puternica la nivel central si local (serviciile publice de ocupare si protectie sociala, sanatate, lucrari publice si educatie, precum si administratiile locale) si societatea civila
 - dezvoltarea unor parteneriate între sectorul public si cel privat care sa creasca potentialul de angajare prin activitati de instruire si sa identifice locuri de munca disponibile

- masuri complementare:
 - continuarea eforturilor de dezinstitutionalizare si identificarea alternativelor de tip familial
 - campanie intensiva de educatie familiala, sprijin si consiliere pentru a preveni abandonul copiilor

Copiii si tinerii strazii

În ciuda faptului ca autoritatile românești și în special Agentia Nationala pentru Protectia Drepturilor Copiilor sunt constiente de problemele cu care se confrunta copiii si tinerii strazii, pâna în prezent s-a facut foarte putin pentru ameliorarea acestei situatii.

Nu exista legislatie specifica privind copiii si adolescentii strazii. Si doar recent Guvernul a introdus problema acestora ca prioritate de actiune în “Strategia pentru Protectia Copilului, 2000-2003”. În conformitate cu aceasta strategie, analiza fenomenului “copiilor strazii” si interventia pentru ameliorarea sociala a problemelor lor constituie subiectul unui program de interes national. Strategia prevede urmatoarele:

- înfiintarea si dezvoltarea centrelor de urgenta pentru primirea/adapostirea copiilor strazii si pentru evaluarea fenomenului;
- înfiintarea si dezvoltarea centrelor de zi în toate orasele care se confrunta cu astfel de probleme, pentru a proteja, educa si reintegra copiii strazii în societate;
- promovarea de parteneriate cu acele ONG-uri active în reabilitarea sociala a copiilor strazii.

Ramâne de vazut cât de eficient va fi aplicata aceasta strategie si programul specific destinat copiilor strazii. Pâna în prezent, aproape toate serviciile furnizate acestui sub-grup au fost concepute de ONG-uri si sustinute financiar de donatori straini (vezi capitolul III). Desi numeroase, serviciile ONG-urilor nu au acoperit aspecte importante, precum delincventa si consumul de droguri.

Pe lângă actiunile prevazute în strategie si serviciile deja oferite de ONG-uri, câteva recomandari suplimentare se impun de la sine, dupa cum urmeaza:

- Dezvoltarea serviciilor specific destinate reintegrării în familie: identificarea si consilierea familiei biologice, plasament familial (încredintare, adoptie) si monitorizarea conditiilor de îngrijire, etc.
- Fenomenul “copiilor strazii” a aparut în România în urma cu 10 ani. Uitându-ne la vârsta lor, observam ca un numar important este reprezentat de adolescenti. Reintegrarea lor în familie si societate reprezinta o provocare diferita de cea a copiilor mici si este cu mult mai dificila. Implementarea unor programe de pregatire profesionala si de deprindere a anumitor abilitati necesare unui trai independent în viitor reprezinta o prioritate. Este recomandabil ca asemenea programe sa implice si agenti economici, care ar putea beneficia de anumite facilitati fiscale în schimbul investitiei lor în cursuri de instruire. Ulterior, aceste întreprinderi pot beneficia de forta de munca calificata si de o buna imagine publica a profitului lor. Un grup de investitori olandezi este deja interesat sa înceapa o astfel de initiativa în România.
- Continuarea constientizării opiniei publice, în scopul dezvoltării sentimentului de toleranta si întaririi solidaritatii sociale; dezvoltarea retelelor comunitare de auto-ajutorare în vederea reintegrării acestui sub-grup în viata sociala normala.

Somerii sub 25 de ani

Pe lângă Programul National “Educatia pentru Sansa a Doua”, care include actiuni specifice destinate persoanelor sub 25 de ani si care nu si-au finalizat educatia obligatorie sau care nu au calificari si locuri de munca, atentie acordata problemelor privind tranzitia tinerilor de la scoala la munca s-a reflectat în actiunile specifice si politicile de ocupare profesionala si formare profesionala dezvoltate de-a lungul ultimilor 10 ani. Acestea au fost desemnate sa asigure o protectie activa si pasiva a acestui sub-grup prin intermediul unor mijloace diverse.

În plus, drepturile somerilor la masuri de protectie se bazeaza în general pe principiul asigurarii contributive, ceea ce presupune conditionarea accesului la ajutoare si servicii de contributia anterioara la Fondul de Somaj. În cazul tinerilor absolventi ai institutiilor de învățământ, politicile de protectie urmaresc totusi principii diferite, actionând initial într-o maniera preventiva si ulterior într-una curativa, dupa cum urmeaza:

1. **Actiuni preventive** de lupta împotriva somajului si compensare pentru lipsa de experienta profesionala la momentul primei angajari, printr-un “ajutor de integrare profesionala” constând în:

- stimulente financiare acordate angajatorilor care angajeaza tineri absolventi de licee si universitati în locuri de munca nou create sau vacante, care nu sunt rezultatul unei concedieri operate de-a lungul ultimului an, adica o subventie echivalenta cu 70% din nivelul salariului net lunar stabilit la timpul angajarii, sub conditia încheierii cu respectivul absolvent a unui contract de munca cu o durata de minimum 3 ani;
- accesul tânărului angajat conform punctului a) la cursuri gratuite de pregatire profesionala în functie de cerintele locului de munca.

Actul normativ care reglementeaza actiunile preventive împotriva somajului tinerilor este Ordonanta de Urgenta nr. 35/1997, aprobata prin Legea 162/1997. Politici similare au fost dezvoltate anterior, în 1992 si 1995 (Legea nr. 87, respectiv Ordonanta Guvernului nr. 32).

Datele statistice privind beneficiarii unor asemenea interventii (vezi Anexa VIII) sunt relativ dificil de interpretat si analizat, din cauza varietatii lunare a angajarii tinerilor absolventi (angajarea se poate face oricând, într-un termen de 1 an de la absolvire) si a momentului calendaristic diferit la care are loc absolvirea. Nu exista date în statisticile Agentiei Nationale pentru Ocupare si Formare Profesionala privind numarul de absolventi care au frecventat cursuri de pregatire (punctul 1 b) de mai sus), pur si simplu pentru ca aceasta facilitate nu a fost folosita de catre cei îndreptatiti.

2. **Actiuni curative** pentru protectia si sustinerea tinerilor care nu au fost capabili sa gaseasca un loc de munca pentru o anumita perioada de timp. Beneficiarii unor asemenea actiuni ar putea fi:

- someri obisnuiti – acei tineri care au capatat o anumita experienta profesionala la fostul loc de munca, pe baza unui contract de munca de minimum 6 luni si care astfel au contribuit la Fondul de Somaj; ei se bucura de toate drepturile prevazute în lege;
- “somerii asimilati” – tinerii absolventi care nu au fost capabili de a fi angajati pentru o anumita perioada de timp; ei sunt înregistrati în evidentele serviciilor de ocupare si se bucura de aceleasi drepturi si obligatii ca si somerii asigurati.

Diferenta dintre cele doua categorii de tineri consta în nivelul ajutorului de somaj la care sunt îndreptatiti. Totusi, nu exista diferente în ceea ce priveste accesul la masurile active de angajare prevazute de lege, respectiv:

- calificare, recalificare si actualizarea competentelor profesionale;
- medierea muncii;
- dreptul IMM-urilor de a obtine credite cu dobânda subventionata pentru crearea de locuri de munca si angajarea somerilor.

Cadrul legal care reglementeaza protectia somerilor si reintegrarea lor profesionala este constituit din Legea 1/1991, republicata, amendata si completata de Legea 65/1991 si de Ordonanta de Urgenta nr. 47/1997.

Din perspectiva excluderii sociale, se poate observa ca legea 1/1991 include anumite conditii restrictive de acces pentru anumite grupuri de persoane, dar acestea sunt de înteles tinând cont de conceptul pe care se bazeaza si care functioneaza si în alte tari cu "traditie" în domeniu. Tinerii care nu au terminat învatamântul obligatoriu si muncitorii care nu sunt angajati cu contract de munca (ci pe baza conventiilor civile) nu beneficiaza în întregime de prevederile cadrului legal: ei nu sunt îndreptatiti nici la ajutorul de somaj, nici la anumite masuri active de ocupare. Totusi, aceste grupuri de populatie pot obtine, la cerere, asistenta gratuita de la agentiile de ocupare si formare profesionala pentru identificarea unei slujbe, cu conditia de a fi înregistrati ca persoane aflate în cautarea unui loc de munca. Majoritara în aceste grupuri este populatia rroma, care în general nu frecventeaza scoala obligatorie si care nu este încadrata cu contract de munca. Sansele lor de integrare pe piata muncii sunt si mai reduse datorita faptului ca ei apeleaza rar la serviciile publice de ocupare pentru medierea muncii.

Structura somajului în România reliefeaza faptul ca sansa de angajare creste proportional cu nivelul educatiei si instruirii. De aceea, politicile de ocupare au tinut cont chiar de la început de rolul foarte important pe care pregatirea profesionala îl poate avea în aceasta privinta, prin promovarea acesteia în forme variate, precum: calificare, recalificare, poli-calificare, specializare, instruire initiala, pregatire complementara.

Pregatirea profesionala este reglementata de Legea 1/1991, Decizia Guvernului nr. 288/1991, republicata în 1994 si Ordinul Ministrului Muncii si Protectiei Sociale nr. 435/1995 si organizata în 15 centre de calificare apartinând statului.

Având în vedere câteva constrângeri financiare si flexibilitatea limitata a acestor centre în adaptarea lor la nevoile pietei muncii, ele au fost ulterior suplimentate de furnizori de training publici si privati, selectati dupa criteriile specifice. Reteaua Camerelor Române de Comert si Industrie, asociatiile bancare, cooperativele, asociatiile patronale, asociatiile profesionale, fundatiile, institutiile private de învatamânt, sucursalele companiilor multinationale, firmele de consultanta, întreprinderile românești, precum si unele persoane fizice sunt toti acum furnizori de pregatire profesionala continua. Programele de pregatire se desfasoara pe baza unui contract de servicii si sunt livrate la cererea agentiilor judetene de ocupare si formare profesionala. Agentiile stabilesc ocupatiile, specializarile si pozitiile pentru care se ofera calificare, recalificare sau specializare. Se tine cont de nevoile pietelor locale ale muncii.

În termeni generali, activitatea de formare profesionala se desfasoara în conformitate cu Programului-Cadru de Pregatire, stabilit anual pe baza nevoilor de instruire identificate la nivel judetean. Programul se bucura de un grad mare de flexibilitate.

Analiza datelor ilustreaza totusi un volum mic de activitati de calificare si recalificare pentru someri. Cea mai importanta cauza își are originea în situatia pietei muncii, care prezinta oportunitati de angajare reduse sau ofera locuri de munca neatractive. În plus, interesul somerilor de a frecventa cursuri de pregatire este redus: rata frecventei variaza între 1,9 si 4,2%, cu o rata medie a angajarii ulterioare de 20-25%. În cazul somerilor sub 25 de ani, rata de frecventare a fost de 61%. Activitatile de constientizare si schimbare a mentalitatii privind formarea profesionala si munca în general, precum si cresterea responsabilitatii individuale asupra dezvoltarii proprii sunt, de aceea, esentiale.

Capacitatea de adaptare este rezultatul unor variabile multiple, incluzând atitudinea individului respectiv, nivelul si calitatea educatiei sale, experienta si “investitia” în pregatirea profesionala.

Alte motive care explica numarul mic de cursuri de pregatire si rata scazuta a frecventarii acestora sunt constrângerile bugetare ale serviciului public de ocupare si cerintele legale, precum si lipsa de prognoza asupra dezvoltarii economice. Ca rezultat, organizarea unor asemenea cursuri a depins foarte mult de perspectivele de angajare ale cursantilor. De aceea, pregatirea a fost oferita în functie de cererea de pe piata muncii la un anumit moment, în timp ce cursurile care anticipau nevoile viitoare de calificare au fost relativ rare.

Din pacate, nu exista date privind efectul net al pregatirii profesionale asupra capacitatii de angajare a celor pregatiti, inclusiv a persoanelor sub 25 de ani. Începând cu 2000 însa, Agentia Nationala de Ocupare si Formare Profesionala a lansat un proiect-pilot pentru identificarea unor asemenea efecte ale carui rezultate vor fi foarte utile în stabilirea unei metodologii de lucru permanente pentru toate programele viitoare de ocupare si formare profesionala.

Iata câteva recomandari de politica în domeniu:

- întarirea consilierii în domeniul orientarii profesionale si a abilitatilor de cautare a unui loc de munca care sa se desfasoare în scoli, licee si universitati, în paralel cu campanii de constientizare publica pe subiecte precum responsabilitatea pentru propria dezvoltare si beneficiile investitiei în training, aspecte pozitive si negative ale contractelor de munca vis-à-vis de conventiile civile, etc.;
- oferirea fiecarui somer tânar a unui “nou început” înainte de a atinge 6 luni de somaj, sub forma de pregatire profesionala, recalificare, practica la locul de munca, o slujba sau o alta masura care sa-i sporeasca sansele de angajare; aceasta este în acord cu Orientarile privind Ocuparea Fortei de Munca ale UE, care trebuie urmate de România în contextul pregatirii sale pentru aderare;
- livrarea de cursuri de pregatire profesionala cu caracter anticipativ bazate pe prognoze de dezvoltare economica si eliminarea restrictiilor legislative în utilizarea fondurilor publice;
- întarirea capacitatii de monitorizare si evaluare a serviciilor publice de ocupare si formare în scopul îmbunatatirii/rafinarii acelor statistici si analize calitative necesare în conceperea unor politici viitoare mai eficiente pentru tineri;
- dezvoltarea unei “culturi” a implicarii comunitatii locale în rezolvarea problemelor cu care se confrunta piata respectiva a muncii; aceasta va solicita dezvoltarea infrastructurii si instruirea actorilor comunitari, în paralel cu schimbari semnificative în atitudinile sociale si implicarea în regenerarea economica a zonei.

În final, am vrea sa punctam faptul ca pregatirea profesionala este un instrument important în combaterea somajului tinerilor, dar sunt absolut necesare masuri suplimentare de creare de locuri de munca. Acestea ar putea fi generate în special de catre cresterea economica ce reprezinta o conditie esentiala a ocuparii. Merita mentionata în acest context evolutia Fondului Social European, care si-a schimbat vocatia de la un instrument de instruire la unul de promovare a politicilor de ocupare ale Statelor Membre ale UE. Aceasta reorientare nu a fost un rezultat al hazardului, ci s-a bazat pe o experienta vasta acumulata în timp. Este o lectie pe care România trebuie sa o învete rapid.

Persoanele cu handicap

Dupa cum s-a mentionat în capitolul anterior, dimensiunile riscurilor de excludere sociala ale persoanelor cu handicap sunt mari si îngrijoratoare.

Autoritatile române sunt constiente de aceasta problema, mai ales ca rezultat al presiunii pe care aceasta categorie a populatiei si ONG-urile au exercitat-o asupra lor si al mai multor actiuni de contientizare publica desfasurate de-a lungul ultimilor zece ani.

Ca o consecinta, cadrul legislativ s-a schimbat începând cu 1992, când a fost adoptata o serie de legi pentru protectia speciala a persoanelor cu handicap. Una dintre noutati a constituit-o oferirea de sprijin direct familiilor în scopul evitarii institutionalizarii copiilor. Ne referim la dubla alocatie de stat pentru copii, alocatii pentru copiii crescuti de asistentii maternali profesionisti, indemnizatii pentru adultii care adopta sau carora li se încredinteaza asemenea copii, pensii sociale pentru orbi, educatie speciala si centre de zi de reabilitare pentru copiii cu handicap fizic sau mental. Dupa cum s-a mentionat în capitolul anterior, aceste stimulente normative nu au avut succesul estimat, numarul de copii cu handicap din institutii ramânând înca mare.

Un alt set de facilitati si drepturi sociale pentru persoanele cu handicap include, spre exemplu:

- scutirea de la plata TVA-ului si a taxelor vamale pentru achizitia de vehicule speciale;
- dreptul la educatie si instruire la domiciliu pentru acele persoane care nu pot se pot deplasa la scoala;
- indemnizatii lunare pentru angajatii cu handicap sever;
- scutiri de impozite pe salarii;
- indemnizatii pentru cei care îngrijesc persoane cu handicap;
- stimulente fiscale pentru ateliere de lucru protejate, în conditiile reinvestirii a cel puțin 50% din profit în tehnologie si scutirea de taxe vamale pentru materii prime;
- subventii salariale pentru tineri absolventi pe o durata de 18 luni (în comparatie cu perioada standard de 12 luni); din pacate nu exista date specifice pentru a analiza impactul schemei de subventii asupra beneficiarilor sau frecventarea cursurilor gratuite de pregatire; conform Agentiei Nationale pentru Ocupare si Formare Profesionala, care administreaza schema, ca impactul sau este insignifiant;
- obligativitatea firmelor cu mai mult de 100 de lucratori sa angajeze persoane cu handicap într-o proportie de minimum 4% din numarul total de angajati, sau sa plateasca penalitati daca nu fac acest lucru.

Facilitatile existente sunt importante, dar nu suficiente. Nu exista programe nationale concepute pe filozofia conform careia cel mai important ajutor consta în sprijinirea indivizilor cu handicap pentru a deveni independenti de transferurile sociale si cetateni nu numai cu drepturi, dar si cu obligatii, adica cetateni integrati social.

Secretariatul de Stat pentru Persoane cu Handicap, responsabil pentru protectia sociala a acestei categorii a populatiei, nu si-a dovedit utilitatea pâna în prezent în identificarea solutiilor potrivite si suficiente pentru atenuarea problemelor existente. În afara unui sprijin material, Secretariatul nu a dezvoltat pâna în prezent programe eficiente pentru a-i ajuta efectiv pe acesti oameni. În plus, oferirea de sprijin material adultilor cu handicap de catre Secretariat (fie sub forma veniturilor directe, fie sub cea a scutirii de taxe) a deschis din pacate calea abuzului si a condus la numeroase cazuri de coruptie. Un numar impresionant de persoane au obtinut "certificat de persoana cu handicap", cu "ajutorul" comisiilor de stat împuternicite sa le elibereze. În consecinta, au beneficiat de venituri în detrimentul celor eligibili si care aveau cu adevarat nevoie. Numai spre sfârșitul anului 1999 s-au înfiintat Comisiile pentru Integrarea Sociala si Profesionala a persoanelor cu handicap, activitatea lor neputând fi evaluata pentru moment. Nu exista cooperare inter-institutionala pentru dezvoltarea programelor special dedicate angajarii acestui sub-grup aflat în mare risc de excludere sociala. Singurele care au dezvoltat astfel de programe au fost pâna în prezent tot ONG-urile, unele dintre ele fiind înfiintate de

persoanele cu handicap însele sau de familiile lor. Totusi, interventia lor are un caracter ad hoc, neputând îmbunătăti situatia la nivel national.

Prezentam mai jos câteva recomandari strategice si de actiune:

- Pentru copiii cu handicap, interventii urgente ar trebui directionate catre:
 - reabilitarea timpurie la vârste mici, care este mai eficienta si limiteaza sau elimina dependenta respectivului copil;
 - diagnostic/evaluare corecta si sistematica a copiilor cu handicap usor, care frecventeaza scoli speciale, pentru a evita agravarea handicapului prin institutionalizare;
 - consiliere parentala intensiva, sprijin si instruire pentru a ajuta familia sa pastreze copilul acasa
- Lansarea de catre Secretariat, în parteneriat cu Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala, Centrul National de Învățământ Tehnic si Profesional, alte autoritati ale statului si ONG-uri a unor proiecte menite sa instruiasca persoanele cu handicap în meserii cerute pe piata muncii, precum si a unor programe de ameliorare timpurie a handicapului. Implicarea beneficiarilor în elaborarea si implementarea unor asemenea proiecte va trebui sa fie o conditie obligatorie.
- Dezvoltarea serviciilor de orientare profesionala a persoanelor cu handicap
- Reconsiderarea conditiilor de admitere în universitati astfel încât sa permita accesul tinerilor cu handicap în masura în care este posibil
- Sustinerea angajarii în activitati corespunzatoare tipului de handicap si reducerea ponderii protectiei pasive bazata pe sprijin financiar, mai mult sau mai putin suficient pentru supravietuire. Aceasta va necesita înfiintarea unor parteneriate locale, cu implicarea comunitatilor locale si a institutiilor statului.
- Oferirea de sprijin de catre camerele de comert si industrie în identificarea de pietre si clienti pentru produsele manufacturate de catre unitatile protejate, în scopul asigurarii, mentinerii si cresterii ocuparii si, în consecinta, pentru a facilita integrarea sociala si profesionala a adultilor cu handicap.

Muncitorii necalificati si cu calificari reduse

Protectia lucratorilor cu timp partial de munca a fost reglementata în 1995 de Legea nr. 83/1995 privind protectia angajatilor. În conformitate cu aceasta lege, persoanele fizice puteau fi angajate pe baza fie a unui contract de munca, fie a unei conventii civile de prestari servicii. În primul caz, angajatorul era obligat sa plateasca contributi la asigurarile sociale. În cazul conventiilor civile, angajatorii erau scutiti de o asemenea obligatie, angajatii lor nefiind în consecinta protejati împotriva mai multor riscuri precum batrânetea, somajul sau incapacitatea de a lucra din motive medicale. Se permitea încheierea conventiilor civile pentru o activitate zilnica de maximum 3 ore sau pentru 60 de zile cu norma întreaga.

Aceasta lege a fost amendata în 1999, încheierea unei conventii civile fiind acum permisa pentru o activitate care nu depaseste 3 ore pe zi, si care este diferita de activitatea profesionala de baza a angajatorului. În plus, noua lege a permis încheierea anumitor contracte de asigurare sociala pentru acei angajati cu conventii civile, ceea ce totusi nu a inclus protectia împotriva somajului. Motivul adoptarii acestei legi a fost de reducerea numarului de conventii civile, considerate o cale de mijloc între legalitate si munca pe piata neagra.

Odata cu adoptarea în 2000 a noii legi a pensiilor si asigurarilor sociale, persoanele angajate exclusiv cu conventii civile si care au un venit lunar de cel puțin un sfert din salariul mediu brut pe economie

sunt obligate sa plateasca contributiile de asigurari sociale. Acesta este un pas important în îmbunatatirea protectiei sociale a acestei categorii de lucratori.

În ceea ce priveste zilierii fara calificare, ei nu au fost pâna în prezent subiectul unor politici specifice de ocupare si protectie sociala. Zilierii muncesc cel mai mult pe piata neagra a muncii si de aceea sunt lipsiti de multe drepturi de protectie sociala si îngrijiri medicale. Pentru acest sub-grup, sansa de a obtine calificari si competente prin activitatile de pregatire disponibile este în prezent foarte redusa, din cauza atât a lipsei educatiei obligatorii, cât si a lipsei de resurse necesare pentru a acoperi costurile instruirii. Numarul zilierilor este necunoscut pentru ca nu exista statistici specifice în aceasta privinta. Disponibile sunt doar rezultatele cercetarilor nationale asupra gospodariilor (AMIGO), care include zilierii în grupul mai larg al fortei de munca subocupate. Se poate deci concluziona ca autoritatile române nu sunt constiente de proportia fenomenului, fapt demonstrat de lipsa oricaror masuri de protectie întreprinse pâna în prezent.

În cazul muncitorilor care au facut subiectul concedierilor colective, inclusiv a celor monocalificati, legislatia specifica a fost adoptata în 1997 si a oferit:

- plati compensatorii calculate pe baza vechimii în munca si acordate fie lunar, fie într-o singura transa în cazul desfasurarii unei activitati antreprenoriale; oferirea unor plati compensatorii mult mai generoase în cazul muncitorilor concediati în urma restructurarii unor industrii specifice precum mineritul, apararea, energia electrica, gazele, petrolul, caile ferate, silvicultura, etc.
- masuri active speciale de ocupare sustinute prin mijloace financiare importante.

Ordonanta de Urgenta nr. 98/1999 a abrogat toata legislatia anterioara asupra concedierilor colective ca rezultat al conditiilor impuse Guvernului României de diferite organizatii internationale (Uniunea Europeana, Banca Mondiala si Fondul Monetar International). Amendamentele s-au referit la urmatoarele aspecte:

- acordarea de plati compensatorii persoanelor concediate ca urmare a restructurarii atât a întreprinderilor de stat cât si private;
- plati compensatorii conditionate de participarea în activitati de pre-concediere;
- întreprinderile private care nu îndeplinesc criteriile de eligibilitate pentru obtinerea de plati compensatorii pentru fostii lor angajati sunt îndreptatite sa le acopere din propriile surse, fiind deductibile din impozitul pe profit;
- posibilitatea de a obtine împrumuturi sau subventii salariale de catre întreprinderile restructurate, în scopul crearii de locuri de munca.

Un alt amendament a fost introdus în 2000, care a abrogat dreptul la plati compensatorii, mai puțin pentru persoanele concediate în zonele RICOP. RICOP este un program co-finantat de UE/Phare, destinat sustinerii restructurarii întreprinderilor si conversiei profesionale în cinci zone, cuprinzând 14 judete dintr-un total de 41 de judete ale României.

Serviciile de pre-concediere - care ar fi putut sprijini diversificarea competentelor si a cunostintelor muncitorilor monocalificati concediati si cresterea, în consecinta, a sanselor lor de angajare - nu au fost utilizate la întregul lor potential. Exista câteva proiecte de pre-concediere administrate de catre Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala, cu sprijinul unui program al Bancii Mondiale. Totusi, numarul si capacitatea lor de a trata dimensiunile problemei sunt insuficiente si mai trebuie foarte multe de facut în acest sens. Acesta este si motivul pentru care programul RICOP va finanta si activitati de pre-concediere în cele cinci zone de actiune.

Se recomanda întreprinderea urmatoarelor activitati:

- dezvoltarea statisticilor referitoare la zilieri si la persoanele angajate cu timp partial de munca pe baza exclusiv de conventii civile astfel încât sa se mareasca gradul de contientizare a autoritatilor si sa se puna bazele conceperii unor politici specifice, sa se rectifice legislatia si sa se aplice proiecte de sprijinire a acestei categorii a populatiei
- intensificarea serviciilor de pre-concediere special directionate catre muncitorii mono-calificati care si-au pierdut locul de munca în urma concedierilor colective
- revigorarea scolilor de ucenici la nivel local pentru a include cât mai multi muncitori necalificati si persoane cu calificari reduse
- un screening atent si sistematic al pietei negre a muncii si actiuni ferme destinate reintegrarii "victimelor" în piata formala a muncii

CAPITOLUL V – METODOLOGII DE ABORDARE A SUB-GRUPURILOR DE RISC

Acest capitol include o selectie de practici din domeniul educatiei si formarii profesionale la nivel national, regional si local si o scurta evaluare a eficientei lor în combaterea riscului si prevenirii excluderii sociale. Obiectivul acestui capitol este de a ilustra câteva din metodologiile, masurile si instrumente folosite pâna acum cu succes sau care sunt considerate în prezent în abordarea sub-grupurilor de risc si atenuarea dificultatilor lor. O parte dintre practicile si programele de mai jos sunt direct legate de sistemul de educatie si instruire profesionala. Altele au anumite legaturi, dar fara a decurge direct din acest sistem. Ambele tipuri necesita o implicare puternica a comunitatilor locale în vederea întaririi legaturilor cu societatea si facilitarii reintegrarii celor care risca sa fie exclusi. Scopul ultim este dezvoltarea unei culturi si a unui comportament colectiv în spiritul solidaritatii sociale.

Tinerii care au abandonat scoala si somerii sub 25 de ani

Asa cum am mentionat în capitolele precedente, reforma curenta a sistemului de educatie si instruire profesionala urmareste contracararea actiunii factorilor de excludere sociala, prin ajutorarea persoanelor a caror integrare sociala si profesionala este periclitata.

Vom analiza în continuare riscul la care sunt expusi tinerii sub 25 de ani de a deveni someri, din cauza pregatirii initiale incomplete sau inadecvate. Fara sa neglijam capacitatea scazuta de absorbtie a pietei de munca, un factor major de risc este nivelul scazut si depasit al educatiei si calificarii acestor tineri.

Reforma învățământului profesional si tehnic a fost initiata în 1995, cu sprijinul Uniunii Europene, prin intermediul programului Phare VET RO 9405.

„Programul din România trebuie considerat un succes, daca luam în considerare obiectivele sale imediate pe care le-a urmarit. A introdus noi modele curriculare – un pas important în ajustarea sistemului de educatie si pregatire profesionala din România în directia cresterii initiativei, flexibilitatii si diversificarii pregatirii absolventilor în conformitate cu schimbarea profilului ocupatiilor pe piata muncii. Noul model a largit gama optiunilor pentru elevi si a amânat specializarea pâna în anul II sau III de pregatire”. (Evaluarea finala a Programului de Reforma Phare VET RO 9405 – Raport ETF 1999, pag.6)

Standardizarea învățământului profesional si tehnic a urmarit asigurarea egalitatii sanselor de pregatire. Între timp, curriculumul a fost structurat în 70% de baza si 30% conceput la nivel local. Obiectivul a fost sa se tina seama de interesele elevilor si sa creasca relevanta pregatirii pentru nevoile pietei locale a muncii.

Calificarile profesionale au fost definite în termeni de competente si standarde de pregatire, cuprinzându-le pe cele fundamentale. Structura si clasificarea competentelor profesionale au fost dezvoltate din perspectiva evaluarii si examinarii nivelurilor de instruire. În prezent, aceste competente cuprind 3 categorii integrate de capacitati (atât teoretice, cât si practice):

1. cunostinte;
2. abilitati, si
3. competente personale si sociale.

Curriculumul cu o structura arborescenta si pe mai multe niveluri, introducerea abilitatilor-cheie precum si a competentelor personale si sociale ajuta la sporirea sanselor de angajare ale absolventilor, în paralel cu o crestere a posibilitatilor de continuare a pregatirii pe întreaga durata a vietii active.

„Învatamântul general ofera celui profesional o baza functionala: limbile straine si limba materna dezvoltă capacitatile de comunicare; sunt introduse ore de stiinte si de informatica; dezvoltarea entreprenoriala figureaza si ea în curriculum; exista discipline cross-curriculare, module optionale si proiecte care permit integrarea învatamântului general în învatamântul profesional; o materie noua, obligatorie, este consilierea si orientarea profesionala.” (Evaluarea finala a Programului de Reforma Phare VET RO 9405, Raport ETF, 1999, pag.18)

Dezvoltarea curriculara i-a implicat în mod activ pe profesori, în principal în restructurarea metodologiilor pedagogice, în organizarea procesului de învatare, în dezvoltarea materialelor didactice si în trecerea la un învatamânt centrat pe elev. Toate aceste schimbari au usurat procesul individual de studiu si au oferit elevilor mai multe optiuni de pregatire.

Parteneriatul social a fost unul dintre pilonii de baza ai noului sistem de învatamânt profesional si tehnic, orientat asupra dezvoltarii comunitatii. Parteneriatul social a fost institutionalizat, iar cadrul legal a permis sistemului de educatie sa functioneze legitim la toate nivelurile consultative stabilite în plan national, regional si local. Proiectarea standardelor de pregatire, curriculumul conceput de scoli, participarea la examenul de absolvire a scolii (ca parte a noilor metode de certificare) si la planificarea anuala a învatamântului constituie în prezent principalele roluri ale partenerilor sociali implicati în învatamântului profesional si tehnic. Implicarea partenerilor sociali creste relevanta acestuia la nevoile pietei de munca si sporeste sansele absolventilor de a-si gasi slujba potrivita. Legaturile dintre scoli si întreprinderi au fost întarite, desi economia înca nu a contribuit la crearea unui mediu favorabil dezvoltarii dialogului social.

În urma unei decizii a Ministerului Educatiei din 1998, reforma învatamântului profesional si tehnic a fost continuata într-un mod sistemic, acordându-se atentie restructurarii sistemului scolar cu sarcini în domeniu. Pe baza rezultatelor obtinute în restructurarea scolilor profesionale si post-liceale, s-a trecut la analiza rolului si modului în care trebuie sa functioneze liceele si scolile de ucenici.

„Când am propus restructurarea sistemului de învatamânt profesional si tehnic, am dorit în primul rând sa evitam somajul absolventilor cu diploma de liceu si de scoala profesionala, precum si redundanta din educatia profesionala. Dorim sa oferim o formula viabila, adica licee tehnologice, care trebuie sa raspunda intereselor celor cu înclinatii spre domeniile tehnice si economice: servicii, resurse naturale si tehnica. Credem ca un examen tehnologic eficient de absolvire va garanta continuarea rutei profesionale si sanse mai mari pentru un nivel superior de calificare... Ucenicia poate fi dezvoltata cel mai bine la nivelul comunitatii, cu ajutorul administratiei locale si autoritatilor scolare, compensând lipsa de calificare a elevilor care, la sfârșitul învatamântului obligatoriu, nu reusesc sa dovedeasca asimilarea unor cunostinte de baza.” (Sistemul de învatamânt tehnic si profesional, România 1998, Cuvânt înainte de Andrei Marga, Ministrul Educatiei Nationale, pag.12)

Amendamentele la Legea Învatamântului nr.84/1995 au introdus noua structura a învatamântului tehnic si profesional în România.

Liceele tehnologice asigura astazi 27 de calificari, fata de 162 în trecut. Ele fac parte dintr-un sistem de învatamânt stiintific, cu o structura arborescenta, concentrata pe domenii tehnologice prioritare si care asigura o specializare generala ce corespunde unei pre-calificari pentru nivelul 3, dupa cum este acceptata pe piata europeana a muncii. Curriculumul-cadru pentru liceele tehnologice este bazat pe si conform cu cel care se aplica liceelor în general: ierarhie si selectie culturala, functionalitate, coerenta, sanse egale, flexibilitate si descentralizare curriculara, responsabilitate sociala si decongestie.

În cazul liceelor tehnologice, curriculumul la latitudinea scolii este dezvoltat la nivel local, fiind elaborat cu participarea partenerilor sociali si în concordanta cu cererea de pe piata locala si regionala de munca. Primul an în aceste licee (clasa a IX^a) completeaza ciclul de orientare în vederea viitoarei cariere; al doilea an (clasa a X^a) ofera o pregatire generala în domeniul serviciilor, resurselor sau tehnicii si include un curriculum-nucleu pentru cunostinte tehnice / tehnologii; urmatorii ani (clasele a XI^a, a XII^a si chiar a XIII^a) asigura cunostinte si abilitati specifice; contribuie de asemenea la formarea acelor aptitudini si tipuri de comportament cerute pentru integrarea sociala si dezvoltarea carierei.

Merita mentionata redefinirea, în 1999, a rolului scolilor de ucenici si modificarile aduse structurii lor organizatorice. În prezent ele se afla în administrarea comunitatii, care poate stabili principalele lor domenii de dezvoltare. Rolul acestor scoli consta în pregatirea ucenicilor în ocupatii, familii ocupationale si meserii traditionale derivate din prioritatile dezvoltarii socio-economice în plan local sau regional. Conform legii, înscrierea si frecventarea scolilor de ucenici este gratuita.

Parteneriatul pe baza de contract între scoli si agentii economici este obligatoriu în cazul în care scolile doresc sa fie la curent cu prioritatile dezvoltarii locale sau regionale. Reteaua judeteana de învățământ tehnic si profesional (inclusiv scolile de ucenici) este organizata la cererea inspectoratelor scolare si pe baza propunerilor Comitetelor Locale de Dezvoltare a Parteneriatului Social în Învățământul Profesional. Aceste comitete au fost create cu ajutorul programului Phare VET, deja mentionat. Hotărârea apartine Ministerului, dupa ce consulta Consiliul National pentru Educatie si Pregatire Continua. Scolile de ucenici pot fi apoi înfiintate fie în cadrul unei unitati de învățământ, fie la locul de munca, pe baza contractului *întreprindere – ucenic* sau *întreprindere – unitate de învățământ*. În al doilea caz, unitatea de învățământ actioneaza ca intermediar între interesele celor doua parti. Înfiintarea scolilor de ucenici într-o unitate de învățământ este conditionata de materialele didactice disponibile sau de existenta unui acord de cooperare cu agenti economici, care se angajeaza sa asigure conditiile necesare organizarii pregatirii practice în propriile lor unitati. Înfiintarea acestor scoli depinde si de existenta unui corp profesoral capabil sa asigure pregatirea adecvata, în functie de curriculumul tehnologic.

În zonele rurale care nu îndeplinesc conditiile de mai sus, organizarea scolilor de ucenici sau a cursurilor de învățământ profesional conform curriculumului tehnologic se poate face în orasele cele mai apropiate, care îndeplinesc cerintele de ordin tehnic, unde se poate ajunge usor cu mijloacele de transport deja existente si care au internate. În cazul copiilor proveniti din familii în dificultate, care nu-si permit costurile transportului si internatului, inspectoratele scolare trebuie sa gaseasca solutii de sprijin împreuna cu autoritatile locale, organizatiile neguvernamentale si agentii economici.

Structura anului scolar este adaptata la conditiile existente si la posibilitatile concrete, în ceea ce priveste organizarea cursurilor teoretice si practice. Acest model „sandwich”, cum este denumit în UE, asigura elevilor contracte de ucenicie/munca. Pregatirea tine între 1 si 3 ani, în functie de complexitatea si de standardele ocupatiilor, familiilor ocupationale si meseriilor respective. Absolventii care trec examenul de capacitate își pot continua studiile la liceu, conform prevederilor legale existente.

Pe scurt, putem trage urmatoarele concluzii despre organizarea scolilor de ucenici: sistemul de învățământ este flexibil si se poate adapta la nevoile si interesele tinerilor; posibilitatea de învățare permanenta este garantata de cadrul legal si institutional recent adoptat; tranzitia de la scoala la viata de munca este mai usoara datorita practicii desfasurate în întreprindere; parteneriatul social are un rol important în organizarea acestui tip de scoli.

Evaluarea efectuata la un an de la generalizarea acquis-ului programului Phare VET a subliniat faptul ca 97% dintre scoli introdusesera noul curriculum, dintre care 42% nu au avut probleme în implementarea sa, iar 43% au întâmpinat dificultati.

Dificultatile principale au fost urmatoarele:

1. echipament didactic necorespunzator noului curriculum (13% total inadecvat, 34% inadecvat, 4% partial adecvat, 17% adecvat, 32% total adecvat) – *reprezinta 29% dintre dificultati*;
2. pregatirea insuficienta a profesorilor pentru noul curriculum – *reprezinta 22% dintre dificultati*;
3. lipsa de manuale si materiale didactice – *reprezinta 20% dintre dificultati*;
4. numarul redus de conventii de cooperare între scoli si întreprinderi – *reprezinta 15% dintre dificultati*;
5. cunoasterea redusa a cererii de pe piata de munca si a previziunilor de dezvoltare economica locala si regionala – *reprezinta 14% dintre dificultati*.

Datele de mai sus ilustreaza si schimbarile importante în mentalitatile celor implicati în învățământul tehnic si profesional fata de 1994, când dotarea scolilor cu echipamente specializate era considerata principalul element al succesului (circa 89% dintre cei intervievati).

Capacitatea institutionala importanta a Ministerului Educatiei Nationale, inspectoratelor scolare si Centrului National pentru Dezvoltarea Învățământului Tehnic si Profesional a facut posibile aceste rezultate valoroase. Totusi, continuarea procesului de generalizare trebuie sprijinita într-un mod mult mai consistent si sistematic în vederea asigurarii de sanse egale tuturor elevilor înscriși în scolile de învățământ tehnic si profesional. Bugetul de stat redus alocat învățământului în 1998-1999 si în special învățământului tehnic si profesional nu a permis acoperirea în totalitate a nevoilor solicitate de procesul de generalizare. Prin generalizarea programului Phare VET s-ar fi întărit conditiile necesare combaterii excluderii sociale în România prin pregatire profesionala. Cu toate acestea, un mare numar de decidenti români nu considera înca învățământul profesional drept o masura activa de combatere a excluderii sociale a tinerilor. De obicei, adultii au prioritate (de exemplu, indemnizatii de concediere colectiva, masuri pasive) pentru evitarea tulburarilor sociale. În plus, nu s-a mai obtinut o asistenta ulterioara de la UE.

Muncitorii monocalificati

Principala organizatie de implementare: Cabinetul Primului Ministru

Program: RICOP (Restructurarea Întreprinderilor si Conversia Profesionala)

Obiectiv: Acest program sprijina Guvernul României într-un aspect major al reformei economice, adica restructurarea, privatizarea si închiderea întreprinderilor generatoare de pierderi. Acesta a fost unul dintre obiectivele politicii guvernamentale înca din 1990, dar a avut un succes limitat pâna acum. Aceste întreprinderi primesc subventii considerabile de la bugetul de stat si continua sa acumuleze un volum larg de arierate, creând distorsiuni serioase în balantele fiscale nationale, alimentând inflatia si contribuind la devalorizarea continua a monedei nationale. De asemenea, duc la o pierdere neta de resurse, din moment ce valoarea adaugata neta a acestor întreprinderi este negativa.

Programul este centrat pe 5 zone unde urmeaza sa aiba loc închideri de întreprinderi. Guvernul a identificat întreprinderile care vor fi închise sau restructurate, precum si zonele geografice în care se afla acestea.

Activitati (doar cele relevante pentru studiul de fata):

Servicii de preconcediere

Scopul sau este sa se intervina cât mai rapid în procesul de concediere, astfel încât cei care au primit preaviz de desfacere a contractului de munca sa poata fi plasati în locuri de munca alternative sau sa beneficieze de consiliere si sprijin pentru a se angaja activ în procesul de cautare a unui loc de munca.

Rezultatele estimate: aproximativ 5.000 de muncitori anuntati ca vor fi concediati vor primi ajutor si consiliere.

Lucrari publice

Scopul este crearea unor slujbe pe termen scurt (în paralel cu pregatire profesionala) pentru muncitorii monocalificati, în cadrul unor proiecte de lucrari publice menite sa duca la îmbunatatirea calitatii vietii în comunitatile afectate de restructurarea industrială si sa îmbunatateasca atractivitatea zonei pentru investitori. Rezultate estimate: 140 de proiecte având ca rezultat angajarea a 4.600 de persoane.

Masuri active de ocupare

Urmaresc oferirea de cursuri de pregatire profesionala si/sau slujbe durabile în cadrul unor afaceri noi sau deja existente prin care sa fie diversificata economia locala si piata locurilor de munca. Rezultate estimate: 8.000 de noi locuri de munca create/sprijinite si cursuri de pregatire pentru 6.000 de persoane, 80% fiind ocupate de muncitorii disponibilizati.

Sprijinirea IMM-urilor

Obiectiv: sa asigure stimulente pentru crearea si dezvoltarea IMM-urilor si a sectorului micro afacerilor în zonele cel mai serios afectate de închideri de întreprinderi si concedieri colective, în scopul crearii de locuri de munca si promovarii tranzitiei catre o economie de piata functionala. Rezultate estimate: 10.000 de locuri de munca create în IMM-uri si micro-afaceri.

Masuri cu impact social

Obiectiv: sa acorde sprijin social si oportunitati de ocupare pentru cei mai afectati de restructurarea industrială, prin crearea de servicii sociale în scopul ameliorarii suferintei cauzate de somaj si mentinerii stabilitatii sociale necesare pentru implementarea completa a programului de tranzitie economica. Rezultate: 50 de centre sociale, 10 centre de reintegrare si 10 centre de urgenta; persoanele care beneficiaza de serviciile acestor centre: 17.500; noi locuri de munca: 1.300, dintre care minim 900 ocupate de persoane disponibilizate sau de membrii familiilor acestora; pregatire profesionala pentru 900 de persoane, pentru a le spori sansele de ocupare în munca.

Aranjamentele implementarii: Autoritatea Nationala de Implementare a acestui program este Cabinetul Primului Ministru. Premierul poate delega responsabilitatile sale oficialului responsabil cu stabilirea si implementarea planului de restructurare pe care se bazeaza programul conform conditionalitatilor descrise mai sus. Un Comitet Consultativ National format din reprezentanti ai organizatiilor publice relevante asigura orientarea politica în ce priveste derularea programului. În fiecare din zonele-tinta ale programului functioneaza Comitete Directoare Locale. Exista a gama larga de organizatii si ministere cu rol specific în program: Agentia Nationala de Ocupare si Formare Profesionala, Ministerul Muncii si Protectiei Sociale, Ministerul de Finante, administratiile publice locale, etc.

Rezultate: Programul a început în a doua jumătate a anului 1999 si se afla în faza de început: selectarea asistentei tehnice, pregatirea manualelor de granturi, lansarea apelurilor nationale pentru oferte, etc.

Mamele singure

Organizatia de implementare: Asociatia Sinergii

Proiect: Centrul maternal „Micul Print” – Bucuresti

Obiectiv: Prevenirea abandonului copiilor prin asistenta multi-disciplinara acordata tinerelor mame cu probleme, pentru o perioada de 6 pâna la 12 luni.

Activitati:

- Înfiintarea unui centru cu o capacitate de 10 locuri (10 mame singure cu copii). Majoritatea mamelor au copii nou-nascuti. În general, conditia de eligibilitate pentru admiterea în centru a fost legata de vârsta copilului: între 0 si 3 ani.
- Asigurarea urmatoarelor servicii de catre centru:
 - adapost, masa, haine pentru mama si copil
 - ajutor banesc (bani de buzunar)
 - consiliere psihologica
 - ajutor în stabilirea relatiei mama-copil
 - asistenta în renegocierea relatiei dintre mama si familia ei si sotul/tatal copilului
 - consiliere pentru integrare sociala si profesionala
 - sprijin în gasirea unei locuinte corespunzatoare si a unui serviciu
 - baby-sitting, de îndata ce mamele au început sa munceasca

Rezultate: În fiecare an, 22 de tinere mame au fost integrate social si profesional, în timp ce abandonul copiilor a fost prevenit în toate aceste cazuri.

Riscuri diminuate: riscul mamelor tinere de a-si abandona copiii din motive de supravietuire; riscul excluderii sociale în cazul mamelor care doreau sa-si creasca singure copiii.

Parteneri: Principalele organizatii finantatoare au fost Uniunea Europeana (programul Phare pentru Protectia Copilului) si Handicap International din Lyon, Franta. Ministerul Sanatatii a pus la dispozitia proiectului un sediu aflat în cladirea unui leagan. Centrul a cooperat cu leaganul din vecinatate, politia, dispensarul judetean, Institutul pentru Protectia Mamei si Copilului, ultimele doua organizatii oferind asistenta medicala pentru beneficiarii centrului.

Posibilitatea de generalizare: Proiectul se afla actualmente în procesul de generalizare de catre Agentia Nationala pentru Protectia Drepturilor Copilului si de catre directiile judetene. Expertiza tehnica este asigurata de personalul centrului.

Copiii institutionalizati

Organizatia de implementare: Asociatia SOS Copiii, Sântana, Arad

Proiect: Restructurarea Casei de Copii de la Sântana (Sântana este un sat din vestul României, casa de copii adapostind 170 de copii)

Obiectiv: Crearea unor conditii de viata asemanatoare mediului familial si integrarea sociala a copiilor imediat ce parasesc casa de copii.

Activitati:

- Înfiintarea unor case de tip familial pentru copii de toate vârstele, unde fratii si surorile locuiesc împreuna si unde personalul poate sta cu familiile lor.
- Crearea unor camine pentru tinerii de peste 18 ani, ca forma de tranzitie catre o viata independenta

- Crearea unor ateliere protejate pentru tineri, unde sa poata beneficia de pregatire profesionala si experienta practica de munca
- Stabilirea unor parteneriate cu firme private care sa îi angajeze pe acesti tineri în viitorul apropiat.

Rezultate: Au fost înfiintate 10 case de tip familial (cu gradina, animale, unelte mici pentru lucrul pamântului, etc.). Acestea adapostesc între 8 si 10 copii, iar personalul provine si este platit de casa de copii. Uneori, personalul locuieste în casute împreuna cu familia. În plus, s-au construit 3 apartamente colective pentru 36 de adolescenti si 5 case pentru alti 30 care își pot purta singuri de grija. De asemenea, au fost înfiintate 5 ateliere protejate pentru 30 de adolescenti cu scopul de a le asigura pregatirea în profesii ca: brutar, tâmplar, instalator, zidar si zugrav. Comunitatea locala din satul Sântana a fost stimulata sa se implice în rezolvarea problemelor acestor copii. Succesul e cu atât mai mare cu cât aceasta comunitate restrânsa si-a asumat îndeplinirea unei sarcini sociale importante.

Riscuri diminuate: riscul acestor adolescenti de a fi exclusi din societate, atât pe durata dezvoltarii personale, cât si dupa parasirea casei de copii.

Parteneri: Donatori privati din Germania, Austria si Elvetia, consiliul local, Uniunea Europeana, firme private din acea regiune, comunitatea din Sântana.

Potentialul de generalizare: Aceasta initiativa nu trebuie sa ramâna un caz izolat. Este adevarat ca în Sântana au existat conditii locale ce au contribuit din plin la succesul proiectului (case disponibile parasite de etnicii germani, care au fost cumparate sau oferite pentru proiect de prefectura, un anumit specific cultural al satenilor, etc.). Generalizarea sa ar presupune un efort material considerabil. În privinta personalului, proiectul a folosit personalul casei de copii a carui implicare a fost stimulata de posibilitatea de a trai în conditii decente. Modelul aplicat la Sântana poate fi extins la nivel national printr-un program destinat restructurarii acestor institutii. Programul poate viza acele sate cu populatie predominant în vârsta.

Organizatia de implementare: Fundatia "Lumina"

Proiect: Centrul Social "Lumina" – Braila

Obiectiv: Integrarea sociala a adolescentilor care au parasit sistemul rezidential de ocrotire

Metodologie:

- Interventie sociala si psihologica adaptata nevoilor fiecarui individ
- Crearea unui mediu asemanator cu cel familial
- Implicarea comunitatii locale în implementarea proiectului
- Construirea unor legaturi dintre generatii
- Aplicarea unor proceduri transparente de organizare si interventie
- Refacerea legaturilor cu familia

Obs. 1. Nu se dau mese gratuite sau bani, stimulându-i astfel pe adolescenti sa munceasca pentru a-si asigura propriul trai.

2. Adapostul social este oferit pentru un an, maxim doi, în functie de problemele sociale cu care se confrunta fiecare individ.

Activitati:

- Înființarea unui Centru cu o capacitate de cazare de 12 persoane (6 fete si 6 baieti). Initial, majoritatea adolescentilor absolvisera scoli speciale. În etapa urmatoare, Centrul s-a extins, adapostind înca 10 tineri provenind de la case de copii. Grupul-tinta este constituit din adolescenti definiti în general ca „fara casa, fara familie sau abandonati de parintii lor, cu o pregatire slaba sau inexistentă, care depind de institutiile rezidentiale, cu handicapuri sociale greu de depasit”. Centrul asigura urmatoarea gama de servicii:
 - adapost (1-2 persoane/camera), acces la bucatarie si sufragerie
 - pregatirea pentru viata si viata în societate
 - educatie sexuala si pentru sanatate
 - sprijin psihologic
 - sprijin pentru reintegrarea familiei (atunci când este posibil)
 - activitati de recreere
 - ajutor pentru gasirea unui loc de munca
 - monitorizarea dezvoltarii profesionale.
- Înființarea unor ateliere protejate de cizmarie si croitorie pentru adolescentii din centrul social (majoritatea fiind calificati în aceste meserii, dar negasind oferte pe piata libera a muncii).

Rezultate: Toti beneficiarii proiectului au slujbe: curatenie în blocuri pentru cei mai putin pregatiti sau în ateliere protejate; cei din casele de copii (cu un handicap social usor) își permit sa plateasca o chirie mica pentru adapost; adolescentii au grija de lucrurile lor personale si ale centrului; toata lumea participa la mentinerea curateniei din spatiile comune ale centrului. Cinci persoane au parasit centrul dupa un an, trei s-au reintegrat în familiile lor biologice dupa ce au ajuns autonomi din punct de vedere economic si social; doua persoane s-au casatorit.

Riscuri diminuate: riscul acestor adolescenti de a trai pe strazi, de a încalca legea sau de a cersi, de a suferi de degradare sociala si morala, de a fi „irecuperabil pierduti” pentru societate.

Parteneri: Principalii donatori au fost Uniunea Europeana (programul Phare SESAM 42.000 Euro), Fondul Român de Dezvoltare Sociala (19.999 USD) si consiliul local Braila, care a pus la dispozitie cladirea (doua etaje dintr-un camin studentesc) si a ajutat la vânzarea produselor confectionate în atelierele protejate catre institutiile din subordine. Fundatia coopereaza cu inspectoratele teritoriale pentru persoanele cu handicap, inspectoratul scolar si directia judeteana pentru sport si tineret. A condus si o campanie intensa pentru strângere de fonduri de la firme private, care a vizat acoperirea unor cheltuieli neprevazute în sistemul international de finantare. 40% din cheltuielile de functionare sunt acoperite din profiturile atelierelor protejate.

Resurse umane: 7 persoane.

Posibilitati de generalizare/extindere: În urma succesului de pâna acum, Fundatia va primi în folosinta întregul camin ca sa extinda activitatile centrului social, dupa cum urmeaza:

- a) Specializarea centrului: la etajul 1 – receptie, adaptare, deprinderea de abilitati pentru un trai pe cont propriu; etajele 2 si 3 – stabilizare psihologica, identificarea unei slujbe permanente, consiliere-orientare, monitorizarea dezvoltarii profesionale; etajul 4 – apartamente sociale.
- b) Înființarea unei spalatorii auto care sa asigure locuri de munca pentru adolescentii din centrul social.

Tinerii strazii

Organizatia de implementare: Asociatia de Sprijin pentru Integrare Sociala (ASIS)

Proiect: Centru Rezidential care sprijina integrarea sociala a tinerilor dezavantajati

Obiectiv: Integrarea sociala si profesionala completa si durabila a cel puțin 20 de tineri dezavantajati pe an

Activitati:

- Identificarea timpurie a abilitatilor profesionale
- Consiliere eficienta (de exemplu, acordarea de prioritate unor slujbe mai slab platite, dar mai stabile, carte de munca, etc.)
- Ajutor în accesarea cursurilor de recalificare în meserii cautate pe piata muncii
- Sprijin în gasirea unui loc de munca
- Pastrarea contactului permanent cu instructorul/angajatorul respectiv
- Pregatirea în ocupatii suplimentare (gradinarit, activitati gospodaresti)
- Crearea si perfectionarea acelu set de atitudini si aptitudini necesare pastrarii locului de munca
- Pregatirea pentru integrarea sociala (comunicare, pregatire pentru viata de familie, management bugetar, o buna politica de achizitionare de bunuri de consum)

Rezultate: Dupa un an si jumatate, din 27 de adolescenti care au beneficiat de program, 15 au în prezent venituri suficiente ca sa traiasca independent, în afara centrului ASIS, 7 adolescenti si-au finalizat studiile, 18 au o slujba de mai mult de sapte luni.

Riscuri diminuate: riscul de a trai pe strazi sau într-o institutie

Parteneri: Organizatii neguvernamentale (organizatia religioasa AIDROM, Fundatia pentru Dezvoltarea Societatii Civile, Federatia ONG-urilor din Protectia Copilului) si diversi agenti economici privati.

Potential de generalizare: acest proiect poate fi aplicat adolescentilor care parasesc casele de copii; aceasta va necesita personal suplimentar, pregatit în mod special pentru acest gen de asistenta.

Persoanele cu handicap

Organizatia de implementare: Societatea Persoanelor cu Handicap Locomotor din România

Proiect: „Prin noi însine” – cursuri intensive de initiere si calificare în informatica pentru tineri cu handicap fizic

Obiectiv: Pregatire în utilizarea calculatorului pentru a mari capacitatea angajare a grupului-tinta.

Activitati:

- Înfiintarea unui Centru de Calculatoare cu doua functii: pregatire si un spatiu echipat cu computere care poate fi utilizat gratuit de catre membrii organizatiei care nu au un computer personal acasa în ideea de a desfasura anumite activitati în cadrul unor contracte de colaborare.

- Asigurarea de cursuri de calificare si perfectionare a cunostintelor.
- Monitorizarea modului în care cursantii folosesc noile cunostinte dobândite.

Rezultate: Timp de doi ani (1997-1999), 120 de tineri cu handicap fizic au fost instruiti în centru. 25% dintre ei si-au gasit un loc de munca permanent, la domiciliu sau în oras, iar 30% au încheiat conventii de colaborare pentru: editare de text, baze de date, prezentari pe calculator, etc.

Riscuri diminuate: riscul excluderii acestor tineri de pe piata muncii si din viata sociala.

Parteneri: Principalul donator a fost Uniunea Europeana (programul Phare LIEN)

Posibilitati de generalizare: Acest proiect este un exemplu de instruire destinat în mod specific persoanelor cu handicap fizic, în timpul caruia abilitatile lor au fost valorizate si au devenit competitive pe piata. Proiectul poate fi generalizat si pentru alte specializari. Fireste, este necesara o evaluare prealabila a potentialului acestor persoane în raport cu nevoile pietei muncii, urmata de un curs de pregatire adecvat. Succesul programului subliniaza necesitatea de a corela abilitatile beneficiarilor cu cerintele pietei muncii.

CAPITOLUL VI- PROPUNERE DE PROIECT DEDICAT PREVENIRII EXCLUDERII SOCIALE

Justificare

Atenuarea problemelor cu care se confrunta adolescentii care parasesc institutiile rezidentiale de ocrotire si care numara anual 2000 de persoane, are un caracter de urgenta. Din pacate, a fost ignorata aproape în totalitate de autoritatile românești. Dimensiunile problemelor lor nu sunt cunoscute cu acuratete, deoarece nu au fost realizate pâna în prezent studii/cercetari în domeniu si nu a fost înfiintat un sistem de monitorizare.

Odata ce acesti adolescenti ating vârsta de 18 ani, ei nu mai constituie responsabilitatea nici unei autoritati a statului. Directiile Judetene pentru Protectia Drepturilor Copiilor nu raspund de acestia, iar adolescentii nu stiu cum sa se adreseze serviciilor publice de ocupare, instruire profesionala sau asistenta sociala pentru a cere sprijin.

În plus, multe din cursurile de pregatire derulate în timpul sederii în institutii nu raspund nevoilor de pe piata muncii. Adolescentii se pot recalifica în scoli de ucenici sau în scoli profesionale frecventând cursuri serale platite din bugetul de stat si care pot functiona si în zonele rurale. O alta optiune este oferita de Programul National "Educatia pentru sansa a doua". Principala problema se regaseste totusi în selectarea nepotrivita a ocupatiilor pentru care se face pregatirea profesionala în institutii. Un factor important care contribuie la excluderea de pe piata muncii a acestei categorii de tineri este "aglomerarea" copiilor institutionalizati în zone rurale si sarace cu o capacitate redusa de absorbtie a fortei de munca. Din motive politice, fostul regim a plasat majoritatea institutiilor de ocrotire a copiilor în localitati izolate, pentru a evita în acest fel expunerea publica.

Pe lângă anumite experiente ale ONG-urilor si a unor proiecte destinate integrarii sociale a acestor tineri, nu s-a întreprins nici un alt efort specific si sistematic din partea statului.

Prezentam mai jos câteva elemente ale unui proiect posibil, bazat pe bibliografia disponibila, pe rezultatele unui studiu de caz desfasurat în 3 localitati românești (Anexa VII) si pe anumite practici bune detaliate în capitolul V.

Obiectivul proiectului

Obiectivul major al proiectului consta în sprijinirea integrarii sociale si profesionale si dobândirea autonomiei de catre adolescentii care parasesc institutiile de ocrotire la vârsta de 18 ani ("grupul tinta").

Activitatile proiectului

Principalele activitati ce trebuie avute în vedere pentru a atinge obiectivul mentionat mai sus sunt urmatoarele:

- Derularea unui studiu pe baza unui esantion reprezentativ la nivel national pentru a evalua cu precizie situatia grupului-tinta dupa ce acesta a parasit institutia, a felului în care respectiva institutie a influentat situatia lor si a perspectivelor lor reale de angajare si instruire.

- Conceperea unei strategii nationale si a unui plan de actiuni pentru integrarea sociala si profesionala a grupului-tinta. O asemenea strategie ar trebui: sa identifice cele mai potrivite aranjamente institutionale; sa stabileasca responsabilitati precise pentru fiecare autoritate în parte; sa identifice solutiile financiare si sa introduca un sistem de stimulente pentru implicarea agentilor economici, altor parteneri privati, etc. în punerea sa în aplicare. Strategia va trebui sa acorde atentie înfiintarii unui sistem national de monitorizare a grupului-tinta si asigurarii de sprijin pentru cel puțin doi ani dupa parasirea institutiei. În plus, întarirea consilierii profesionale si a serviciilor de orientare în cariera vor trebui sa figureze ca o necesitate strategica. Aceste servicii vor ajuta în stabilirea nevoilor de instruire profesionala, potentialului de dezvoltare individuala a fiecarui adolescent si alegerii viitoare a carierei.
- Organizarea de dezbateri publice pe fiecare dintre capitolele strategiei, urmate de modificarea acesteia si a planului sau de actiune daca si cum este necesar.
- Derularea a unu-doua proiecte pilot pentru a testa solutia propusa în strategie, proiecte destinate cresterii capacitatii de angajare a grupului-tinta pe piata muncii si dobândirii autonomiei lor fata de sprijinul de stat.

Durata si modul de aplicare

Pentru evaluare si studiu:

Un institut de cercetare cu experienta importanta în derularea de studii de o asemenea anvergura si în utilizarea metodologiilor moderne de cercetare sociala si sociologica. Posibili candidati pot fi Institutul de Stiinte ale Educatiei, Institutul pentru Cercetarea Calitatii Vietii, Institutul de Sociologie, etc.

Durata: 6-7 luni.

Pentru strategie si planul de actiune:

Un grup de lucru compus din reprezentanti ai ministerelor relevante (educatie, munca si protectie sociala, finante, lucrari publice, etc.), agentii guvernamentale si departamente (Agentia Nationala pentru Protectia Drepturilor Copiilor, Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala, Agentia Nationala de Dezvoltare Regionala, Departamentul pentru Administratie Publica Locala), practicieni din ONG-urilor, diversi profesionisti, etc.

Avizare: Guvernul.

Durata: aproximativ 1 an.

Pentru proiectul(le) pilot:

Un consortiu format în concordanta cu natura proiectului din urmatoarii: directia judeteana pentru protectia drepturilor copiilor, institutia rezidentiala respectiva, servicii locale de ocupare si educatie, consiliul local, ONG-uri si agenti economici. Proiectul poate fi initiat si coordonat de oricare dintre institutiile de mai sus.

Durata: 1-2 ani, în functie de scopul si obiectivele proiectului respectiv.

Rezultate estimate

- Studiu/ cercetare national(a)
- Strategie nationala si plan de actiune

- Pentru proiectele pilot, pot fi considerati urmatorii indicatori:
 - tineri frecventând o forma de calificare/recalificare
 - tineri care își continua studiile dupa ce parasesc institutiile
 - conventii de parteneriat încheiate cu angajatori locali
 - tineri angajati cu contracte de munca si acorduri de colaborare
 - tineri care sunt independenti de sprijinul social de stat, etc.

A N E X E

ANEXA I

LUCRARI DE CERCETARE SI STUDII

Prezentam mai jos câteva dintre lucrarile de cercetare si studiile efectuate în România si care sunt relevante pentru înțelegerea cauzelor si efectelor excluderii sociale, precizând ca ele nu-i reflecta dimensiunile cu acuratete, datorita motivelor deja mentionate în capitolul I:

- Educatia pentru toti, Institutul de Stiinte ale Educatiei (1995); alte studii relevante ale aceluiasi Institut;
- Studii asupra ofertei educationale si felului în care aceasta corespunde cererii de pe piata muncii, efectuate de catre Ministerul Educatiei Nationale, cu sprijinul programului Phare VET (1994 – 1997);
- Statistici derivate din prelucrarea secundara de date aparținând Agentiei Nationale pentru Ocupare si Formare Profesionala în domeniul somajului si al cursurilor de pregatire profesionala;
- Studii de dezvoltare regionala pentru Valea Jiului si judetul Gorj, zone dominate de industria miniera a carbunelui si care au fost afectate în ultimii ani de concedieri colective; aceste studii au fost efectuate de catre experti britanici, cu sprijinul unui program Phare coordonat de Ministerul Industriei si Comertului (1999);
- Cartea Verde a Dezvoltarii Regionale în România realizata cu sprijinul programului Phare (1997);
- Strategia Nationala pentru Dezvoltarea Resurselor Umane, Guvernul României (1999), realizata cu finantarea Fundatiei Europene de Training (ETF);
- Monitorizarea educatiei copiilor în Europa Centrala si de Est, în cadrul proiectului MONEE al UNICEF (1996 – 1997);
- Rapoarte Nationale Anuale privind Dezvoltarea Umana, initiate de PNUD si coordonate de Academia Româna;
- Raportul National asupra Saraciei, realizat cu sprijinul PNUD (1999);
- Cecetari, evaluari si studii ale Institutului pentru Cercetarea Calitatii Vietii în domeniul protectiei copilului, saraciei, diagnozei calitatii vietii, consumului, situatiei tinerilor, rromilor si somerilor (1991 – 1999);
- Anchete integrate asupra gospodariilor, realizate anual de Comisia Nationala pentru Statistica;
- Recensamânt al copiilor institutionalizati, realizat de Departamentul pentru Protectia Copilului în cadrul unui program Phare (1997); evaluare ad-hoc a Comisiei Europene privind situatia protectiei copilului (1999);
- Monitorizarea starii nutritionale a copiilor, efectuata anual de Institutul pentru Ocrotirea Mamei si Copilului cu sprijinul financiar al UNICEF;
- Studiu asupra copiilor strazii al organizatiei „Salvati copiii” (1999) si monitorizarea permanenta a acestor copii de catre Centrul de informare/coordonare pentru copiii strazii, aparținând aceleasi organizatii;
- Anchete ale Institutului de Igiena, Sanatate Publica si Management Sanitar (1991 – 1999).

ANEXA IIA

DESCRIERE GENERALA A ZONELOR ÎN DIFICULTATE

Zonele rurale

O prima categorie a arealelor problematice cuprinde zonele rurale. Analizele⁴ au subliniat, în general, fragilitatea tot mai mare a zonelor rurale, consecinta a cooperativizarii fortate, a politicilor de industrializare si urbanizare din perioada 1950-1990, a migrarii masive a populatiei rurale spre zonele urbane si a scaderii interesului în valorile rurale (lipsa investitiilor, nepasarea fata de protectia mediului si fata de patrimoniul traditional).

Problemele majore ale zonelor rurale includ:

- scaderea populatiei în peste 75% din totalul comunelor, în ultimii 25 de ani;
- îmbatrânirea demografica – procentajul populatiei cu vârste peste 65 de ani s-a dublat în comparatie cu zonele urbane;
- îmbatrânirea populatiei de vârsta activa;
- lipsa unei oferte de munca variate si dominatia absoluta a activitatilor agricole în peste 75% din numarul total de comune;
- nivelul scazut al calitatii echipamentelor tehnice si al serviciilor socio-culturale;
- conditii proaste de locuit.

Principalele zone rurale care manifesta probleme acute sunt:

Nord-estul Moldovei, Moldova centrala, Delta Dunarii, centrul si de sud-vestul Dobrogei, câmpia Baraganului, Subcarpatii de Curbura, câmpia Teleormanului, sudul Olteniei, sudul Banatului, muntii Apuseni, podisul Somes.

Zone precum Delta Dunarii si muntii Apuseni au fost declarate recent zone defavorizate, datorita izolarii, reliefului specific, tendintei de îmbatrânire, etc.

Zonele traditional subdezvoltate

Zonele traditional subdezvoltate (vezi harta de mai jos) sunt caracterizate de o combinatie între rate ridicate ale somajului structural si proportia ridicata a populatiei ce lucreaza în agricultura. Acesti doi factori sunt corelati în mod semnificativ cu o rata a mortalitatii infantile mai ridicata decât media nationala si cu o tendinta a populatiei de a migra spre alte regiuni în cautarea unui loc de munca.

Subdezvoltarea acestor zone este evidentiata, de asemenea, de indicatorii infrastructurii de baza (cum ar fi densitatea cailor ferate) si nivelul investitiilor directe pe cap de locuitor (indicator care aproximeaza impactul fortei de munca asupra economiei locale).

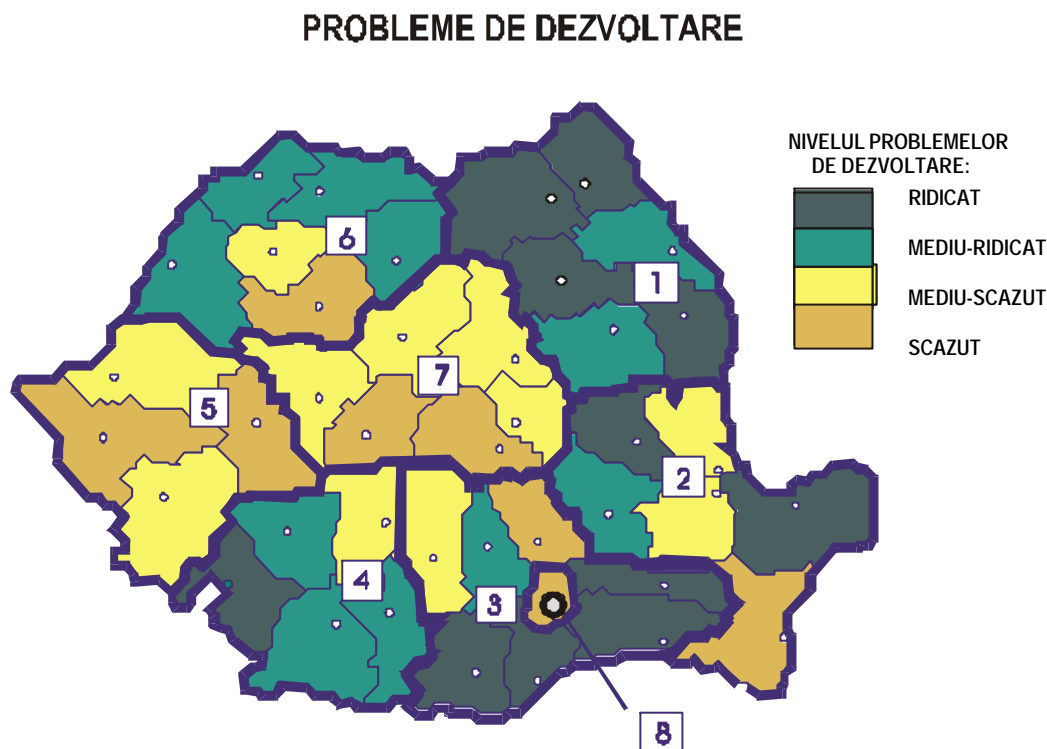
⁴ Analizele URBANPROIECT, 1992-1998, Cartea Verde a Dezvoltarii Rurale – 1998, proiect Phare

Acesti indicatori depasesc cu mult media nationala.

Asemenea zone traditional subdezvoltate se gasesc în urmatoarele Regiuni de Dezvoltare:

Nord-est (jud. Botosani si Vaslui), Sud (jud. Giurgiu si Teleorman), Sud-Vest (jud. Dolj si Olt), Nord-Vest (jud. Maramures si Bistrita-Nasaud).

Zone în declin industrial

Zonele în declin industrial (vezi harta de mai jos) sunt acelea în care, între 1992-1998, tranzitia a dus la concedieri masive, în special în industriile extractive si prelucratoare.

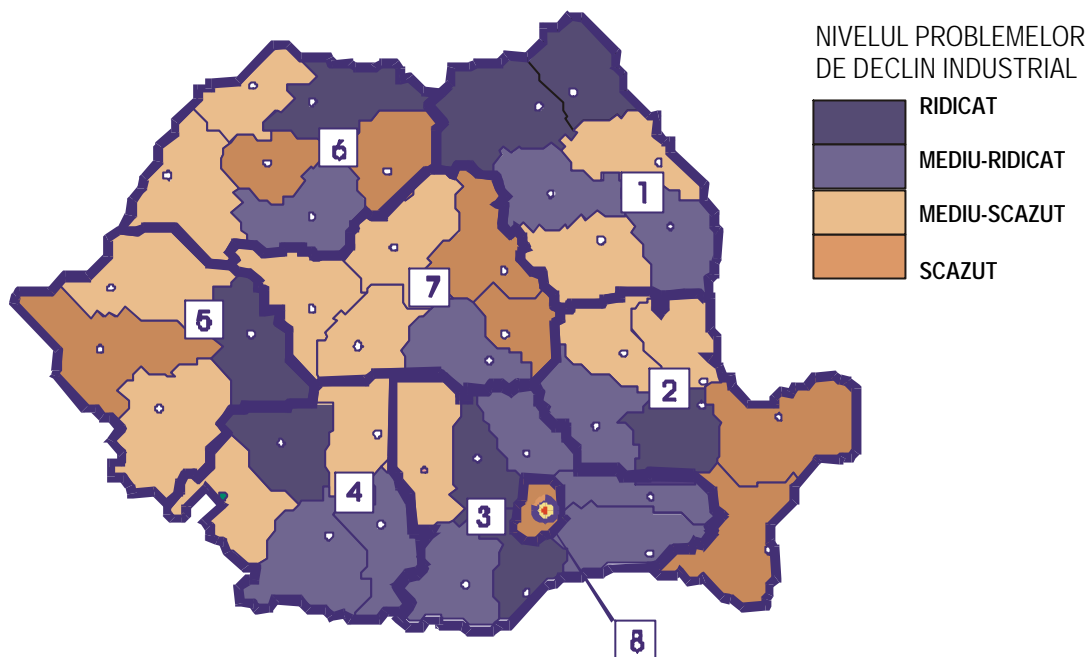
Perspectivile de dezvoltare ale acestor zone difera substantial de cele din zonele traditional subdezvoltate, din cauza ca nivelul infrastructurii este relativ satisfactor, iar mecanismele economiei de piata au început deja sa functioneze.

În multe cazuri, totusi, impactul restructurarii industriale pe piata muncii a fost atât de puternic, încât exista riscul unor grave tensiuni si revolte sociale.

Asemenea zone în declin industrial se gasesc în urmatoarele Regiuni de Dezvoltare:

- Nord-Est (jud. Botosani si Suceava);
- Sud-Est (jud. Braila si Buzau);
- Sud (jud. Giurgiu, Dâmbovita, Teleorman si Calarasi);
- Sud-Vest (jud. Gorj, Dolj si Olt);
- Vest (jud. Hunedoara);
- Nord-Vest (jud. Maramures si Cluj);
- Centru (jud. Brasov).

PROBLEME DE DECLIN INDUSTRIAL

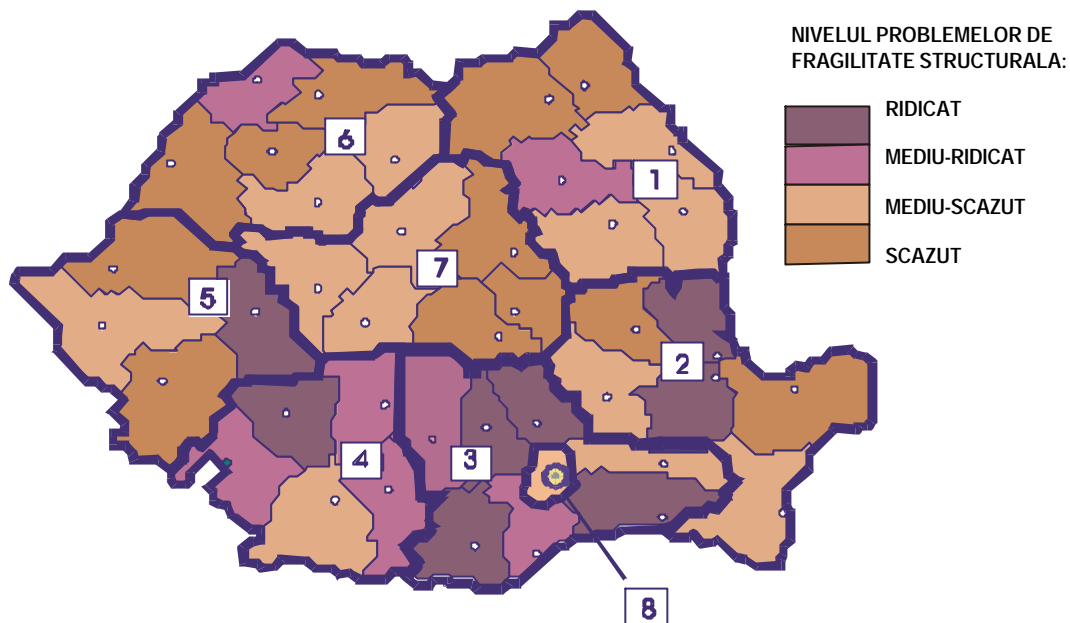

Zone fragile structural

Zonele fragile structural (vezi harta de mai jos) sunt acele zone unde o proportie mult prea mare a fortei de munca lucreaza înca în industria grea, care genereaza pierderi economice (metalurgie, minerit, industria chimica).

Mai mult, majoritatea angajatilor din sectorul industrial depind de un singur sector si, de obicei, de o mare întreprindere. Acesti doi factori sunt în strânsa legatura cu numarul mai redus de IMM-uri din industrie decât media nationala.

PROBLEME DE FRAGILITATE STRUCTURALA

Zonele fragile structural sunt acele zone care, în viitorul apropiat, o data cu intensificarea procesului de restructurare industrială și retragerea subvențiilor de stat, vor deveni zone în declin industrial, unde dificultățile vor fi chiar mai mari decât cele curente. Acestea au numeroase elemente în comun cu zonele în declin industrial, inclusiv o posibilă revigorare economică pe termen scurt și riscul unor tensiuni sociale majore în anii ce vor urma.

Aceste zone se găsesc predominant în următoarele Regiuni de Dezvoltare:

Nord-Est (jud. Neamț), Sud-Est (jud. Galați și Braila), Sud (jud. Prahova, Calarasi, Teleorman și Dâmbovita), Sud-Vest (jud. Gorj), Vest (jud. Hunedoara), Nord-Vest (jud. Satu-Mare).

Sub-zone în dificultate

Analizele regionale pot fi completate de unele intra-regionale. Din planurile de dezvoltare ale fiecărei regiuni se pot identifica sub-zone cu probleme specifice.

Astfel, în *Regiunea de Dezvoltare Nord-Est* au fost identificate următoarele probleme:

- o zonă în care predomină sărăcia, incluzând sudul județului Iași, sud-estul județului Neamț, estul județelor Bacău și Vaslui;
- zone în declin industrial, cu o rată ridicată a șomajului, care includ municipiile Piatra Neamț, Roman, Vaslui și Botosani și platformele industriale adiacente;
- o zonă care cuprinde sectoare rurale izolate, cu o infrastructură slabă: regiunea rurală de la confluența județelor Bacău, Vaslui, Iași și Neamț; granița dintre județele Botosani și Iași; o zonă în extremitatea sud-estică a jud. Vaslui, pe malul Prutului;
- o zonă cu alunecări de teren, inundații, rezerve insuficiente de apă.

Regiunea de Dezvoltare Sud cuprinde șapte județe (Regiunea istorică Muntenia) și este împărțită în două sub-regiuni, din punct de vedere al structurii geografice, de dezvoltare și socio-economice:

- sub-regiunea sudica (judetele Teleorman, Giurgiu, Calarasi si Ialomita), mai slab dezvoltata, în care predomina agricultura;
- sub-regiunea nordica (judetele Arges, Dâmbovita si Prahova), mai bine dezvoltata, cu numeroase centre industriale.

Diferentele dintre nivelurile de dezvoltare ale celor doua sub-regiuni se datoreaza „înzestrării” lor diferite cu resurse naturale si umane, precum si evolutiilor specifice ale cadrului economic, tehnologic, demografic si cultural.

În *Regiunea de Dezvoltare Sud-Est* zonele traditional subdezvoltate se caracterizeaza printr-o rata ridicata a somajului structural si prin procentul mare al populatiei care lucreaza în agricultura. În plus, exista tendintele actuale si viitoare: migratia populatiei spre alte regiuni în cautarea unui loc de munca, dezvoltarea insuficienta a infrastructurii (jud. Tulcea), nivelul mai scazut al investitiilor pe cap de locuitor.

Zonele în declin industrial sunt reprezentate, asa cum am mentionat, de judetele unde, între 1992-1998, au avut loc lichidarile, restructurarea si privatizarea marilor întreprinderi de stat, ceea ce a dus la concedieri masive. Acest fenomen a fost înregistrat în 1999 si în judetul Galati, ca rezultat al extinderii procesului de restructurare si al retragerii subventiilor de stat. Restructurarea combinatului siderurgic Galati a afectat circa 5.000 de angajati si se asteapta concedierea altor 11.000 de lucratori.

În *Regiunea de Dezvoltare Centru* problemele cele mai grave sunt legate de rata ridicata a somajului din zonele miniere aflate în curs de restructurare si caracterul monoindustrial (metalurgie, chimie, utilaje industriale). Alte dificultati sunt cauzate de depopularea unor regiuni pâna la un nivel sub media nationala, precum si de grave probleme ecologice.

ANEXA IIB

PRIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA POLITICILOR REGIONALE

Tranzitia României la o economie de piata a dus la scaderea ratei de crestere economica, în paralel cu amplificarea numarului somerilor, care trebuie recalificati si reorientati pe piata muncii astfel încât sa se asigure stabilitatea sociala si economica. Pe lângă acest obiectiv de ordin general, cresterea economica constanta si crearea de locuri de munca stabile reprezinta doua provocari importante. De aceea, restructurarea industrială în desfasurare la ora actuala trebuie completata cu politici adecvate de dezvoltare regionala.

Înainte de 1996 nu a existat un cadru coerent pentru punerea în practica a politicilor regionale. Totusi, s-au derulat câteva programe cu impact local si regional, sprijinite de Phare.

ANUL	PROGRAMUL
1992	Dezvoltarea IMM-urilor
1992	Masuri active de ocupare a fortei de munca (PAEM)
1992-1993	Dezvoltarea serviciilor sociale (SESAM)
1994	Întarirea IMM-urilor si dezvoltarea regionala
1994	Învatamânt tehnic si profesional (VET)
1995	Energie

Sursa: Delegatia Comisiei Europene în România

Programul de „Întarire a IMM-urilor si dezvoltare regionala” este important în acest context. Programul a inclus mai multe componente: asistenta tehnica pentru analiza politica regionala si de dezvoltare a IMM-urilor; informare, pregatire si asistenta pentru centrele de consultanta care sa promoveze si sa consolideze IMM-urile si initiativele de dezvoltare locala; înfiintarea unui Fond pentru Initiative de Dezvoltare Locala (FIDEL) si a câtorva scheme financiare-pilot pentru IMM-uri. Au fost organizate peste 40 de cursuri de pregatire pentru principalele grupuri-tinta în domenii legate de dezvoltarea locala/regionala si de administrarea proiectelor, urmate de cursuri de consultanta derulate în toate cele 84 de centre de dezvoltare a IMM-urilor si incubatoare de afaceri înfiintate în România cu sprijinul diversilor donatori.

Legea nr. 15/1998 a creat cadrul institutional si a stabilit obiectivele, competentele si instrumentele specifice politica de dezvoltare regionala în România.

Obiectivele politica de dezvoltare regionala sunt:

- reducerea dezechilibrelor regionale existente, stimularea unei dezvoltari echilibrate, regenerarea zonelor defavorizate;
- prevenirea producerii unor noi dezechilibre;
- corelarea politicilor regionale si a politicilor guvernamentale sectoriale de dezvoltare;

- stimularea cooperarii inter-regionale interne si internationale, care contribuie la dezvoltarea economica.

Principiile strategice ale dezvoltarii regionale vizeaza:

- Promovarea mecanismelor economiei de piata în toate regiunile tarii, astfel încât sa duca la îmbunatatirea competitivitatii si sa contribuie la o crestere economica constanta;
- Promovarea unei dezvoltari geografice armonioase si a unei retele de localitati;
- Cresterea capacitatii regiunilor (din punct de vedere institutional, financiar si al luarii de decizii) de a-si sustine propriul proces de dezvoltare;
- Promovarea principiilor dezvoltarii durabile;
- Garantarea unor sanse egale în ceea ce priveste accesul la informatie, cercetare, dezvoltare tehnologica si învatare continua;
- Reducerea diferentelor dintre regiuni, judete, zone rurale/urbane, zone centrale/ periferice, etc.;
- Prevenirea aparitiei zonelor problematice;
- Coordonarea initiativelor de dezvoltare regionala cu prioritatile nationale si cerintele Uniunii Europene;
- Promovarea de politici diferite în functie de particularitatile zonei (zone monofunctionale, în care predomina agricultura, zone miniere, zone urbane aglomerate, zone incluse în patrimoniul national si protejate de lege, zone de granita, zone cu probleme ecologice, etc.)

Strategia de dezvoltare regionala inclusa în *Planul National de Dezvoltare* cuprinde noua prioritati care urmaresc îndeaproape Programul National de Aderare la Uniunea Europeana (PNA):

- dezvoltarea sectorului privat si promovarea investitiilor care contribuie la cresterea economica, la stimularea competitivitatii, la asigurarea unor locuri de munca durabile, la reducerea diferentelor care separa România de alte tari în privinta productivitatii;
- sprijinirea dezvoltarii productiei IMM-urilor, considerate a fi cele mai importante generatoare de locuri de munca si care contribuie la consolidarea societatii democratice prin implicarea unui mare numar de cetateni în viata economica a societatii, la nivel national, regional si local;
- îmbunatatirea si dezvoltarea infrastructurii locale si regionale, care pot aduce beneficii directe activitatii de productie sau mediului de afaceri local;
- dezvoltarea resurselor umane în vederea cresterii sanselor de angajare pe piata muncii, dezvoltarea spiritului antreprenorial, întarirea capacitatii întreprinderilor si a angajatilor de adaptare la cerintele economiei de piata, sanse egale pentru barbati si femei;
- dezvoltarea turismului;
- sprijinirea dezvoltarii tehnologice si a inovatiei, în paralel cu pregatirea adecvata a resurselor umane, care sa duca la scaderea ratei somajului si la reintegrarea pe piata muncii a persoanelor care au parasit-o pentru a-si asigura subzistenta din activitati agricole;
- dezvoltarea agriculturii, agro-turismului si a zonelor rurale, astfel încât veniturile locale sa creasca iar pietele respective sa aiba capacitatea de a oferi noi oportunitati de afaceri în comert si servicii;
- dezvoltarea infrastructurii în transporturi;
- protectia si reamenajarea mediului în conformitate cu standardele si principiile europene cu privire la dezvoltarea durabila.

Uniunea Europeana sustine aplicarea politicilor de dezvoltare regionala ale României prin programul Phare (de exemplu: PROGRES pentru dezvoltarea resurselor umane; Dezvoltare regionala -1997; Dezvoltarea IMM-urilor -1997; fondul MARR pentru atenuarea costurilor sociale în doua regiuni afectate de restructurarea minieritului; Politica Regionala si Coeziune Sociala lansat în 1998; Reconstructia regiunilor afectate de dezastru naturale), ISPA pentru infrastructura si SAPARD pentru agricultura si dezvoltare rurala. România a beneficiat si de programe la care au participat mai multe tari: programe de cooperare transfrontiera sau programe comunitare cu impact regional.

S-au înfiintat o *Agentie Nationala de Dezvoltare Regionala* si 8 *agentii regionale*. Agentiile regionale, constituite prin gruparea voluntara a unor judete limitrofe, au rol administrativ în aplicarea si evaluarea politicilor de dezvoltare regionala. În acelasi timp, s-au înfiintat Consiliul National pentru Dezvoltare Regionala si consilii regionale cu rol deliberativ.

În 1999 s-a redactat un numar de documente importante – planuri regionale, *Planul National de Dezvoltare*, *Planul pentru Dezvoltare Durabila* – care reprezinta instrumente de planificare si programare compatibile cu cele folosite în UE.

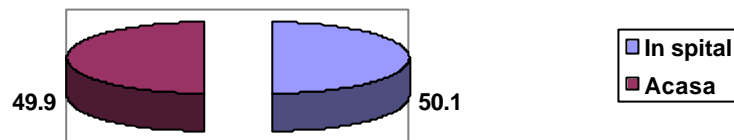
În scopul recuperarii rapide a întârzierilor înregistrate în dezvoltarea anumitor zone, Guvernul României a legiferat *regimul zonelor defavorizate* (Ordonanta de Urgenta nr. 24/1998). Astfel, agentii economici si întreprinzatorii particulari au dreptul la anumite facilitati, daca investesc si își desfasoara activitatea în zone declarate defavorizate. O zona defavorizata trebuie sa îndeplineasca anumite conditii: a) predomina o singura industrie care absoarbe peste 50% dintre salariatii; b) este o zona miniera în care s-au operat concedieri masive în urma aplicarii programelor de restructurare; c) peste 25% dintre salariatii rezidenti au fost concediati ca urmare a lichidarii, restructurarii sau privatizarii unor agenti economici; d) rata somajului depaseste cu 25% nivelul national; e) nu are mijloace de comunicatie, iar infrastructura este deficitara. Facilitatile, acordate pentru 3 pâna la 10 ani, includ: scutirea de taxe vamale de import, de impozite pe profit si taxe pentru modificarea destinatiei terenului agricol; prioritate în privinta alocarii de fonduri pentru promovarea exportului, garantii pentru credite externe si co-finantarii proiectelor de investitii. În cazul unei rate a somajului care depaseste cu 50% nivelul national, se pot acorda facilitati suplimentare, cum ar fi: tarifyuri reduse de transport, reducere cu 50% a impozitului pe venit si scutirea de la plata impozitului pe venitul din agricultura.

Având în vedere „istoria” scurta a conceptului si a programelor de dezvoltare regionala în România, înca nu avem la dispozitie o evaluare a impactului lor.

ANEXA III

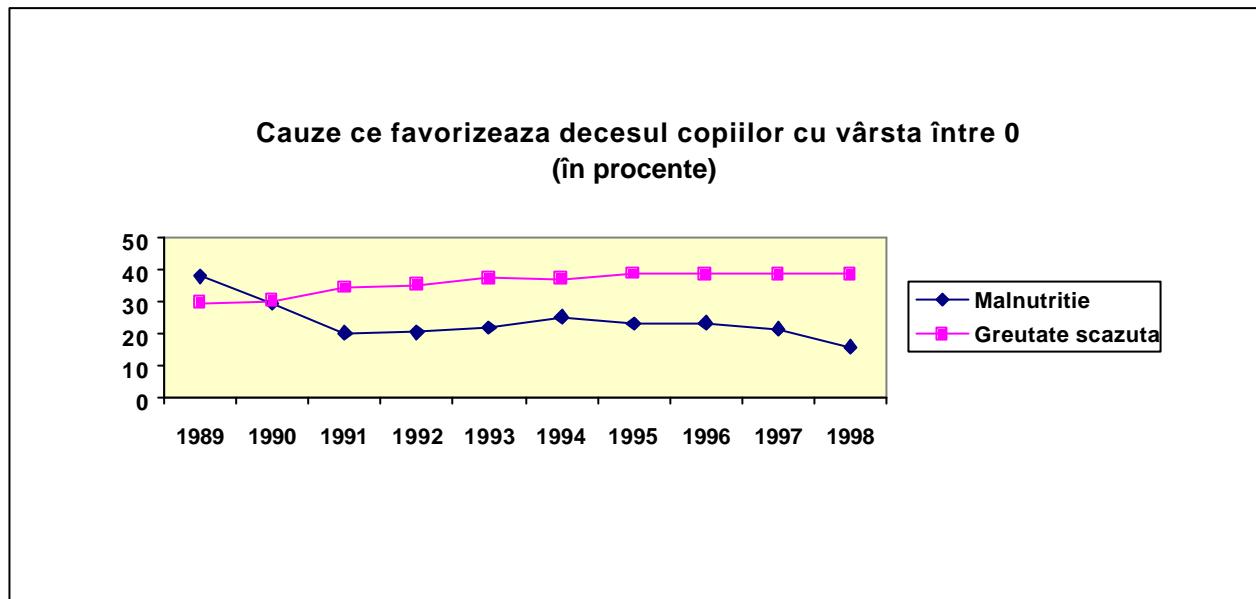
RATA MORTALITATII INFANTILE

Rata mortalitatii infantile conform locului in care a avut decesul (in afara deceselor infantile din maternitati)

ANEXA IV

CAUZE CE FAVORIZEAZA DECESUL COPIILOR DE 0-1 ANI

EVOLUTIA SOMAJULUI DE LA ADOPTAREA LEGII 1/1991

	Anul	Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Novembrie	Decembrie
1. Numar total de someri	1991	0	65319	85408	112018	151951	188026	217055	235277	257639	259436	275382	332311
înregistrati la sfârșitul	1992	386033	433664	488276	428363	446591	500797	529220	634450	717653	800636	849553	897588
fiecarei luni	1993	949843	1025717	1062293	1050651	1036719	1036117	1040830	1009072	1039845	1055396	1095511	1164705
	1994	1230433	1275244	1291304	1263814	1254362	1212745	1205550	1194369	1191829	1213874	1211851	1223925
	1995	1234853	1245397	1229024	1183729	1151841	1114748	1085474	1061839	1037991	1007119	985472	998432
	1996	1042165	1055290	1031436	926698	862736	798000	736351	692561	664634	659446	644620	657564
	1997	702537	748115	757723	730991	709486	727882	720254	708541	721077	763381	816363	881435
	1998	920121	961657	953419	933880	933880	883919	871028	848314	857196	894573	940032	1025056
	1999	1137795	1183947	1182701	1153535	1132960	1121807	1114242	1074962	1073586	1064463	1090578	
dintre care (someri care primesc	1991	0	63613	80875	104023	138217	169388	193414	209060	228486	227324	239455	288006
alocatii):	1992	335090	377832	429986	377754	395223	444038	470858	562356	634445	703586	748812	789403
* muncitori	1993	837372	908680	938227	924174	910361	908368	909670	875310	903374	910603	947172	1005353
	1994	1066166	1103241	1116212	1093622	1084830	1047762	1042160	1031924	1028712	1038715	1032429	1037766
	1995	1045750	1054658	1036908	996850	967773	935588	910871	897820	882290	853709	826928	836567
	1996	876665	883153	864981	776047	722537	666267	616826	585871	563621	558674	537923	548901
	1997	590190	611468	614089	590621	572862	589474	588112	583237	590038	625219	657036	709017
	1998	741503	776036	770043	754356	729826	710727	706988	693834	696643	721584	745894	810388
	1999	683174	715167	707335	681201	660400	647964	647726	616855				
muncitori din total	1999									790182	788202	803267	
* persoane cu studii medii	1991	0	1667	3810	6403	10478	14179	18038	20119	22506	25850	29681	36520
	1992	41811	46187	47932	42610	43333	48198	49494	61093	70961	80601	86477	93233
	1993	96954	100903	107140	109743	109987	110838	114844	119425	121233	129027	132169	142178

	Anul	Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Novembrie	Decembrie
	1994	146053	152900	155952	151727	151908	148627	147140	146773	147504	157678	162253	169039
	1995	171663	173089	174686	170161	167960	163660	159728	150594	142652	142045	147140	150331
	1996	153078	159000	153926	139537	130518	122823	111557	98259	92813	93127	99596	101264
	1997	104287	127423	134334	131713	127506	129101	122803	115840	120646	126325	145340	156736
	1998	161629	167901	166182	162837	161574	158120	149455	139735	145216	156345	176407	194635
	1999	198443	208945	211085	204137	203134	204339	202767	192695				
studii medii din total	1999									251608	244904	255955	
* persoane cu studii superioare	1991	0	39	723	1592	3256	4459	5603	6098	6647	6262	6246	7785
	1992	9132	9645	10358	7999	8035	8561	8868	11001	12247	13449	14264	14952
	1993	15517	16134	16926	16734	16371	16911	16316	14337	15238	15766	16170	17174
	1994	18214	19103	19140	18465	17624	16356	16250	15672	15613	17481	17169	17120
	1995	17440	17650	17430	16718	16108	15500	14875	13425	13049	11365	11404	11534
	1996	12422	13137	12529	11114	9681	8910	7968	8431	8200	7645	7101	7399
	1997	8060	9224	9300	8657	9118	9307	9339	9464	10393	11837	13987	15682
	1998	16989	17720	17194	16687	15797	15072	14585	14745	15337	16644	17731	20033
	1999	23172	24645	24203	24116	24522	25234	25766	23499				
studii superioare din total	1999									31796	31357	31356	
1.1. Someri care primesc	1991	0	927	18441	42683	86700	121435	150079	165913	181222	181028	194476	257597
ajutorul de somaj	1992	312838	358214	420507	355311	370366	420814	448081	464116	519766	560375	588294	602957
	1993	613663	650182	650084	625776	571250	549099	512269	447875	457255	478394	501170	549785
	1994	595323	629198	629433	602725	587817	552622	536943	510339	485461	498489	500810	504284
	1995	516802	533469	515669	472281	447572	419763	397154	354309	317777	293747	296063	317142
	1996	368784	400537	391467	319750	278967	254138	226996	196035	175795	170785	178920	202233
	1997	253611	217901	237469	207999	198519	201639	205926	212741	236440	261230	296161	333219
	1998	365978	400561	390005	365061	327975	284930	264413	245994	233284	237301	252046	310976
	1999	403478	444126	436360	400669	378895	374630	379416	345208	315868	285028	279498	
1.2. Someri care primesc	1997	0	103361	104860	114927	112249	112800	103558	79395	72034	75580	90717	104825
ajutor de integrare profesionala	1998	110477	113407	115259	117208	118197	115841	100207	74674	60301	64318	78156	92004

	Anul	Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Novembrie	Decembrie
	1999	103365	106486	111295	115026	116760	114229	97492	73392	66376	69718	85027	73210
1.3. Someri care primesc	1991	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
alocatia de sprijin	1992	0	0	0	0	0	0	0	56983	120121	157926	177764	208211
	1993	243704	278461	312645	350788	381527	413095	448717	485961	504086	486108	498853	516059
	1994	534376	542542	553150	559145	559248	547875	553137	561551	572182	577302	568745	564066
	1995	554857	545731	542439	533286	520816	506126	493468	482051	485914	481124	467681	457079
	1996	444867	424707	403993	376455	351791	320884	300007	292852	286030	277057	267928	259457
	1997	248540	234502	220572	208670	199469	188417	181416	186818	196509	203982	209143	217959
	1998	226054	226861	227030	231638	241015	260961	279409	311470	342936	365585	380832	390038
	1999	397946	398145	394968	393759	392401	388678	399351	414449	437335	446475	447627	
1.4 Beneficiari ai art. 45, OG 98/99	1999									12246	21695	28944	
1.5. Someri înregistrati care nu	1991	0	64392	66967	69335	65261	66591	66976	69364	76117	78408	80906	74714
beneficiaza de sprijin	1992	73195	75450	67769	73052	76225	79983	81139	83351	77766	82335	83495	86420
în conformitate cu Legea1/91	1993	92476	97074	99564	94087	83942	73923	79844	75236	78504	90894	95488	98861
	1994	100735	103504	108721	101944	107297	112248	115470	122479	134186	138083	142296	155575
	1995	163194	166197	170916	178162	183453	188859	194852	225479	234300	232248	221728	224211
	1996	228514	230046	235976	230493	231978	222978	209348	203674	202809	211604	197772	195874
	1997	200386	192351	194822	199395	199249	225026	229354	229587	216094	222589	220342	225432
	1998	217612	220828	221125	219973	220010	222187	226999	216176	220675	227369	228998	232038
	1999	233006	235190	240078	244081	244904	244270	237983	241913	241761	241547	249482	
Rata somajului (%)	1991	0	0.6	0.8	1.1	1.4	1.7	1.9	2.1	2.3	2.3	2.4	3.0
	1992	3.5	3.9	4.4	3.8	4.1	4.5	4.7	5.9	6.6	7.4	7.9	8.4
	1993	8.5	9.2	9.6	9.5	9.3	9.3	9.4	8.9	9.1	9.3	9.6	10.2
	1994	10.8	11.2	11.3	11.1	11.0	10.7	10.6	10.5	10.5	10.8	10.8	10.9
	1995	11	11.1	10.9	10.5	10.3	9.9	9.7	9.5	9.2	9.0	8.8	8.9
	1996	9.3	9.4	9.2	8.2	7.7	7.1	6.6	6.2	5.9	5.9	6.1	6.3
	1997	6.7	7.1	7.2	7.0	6.8	6.9	6.9	6.8	6.9	7.6	8.1	8.8
	1998	9.2	9.6	9.5	9.3	9.0	8.8	8.7	8.5	8.7	9.0	9.5	10.3

	Anul	Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Novembrie	Decembrie
	1999	11.5	12	11.9	11.6	11.4	11.3	11.3	10.9	10.8	10.8	11.1	
Rata somajului feminin (%)	1991	0	0.9	1.2	1.4	1.9	2.2	2.5	2.7	3.0	3.1	3.4	4.0
	1992	4.5	5.0	5.6	5.0	5.2	5.8	6.1	7.2	8.1	8.7	9.3	9.8
	1993	10.8	11.4	11.8	11.8	11.7	11.8	11.9	11.2	11.6	11.7	12.1	12.6
	1994	12.9	13.2	13.3	13.2	13.2	12.7	12.5	12.5	12.6	13.1	13.0	13.0
	1995	12.9	12.8	12.7	12.3	12.0	11.6	11.3	11.0	10.9	10.7	10.3	10.3
	1996	10.3	10.1	9.9	9.1	8.6	8.0	7.3	6.9	6.7	6.7	7.2	7.3
	1997	7.3	7.6	7.7	7.5	7.4	7.6	7.5	7.5	7.5	8.0	8.5	9.1
	1998	9.2	9.5	9.4	9.4	9.2	9.1	9.0	8.8	9.1	9.4	9.9	10.5
	1999	11.1	11.4	11.5	11.4	11.4	11.3	11.1	10.8	10.8	10.8	11.2	

ANEXA VI

**DISTRIBUTIA GEOGRAFICA A PERSOANELOR CARE PRIMESC
AJUTOR DE SOMAJ, AJUTOR DE INTEGRARE PROFESIONALA SI
ALOCATIE DE SPRIJIN ÎN CONFORMITATE CU DURATA SOMAJULUI
(AUGUST-NOIEMBRIE 1999)**

Judetul	Lunile	TOTAL	Durata somajului								
			1zi- 3 luni	3-6 luni	6-9 luni	9-12 luni	12-15 luni	15-18 luni	18-21 luni	21-24 luni	24-27 luni
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Alba	August	20376	3505	3730	3862	2046	1046	1893	1197	1794	1303
	Septembrie	20020	4265	3740	3393	2015	1126	1863	1147	1694	777
	Octombrie	19463	4700	3754	2822	2085	1052	1700	1076	1554	720
	Noiembrie	19045	4800	3654	2944	2125	922	1530	986	1434	650
Arad	August	12686	17	231	7292	10	238	24	33	224	4617
	Septembrie	13437	31	730	7031	61	74	58	58	112	5282
	Octombrie	12388	19	920	6077	4	25	23	29	85	5206
	Noiembrie	12220	502	1042	5093	15	27	27	27	101	5386
Arges	August	18422	2390	4987	2797	1723	1053	1411	1990	1518	553
	Septembrie	17662	1604	4585	2800	2179	922	1413	1536	2044	579
	Octombrie	17287	1623	2714	4001	2171	1343	1093	1370	2165	807
	Noiembrie	17620	2784	2211	3441	2226	1789	949	1278	1805	1137
Bacau	August	30293	6036	4654	4389	3553	2107	2488	3245	3137	684
	Septembrie	29607	4759	4258	4770	3952	2331	2171	3008	3372	986
	Octombrie	29492	4550	4069	4556	4080	2409	2242	3112	3464	1010
	Noiembrie	30619	4424	5424	4455	3770	3330	1873	2193	2883	2267
Bihor	August	15639	1546	3926	4263	704	963	1093	977	1411	756
	Septembrie	14620	885	4032	3631	835	979	1006	948	1055	1249
	Octombrie	13673	806	2675	3858	1052	1030	966	1009	945	1332
	Noiembrie	13503	1777	2606	2380	2030	997	914	945	879	975
Bistrita	August	14407	2603	2495	2250	2163	1713	979	716	674	814
	Septembrie	14413	2774	2282	2210	2163	1373	1079	816	774	942
	Octombrie	14164	2712	2182	1860	2022	1521	1052	949	774	1092
	Noiembrie	14487	2641	2102	1817	2282	1630	1095	991	809	1120
Botosani	August	22724	8322	111	2526	1571	1945	1791	1826	2938	1694
	Septembrie	22834	2574	3846	4407	2046	1854	1760	1686	2839	1822
	Octombrie	22914	2714	3889	3944	4142	1834	1598	1724	2119	950
	Noiembrie	23604	3268	3126	3668	2479	2838	1886	1759	1790	2790
Brasov	August	24916	3117	3929	3500	2977	1244	1103	3711	3877	1458
	Septembrie	25053	2238	4037	3373	3285	1840	1158	1861	5075	2186
	Octombrie	25736	3283	3950	2941	2572	2673	1244	1399	3690	3984
	Noiembrie	25275	3990	2602	3433	2319	3126	1191	1073	3661	3880
Braila	August	17571	2743	2341	2498	1885	1259	1003	1327	1651	2864
	Septembrie	17244	1733	3298	2190	3005	1195	1095	969	1541	2218
	Octombrie	17497	2474	2600	2246	2698	1815	1119	956	1274	2315
	Noiembrie	16387	2975	1871	2277	1612	2917	1074	1406	869	1386

Judetul	Lunile	TOTAL	Durata somajului								
			1zi- 3 luni	3-6 luni	6-9 luni	9-12 luni	12-15 luni	15-18 luni	18-21 luni	21-24 luni	24-27 luni
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Buzau	August	25346	7491	4866	3146	2706	1722	1646	1795	1454	520
	Septembrie	25043	1825	5640	3838	4296	2521	1634	1550	2001	1738
	Octombrie	25074	2171	4865	4102	2941	2896	1535	1518	1628	3418
	Noiembrie	25788	2700	4608	4327	2222	3487	1825	1308	1382	3929
Caras Severin	August	16382	1583	2493	3540	1359	1515	1021	1282	2579	1010
	Septembrie	16127	1383	2271	3260	1506	1515	1121	1482	2579	1010
	Octombrie	15295	1018	1905	2895	1550	1559	1165	1527	2620	1056
	Noiembrie	15631	1080	1905	2895	1550	1559	1439	1527	2620	1056
Calarasi	August	12729	1516	2772	2151	1685	929	955	1343	1050	328
	Septembrie	13016	671	2520	2351	2880	1009	785	1210	1229	361
	Octombrie	12974	932	2011	2424	3072	1128	680	1005	1244	478
	Noiembrie	13539	1891	1378	2418	2465	1781	820	880	1227	679
Cluj	August	32176	6995	9554	1560	2807	3887	1904	2383	1913	1173
	Septembrie	32021	6517	9510	1537	3265	3874	1892	2369	1889	1168
	Octombrie	31137	6300	8610	1465	3166	4311	1867	2304	1837	1277
	Noiembrie	31168	6629	8271	635	4037	4111	2167	2304	1837	1177
Constanta	August	21247	2642	4000	5290	2632	1501	1163	1716	1353	950
	Septembrie	21393	2948	3329	5137	2641	2290	1020	1281	1660	1087
	Octombrie	22692	4592	2839	4744	2659	2887	1013	1143	1553	1262
	Noiembrie	26182	8089	2770	4276	2754	3273	1269	986	1451	1314
Covasna	August	9203	816	2062	2125	708	753	526	885	985	343
	Septembrie	8784	769	1777	1776	778	802	653	571	1181	477
	Octombrie	8653	744	1687	1238	1258	782	696	594	684	970
	Noiembrie	8922	1129	926	1480	1708	868	709	534	742	826
Dâmbovita	August	24923	4423	4051	4252	3054	1599	2086	2350	1877	1231
	Septembrie	24741	2756	6035	3551	3513	1390	1817	1494	2794	1391
	Octombrie	24470	2915	6178	2397	3097	2244	1705	1688	2379	1867
	Noiembrie	24685	3607	4320	3533	3319	2760	1430	1891	1990	1835
Dolj	August	25960	1824	4880	4449	2628	1664	1792	2636	3976	2111
	Septembrie	25620	1245	4388	3743	3782	2559	1567	2295	3869	2172
	Octombrie	25607	1672	2611	4492	3921	3148	1596	1954	3187	3026
	Noiembrie	27086	4290	2006	4180	2947	4534	1346	1667	2473	3643
Galati	August	23057	2422	6332	3396	2226	2440	1554	1515	1670	1502
	Septembrie	23193	1840	4742	4742	2605	2543	2016	1352	1845	1526
	Octombrie	23803	2612	3682	5419	2418	2873	1978	1398	1589	1834
	Noiembrie	24945	4496	2813	5380	1913	3465	2151	1384	1325	2018
Giurgiu	August	8146	1139	1448	1877	916	379	570	692	830	295
	Septembrie	8136	494	1916	1783	1095	526	487	602	786	447
	Octombrie	7027	453	1858	728	864	843	336	711	647	587
	Noiembrie	8072	921	1172	1145	1510	1176	347	503	610	688
Gorj	August	21683	1710	2669	3206	1587	1124	588	1889	3584	5326
	Septembrie	20603	747	3384	1773	1807	1708	531	1226	2589	6838
	Octombrie	21281	803	2271	2291	2472	2205	825	660	2336	7418
	Noiembrie	17577	1916	2222	1794	3077	2180	824	652	2304	2608
Harghita	August	11754	1075	2050	2773	1196	904	770	1215	1034	737
	Septembrie	11308	875	1730	2425	1296	984	782	1315	1154	747
	Octombrie	11389	876	1735	2181	1306	1248	797	1330	1164	752
	Noiembrie	11666	2457	989	1763	1527	1492	796	697	970	975

Judetul	Lunile	TOTAL	Durata somajului								
			1zi- 3 luni	3-6 luni	6-9 luni	9-12 luni	12-15 luni	15-18 luni	18-21 luni	21-24 luni	24-27 luni
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Hunedoara	August	37273	7348	6902	5970	2345	3267	4168	2421	2791	2061
	Septembrie	38480	7585	6022	5570	1780	2907	4529	3447	3268	3372
	Octombrie	32265	2079	6504	2774	2715	3310	3950	3411	3445	4077
	Noiembrie	33282	4144	5649	4024	4472	4681	2617	1699	1716	4280
Ialomita	August	11725	950	2497	2165	1264	895	1133	923	1259	639
	Septembrie	11358	643	1983	2162	1420	1343	1108	796	1304	599
	Octombrie	11224	795	1537	1995	1611	1570	769	1038	1110	799
	Noiembrie	11426	1235	974	2153	1332	1992	795	990	814	1141
Iasi	August	28781	1816	5358	6219	2620	2478	2063	2435	3842	1950
	Septembrie	28986	1695	5523	5297	2727	3004	2395	2566	3164	2615
	Octombrie	28632	1621	5125	5060	2509	3241	2415	2610	3352	2699
	Noiembrie	29093	1816	4358	5613	1238	2978	2563	3435	4842	2250
Maramures	August	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Septembrie	18625	1454	749	5857	606	120	326	9347	142	24
	Octombrie	18533	1448	1669	4498	1206	913	954	6450	757	638
	Noiembrie	16074	1448	1669	4404	1206	913	954	4085	757	638
Mehedinti	August	12163	1633	1276	2340	1652	807	713	961	2460	321
	Septembrie	11985	1582	1914	1441	1644	1017	651	80	1294	1642
	Octombrie	12094	1189	1417	2127	1575	1650	623	659	691	2163
	Noiembrie	11413	1893	1328	1976	1865	1590	590	629	855	687
Mures	August	18927	1865	3651	4374	2131	1352	1908	1267	1478	901
	Septembrie	19051	2425	3408	3303	3649	2645	3594	27	0	0
	Octombrie	17866	1689	2117	3975	3487	1639	1557	1374	1536	492
	Noiembrie	18447	2615	1927	3116	3834	2153	1228	1445	1641	488
Neamt	August	27952	767	1543	10477	2291	1348	1421	2022	1263	6820
	Septembrie	27768	2096	2502	7031	2156	3235	2593	1953	1882	4320
	Octombrie	27778	1991	2139	8007	1638	1942	1953	2381	2173	5554
	Noiembrie	27438	2879	3679	5613	1783	2201	1959	1712	1255	6357
Olt	August	15221	2754	3225	3045	1651	866	592	1103	1240	745
	Septembrie	14791	1417	3678	2191	2584	1156	616	697	1480	972
	Octombrie	14714	1257	3792	1879	2829	1178	833	507	1450	989
	Noiembrie	15059	1710	2575	2895	2005	2219	832	500	916	1407
Prahova	August	44958	10778	7064	4086	5001	2561	2954	6567	4980	967
	Septembrie	43624	7867	8575	3112	5723	2825	2899	5814	5381	1401
	Octombrie	43085	5676	9227	3413	5949	3486	2876	3017	7507	1934
	Noiembrie	43436	5788	9296	3627	5936	4454	2283	2636	5972	3444
Satu Mare	August	9397	732	1434	2952	1090	476	688	505	1015	505
	Septembrie	7965	684	1223	1692	923	859	443	593	553	995
	Octombrie	7541	839	1017	1382	817	1005	406	525	524	1026
	Noiembrie	7374	1295	750	1254	662	1144	399	535	418	917
Salaj	August	13425	1815	3925	2548	1125	1185	565	519	1284	459
	Septembrie	13271	1124	3268	2822	1957	1188	908	405	1045	554
	Octombrie	12811	1112	2928	2751	1886	1138	869	563	1035	529
	Noiembrie	12822	1123	2898	2751	1885	1131	876	579	1044	535
Sibiu	August	17971	1994	3537	3658	1900	1717	1430	2013	474	1248
	Septembrie	17434	1360	3307	3611	2332	1385	2551	2181	557	150
	Octombrie	16907	1892	2748	3152	2011	1816	2475	2043	785	185
	Noiembrie	17408	2816	1726	3540	1714	2109	1512	920	1903	1168

Judetul	Lunile	TOTAL	Durata somajului								
			1zi- 3 luni	3-6 luni	6-9 luni	9-12 luni	12-15 luni	15-18 luni	18-21 luni	21-24 luni	24-27 luni
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Suceava	August	27200	2916	5353	3459	2523	2538	2279	2628	3335	2169
	Septembrie	27174	2171	5618	3281	2854	2750	2377	2485	3114	2524
	Octombrie	26500	2312	4202	3922	2357	3217	2486	2031	2805	3168
	Noiembrie	26417	3543	3161	4313	2183	3665	2303	2029	2320	2900
Teleorman	August	12255	1116	1857	4519	18	182	497	1351	1722	993
	Septembrie	10035	1469	1842	2111	82	236	509	1351	1722	713
	Octombrie	9171	1805	1835	915	261	281	534	1349	1725	466
	Noiembrie	13436	2010	1196	1633	1788	2336	1257	876	990	1350
Timis	August	21333	2275	5257	4128	2396	2076	1085	1455	1407	1254
	Septembrie	20166	1359	5053	3870	1609	2228	2066	1473	1514	994
	Octombrie	19334	1253	4898	3146	2003	2148	2172	1100	1554	1060
	Noiembrie	19225	2020	2172	4712	2070	2190	1801	1857	1294	1309
Tulcea	August	10020	1150	1515	2506	791	657	816	917	1148	520
	Septembrie	9689	896	1499	2058	1244	697	738	842	1140	575
	Octombrie	9008	776	1363	1253	1406	958	697	671	1009	875
	Noiembrie	9548	1232	1146	1188	1441	1458	593	703	819	968
Vaslui	August	25979	1818	4159	5188	2645	2043	2513	2713	3465	1435
	Septembrie	25979	1818	4159	5188	2645	2043	2513	2713	3465	1435
	Octombrie	26719	1926	3566	5141	3390	2421	2529	2455	3573	1718
	Noiembrie	26363	2552	2795	4595	3035	3234	2304	2233	3048	2567
Vâlcea	August	14266	2580	1311	1763	2146	2118	1103	963	1033	1249
	Septembrie	14636	1186	2085	2780	2118	1228	1113	1207	1494	1425
	Octombrie	14764	1285	2061	2217	2507	1589	1051	1017	1288	1749
	Noiembrie	14558	1713	1804	1733	2331	1836	1102	854	1160	2025
Vrancea	August	9253	1260	831	1317	956	1429	991	673	729	1067
	Septembrie	9912	857	1461	1730	1032	1121	732	813	1034	1132
	Octombrie	8748	503	1328	1265	1036	1055	999	633	1140	789
	Noiembrie	9017	721	942	1385	1254	1136	1070	602	898	1009
Bucuresti	August	39122	7020	8713	5031	4538	3949	2658	2640	2727	1846
	Septembrie	43078	5511	10360	9050	3557	3389	3045	3047	3181	1938
	Octombrie	42522	3809	10573	9454	3581	3854	2850	3128	2872	2401
	Noiembrie	40416	5445	10103	6603	4538	3627	2691	2956	2668	1785
Ilfov	August	1911	409	334	417	102	112	115	115	119	188
	Septembrie	1905	506	387	393	94	91	102	114	103	115
	Octombrie	1549	399	306	325	124	89	64	93	82	67
	Noiembrie	1388	227	296	233	107	94	127	93	115	96

ANEXA VII

STUDIU DE CAZ

Asupra tinerilor în vârsta de 18 ani care parasesc institutiile de protectie a copilului

Context

De-a lungul ultimilor zece ani, problemele cu care s-au confruntat copiii institutionalizati în institutii rezidentiale de îngrijire au capturat atentia si preocuparea mai multor organizatii internationale, mass-mediei si opiniei publice din toata lumea. Autoritatile române au initiat un proces de reforma a sistemului de protectie a copilului, a carui implementare a înregistrat alaturi de succese importante si esecuri serioase. În afara multor institutii în care situatia copiilor s-a îmbunatatit semnificativ, exista altele în care copiii traiesc înca în conditii inacceptabile pentru mileniul al treilea si pentru o tara europeana. Îmbunatatirea conditiilor de ocrotire a copiilor în institutii face parte dintre criteriul politic de aderare a României la Uniunea Europeana.

În plus, exista alte doua probleme care fac obiectul unei îngrijorari din ce în ce mai mari:

- rata ridicata constanta a abandonurilor si numarului de copii institutionalizati, în ciuda eforturilor considerabile de dezinstitutionalizare si creare de alternative la institutionalizare;
- situatia tinerilor în vârsta de 18 ani, care trebuie sa paraseasca sistemul rezidential de ocrotire si care s-a transformat într-o problema serioasa dupa 1990.

Înainte de 1989, acestor tineri li se dadea oferea o slujba într-o organizatie de stat, indiferent de calificarea lor. Salariile care le erau platite nu erau foarte diferite de cele obtinute de alti angajati. În plus, statul le oferea o casa, desi conditiile de locuit erau de calitate slaba. Sprijinul statului aproape a “disparut” dupa 1990, în timp ce comunitatile locale au fost destul de putin preocupate de aceasta chestiune.

În plus, rata somajului a crescut dramatic la nivelul întregii populatii, iar saracia a început sa se prolifereze cu rapiditate. Accesul la educatie si oportunitati de instruire a depins foarte mult de mijloacele financiare disponibile ale familiilor. Toate aceste elemente explica situatia foarte vulnerabila a acestor tineri: fara adapost, fara familie, fara sprijin de la stat sau comunitar, resurse absente, calificari reduse, fara slujba. Si lista poate continua. Ca rezultat, ei ajung în strada foarte des, unde comportamentul delincent este un fapt obisnuit de viata.

Exista mai multe programe care au ca obiectiv sprijinirea reintegrarii sociale a acestor tineri. Ele sunt în principal puse în practica de ONG-uri si finantate din strainatate. În ciuda nevoii foarte serioase a implicarii autoritatilor românesti în domeniu, de acesti tineri pare sa nu raspunda nimeni. În ultimii zece ani de tranzitie, problemele lor nu au facut subiectul nici unei strategii sau unui program guvernamental. De abia acum, Strategia de Protectie a Copilului, 2000-2003 include problematica acestor tineri si un program specific destinat acestora.

Obiective

Federatia ONG-urilor din domeniul Protectiei Copilului a realizat în mai-iulie 2000 o ancheta în trei centre de plasament (case de copii) cu privire la situatia tinerilor care le-au parasit în ultimul an.

O atentie speciala a fost acordata urmatoarelor chestiuni:

- situatia tinerilor la un de la plecarea lor din centrul de plasament respectiv;
- modul în care evolutia tinerilor a fost influentata de localizarea geografica a centrului de plasament;
- cum a influentat centrul de plasament evolutia acestor tineri.

În urma realizarii studiului de caz, s-au desprins mai multe concluzii si recomandari, prezentate la punctele 5 si 6 de mai jos.

Metodologie

Acest studiu de caz a fost realizat în trei centre de plasament, localizate în Bucuresti, Constanta si Neamt. Selectia centrelor a luat în considerare nevoia localizarii lor în regiuni diferite din punct de vedere economic si social, dupa cum urmeaza:

- Constanta, un judet bine dezvoltat;
- Neamt, un judet sarac, cu o rata mare a somajului;
- Bucuresti, capitala României, cu un grad ridicat de dezvoltare economica si sociala, oportunitati diversificate pe piata muncii, comportamente sociale si culturale particulare în comparatie cu restul tarii.

Cele trei institutii selectate au fost urmatoarele:

1. Centrul de Plasament pentru Baieti "Delfinul" – Agigea, judetul Constanta;
2. Centrul de Plasament "Ion Creanga" – Piatra Neamt, judetul Neamt;
3. Centrul de Plasament Nr. 8 pentru Fete, Bucuresti.

De-a lungul anului 1999, douazeci si sapte de baieti au parasit aceste centre: doisprezece în Constanta, zece în Piatra Neamt si cinci în Bucuresti. Chestionarul (anexat) a fost aplicat unui numar de douazeci si doi de adolescenti (tuturor celor din Bucuresti si Piatra Neamt si numai unui numar de sapte tineri din Constanta). Noua dintre acesti tineri au fost interviuati direct, uneori de mai multe ori. Pentru restul, chestionarul a fost aplicat familiilor lor (frati, surori sau parinti).

Informatiile au fost colectate atât prin interviuati directe, cât si prin accesarea bazelor de date culese în timp de catre personalul (directori si pedagogi) centrelor de plasament.

Chestionarul are trei capitole principale: primul se refera la centrul de plasament propriu-zis, al doilea capitol încearca sa reconstituie traiectoria copilului/tânarului în cadrul respectivei institutii, iar ultima parte este destinata situatiei curente a tânarului.

Rezultate si comentarii

Situatia centrelor de plasament

În ceea ce priveste centrele, a reiesit ca sunt diferente semnificative atât din punctul de vedere al copiilor adăpostiti, cât si al modelelor educationale si manageriale folosite.

	Centrul	Nr. de copii	Vârsta	Baieti / Fete
1	Piatra Neamt	218	3-24	Baieti si fete
2	Constanta	111	8-20	Baieti
3	Bucuresti	70	4-18	Fete

Se poate observa ca numarul de copii din centre este, în general, foarte mare, depinzând de localizarea centrului respectiv: într-o zona dezavantajata, unde modelele alternative la ocrotirea rezidentiala sunt rare, resursele locale sunt precare si perspectivele de reducere a numarului de copii institutionalizati sunt foarte limitate. Este surprinzatoare pastrarea separarii pe sexe în centrele situate în orase mari. Acest lucru poate fi explicat prin rezistenta personalului si a organelor tutelare la evolutie si schimbare.

Vizitele pe teren au evidentiat diferentele importante în ceea ce priveste resursele alocate celor trei centre. În mod evident, Centrul din Constanta a beneficiat de un ajutor strain substantial, care a permis procurarea de îmbracaminte individuala, suplimente de hrana si televizoare color în camere. Aproximativ 60 de adolescenti au fost în fiecare vara în Belgia unde au avut posibilitatea de a munci si de a câstiga niste bani. Centrul din Bucuresti nu a primit la fel de mult sprijin ca cel din Constanta, dar a utilizat într-o maniera mai intensiva si inovatoare alocatiile de stat pentru copii. Resursele disponibile pentru centrul din Piatra Neamt au fost mult mai limitate, singura sursa suplimentara de venit provenind din activitatea de crestere a vitelor. Copiii sunt toti îmbracati la fel si stigmatul de copil de la "casa de copii" este vizibila. Ei nu au frigidere si pastreaza pâinea în buzunare, pentru a mânca între mese.

În ceea ce priveste programele educationale, "modelul scolar" este acelasi în toate centrele, dar este mai evident în Piatra Neamt. Copiii participa la câteva activitati profesionale, dar acestea nu sunt cursuri de pregatire profesionala propriu-zise, având în vedere ca ele nu ofera nici un fel de calificare sau certificat care sa poata sustine angajarea dupa parasirea institutiei. Mai mult decât atât, pregatirea zilnica a temelor pentru acasa dureaza invariabil cinci ore în Piatra Neamt. Nu exista psihologi (cu exceptia Centrului din Bucuresti) pentru a-i sprijini pe copii prin consiliere profesionala sau în dezvoltarea carierei.

În ceea ce priveste *activitatile de recreere*, ele sunt cel mai bine organizate în Constanta si mai putin în Piatra Neamt.

O privire rapida asupra structurii personalului reliefeaza faptul ca centrul din Constanta este diferit din cauza ca scolarizarea copiilor are înca loc în cadrul centrului. Începând din septembrie anul acesta, copiii vor frecventa scoala din sat. Ca remarca generala, personalul "scolastic" este prevalent.

Centrul	Educatori	Psihologi	Profesori	Doctori	Pedagogi	Asistenti sociali	Super-Intendenti
Piatra Neamt	17	0	0	1	9	1	0
Constanta	2	0	6	0	16	0	14
Bucuresti	16	1	0	1	1	3	0

Tineri care parasesc institutiile

Primul lucru care trebuie observat în legatura cu acesti tineri este ca ei provin din familii dezorganizate, cu probleme financiare si comportamentale. Din douazeci si sapte de copii care au împlinit 18 ani si au parasit institutiile în 1999, doar unul este orfan.

Centrul	Orfani	Familie cu doi parinti	Familie monoparentala	Familie cu handicap
Piatra Neamt	1	4	5	0
Constanta	0	11	1	1
Bucuresti	0	5	0	1

Tabelul de mai jos se refera la acei tineri de 18 ani care au parasit cele trei centre în 1999:

Centrul	Tineri care au plecat în 1999	Reintegrati în familie	Înca tinuti de Centru	Preluati de alte organizatii	Casatoriti	Autonomi
Piatra Neamt	10	2	0	2	4	2
Constanta	12	7	2	1	0	2
Bucuresti	5	1	0	1	2	1

Tabelul dezvaluie o situatie serioasa: din douazeci si sapte de copii/tineri, doar 5 sunt autonomi în timp ce restul depind de un anumit tip de suport. Considerându-i pe tinerii care au fost reintegrati în familie (zece), pe cei casatoriti (sase) si pe cei preluati de alte organizatii (patru), putem concluziona ca din numarul initial de douazeci si sapte de tineri, doar doi dintre ei au ramas în îngrijire publica. Acesta este cazul centrului din Constanta. Comparând centrul din Piatra Neamt cu cel din Constanta, reiese ca reintegrarea familiala este mult mai substantiala în cazul ultimului.

În ceea ce priveste nivelul educational, un tânar care atinge vârsta de 18 ani frecventeaza în mod obisnuit ultimul an de liceu (clasa a 11-a sau a 12-a). Tabelul de mai jos ilustreaza ca situatia din Constanta este de departe cea mai buna. Cinci din doisprezece tineri au reusit sa-si continue studiile în licee, scoli post-liceale sau universitati, în timp ce restul au învătat o meserie. Cu un numar similar de tineri, situatia din Piatra Neamt este mai rea. În Bucuresti, nivelul educational este de asemenea slab.

Centrul	Clasa a 5-a	Clasa a 8-a	Clasa a 9-a	Clasa a 10-a	Clasa a 8-a +3 ani în scoala profesionala	Liceu	Post-liceala/Universitate
Piatra Neamt	1	1	3	4	0	0	1
Constanta	0	0	0	0	7	2	1/2
Bucuresti	0	0	3	1	0	1	0

În general, accesul la liceu si în special la universitate este limitat. Din douazeci si sapte de copii, doar doi au reusit sa aiba acces la studii superioare.

Abandonul scolar al acestor copii/tineri nu este o surpriza. Din douazeci si sapte de copii considerati de acest studiu, cinci au abandonat scoala din motive variate, unii dintre ei din nevoia de a-si asigura supravietuirea (casatorie). Situatia din Constanta este din nou cea mai buna.

Centrul	Abandon scolar	Casatorie	Incapabili sa se adapteze în scoli speciale si cazând în vagabondaj
Piatra Neamt	3	2	1
Constanta	0	0	0
Bucuresti	2	2	0

În ceea ce priveste angajarea, observam ca din 20 de tineri care nu frecventeaza scoala, doar doi au un contract de munca stabil, sase sunt angajati pe baza conventiilor civile de prestari servicii, patru sunt muncitori agricoli si trei muncesc pe piata neagra.

Centrul	Contract de munca	Conventie civila	Lucreaza în agricultura	Someri	Piata neagra a muncii
Piatra Neamt	1	3	1	0	0
Constanta	0	3	3	1	2
Bucuresti	1	0	0	0	1

Comparând cele trei centre, se poate observa ca noua din doisprezece tineri care au parasit centrul din Constanta au propriile lor mijloace de trai, iar doi dintre ei chiar își continua studiile. În Piatra Neamt, doar jumatate au propriile lor surse de venit. Cea mai rea situatie se înregistreaza în Bucuresti, unde oportunitatile de ocupare sunt aparent mai numeroase.

Merita, de asemenea, sa observam ca în Constanta cel puțin doi tineri dintre cei reintegrati în familie lucreaza în cadrul unei afaceri detinute de un membru al familiei. Din acest punct de vedere, situatia economica din Constanta pare sa faciliteze reintegrarea sociala a acestor categorii de tineri.

Meseriile cel mai des practicate sunt: lacatus, zugrav, croitor, manicurist si chelner.

Ancheta a studiat de asemenea si gradul în care tinerii au tinut legatura cu centrul dupa ce l-au parasit. Aproximativ o treime din ei au mentinut aceasta legatura, adica cu ceea ce a fost casa lor din copilarie. În majoritatea cazurilor din Constanta, aceasta legatura a capatat un caracter afectiv.

Centre	Contact mentinut	Atasament / afectiune	Interes familial
Piatra Neamt	4	2	1
Constanta	5	5	0
Bucuresti	3	0	1

Concluzii

Concluzii generale

- Centrele de Plasament din România au înregistrat o evoluție pozitivă de-a lungul ultimilor 10 ani, în ceea ce privește atât statutul material, cât și metodologiile de lucru.
- În ciuda progreselor înregistrate până în prezent, există încă multe neajunsuri: numărul mare de copii, suport bugetar limitat, păstrarea metodelor educationale învechite (ajungând uneori până la a școlariza copiii în cadrul centrului, etc.)
- Majoritatea copiilor din Centrele de Plasament provin din familii dezorganizate, confruntate cu dificultăți financiare și/sau probleme comportamentale; ei sunt doar ocazional orfani.
- Ca o caracteristică generală, există o rată înaltă a abandonului școlar în rândul acestor copii și accesul lor la liceu și universitate este limitat din cauza lipsei de informații, orientare profesională sau a resurselor insuficiente, mai degrabă decât a constrângerilor legislative. Există școli de ucenici sau școli profesionale care ar putea spori posibilitatea de angajare a acestor adolescenți. După absolvirea unor asemenea școli, ei își pot continua studiile la liceu, prin echivalare, în cazul în care au trecut “examenul de capacitate” (acest examen este organizat după absolvirea primelor opt clase). În concordanță cu Ordonanța de Urgență nr. 130/30.06.2000 și în scopul sprijinirii includerii sociale, admiterea la o școală profesională nu este condiționată de “certificatul de capacitate”.
- În ceea ce privește integrarea socială, un număr mic dintre acești tineri sunt independenți după ce părăsesc centrul. O parte din autonomia lor (pentru fete) vine fie prin căsătorie, fie prin relația stabilă cu un partener care are propria lui sursă de venit.
- Deși un număr semnificativ dintre acești copii/tineri au aparent propriile lor mijloace de trai, multe dintre asemenea surse financiare sunt instabile și deriva din lucrul cu timp parțial sau pe piața neagră.

Comparatie între Centre

- Aproape din toate punctele de vedere, centrul din Constanța oferă condiții de trai și educationale mai bune în comparație cu celelalte două centre (mai puțină școlarizare în cadrul centrului până în prezent).
- Situația pozitivă din Constanța este rezultatul unei dezvoltări economice mai bune a regiunii, dar mai ales dinamismului directorului său. El are o abordare modernă și transparentă a problemelor cu care se confruntă centrul și a reușit să găsească parteneri utili în România, precum și în străinătate, cu obiectivul general de a îmbunătăți situația copiilor care se află în responsabilitatea sa.
- Situația tinerilor din Constanța este de departe cea mai bună. În mod evident, Constanța beneficiază de mai multe oportunități de angajare. Pregătirea copiilor/tinerilor din centru pentru o slujbă și pregătirea generală pentru o viață de muncă contribuie într-adevăr la obținerea unor rezultate pozitive. Oportunitatea de a lucra în Belgia în vacanțele de vară a fost un bun exercițiu educațional și a făcut posibil ca doi dintre tineri să lucreze și să își continue studiile în același timp, după ce vor părăsi centrul.

Recomandari

Recomandarile de mai jos se refera în special la potentialul pe care educatia si formarea profesionala le au în relatie cu grupul analizat în acest studiu de caz, ceea ce face de fapt scopul raportului de fata.

- Se recomanda derularea unor proiecte individualizate în institutiile de ocrotire în ceea ce priveste pregatirea profesionala a copiilor pentru slujbe care au cautare pe piata locala a fortei de munca.
- Pregatirea profesionala trebuie sa fie acompaniata de consiliere profesionala si orientare în cariera care sa faciliteze tranzitia dinspre centru catre viata reala de munca. În acelasi timp, se recomanda derularea unor activitati educationale care sa genereze o atitudine pozitiva asupra muncii dupa parasirea centrului.
- Sunt, de asemenea, necesare, programe de instruire a personalului în paralel cu cursuri specifice de pregatire manageriala. Obiectivul principal al unor asemenea actiuni de training îl constituie înarmarea directorilor de centre cu acele abilitati si cunostinte necesare initierii unor programe de educatie adaptate la potentialul copiilor si stabilirii de parteneriate care sa îmbunatateasca perspectivele de integrare sociala a tinerilor dupa ce parasesc centrele.

* *

BENEFICIARI DE AJUTOR DE INTEGRARE PROFESIONALĂ ÎN CONFORMITATE CU LEGEA 87/1992, ORDONANȚA GUVERNULUI 32/1995 SI ORDONANȚA GUVERNULUI 35/1997

(Sursa: Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala)

Indicator	Anul	Januarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie
Numar de someri înregistrați și care primesc ajutor de somaj	1997	702537	748115	757723	730991	704486	727882	720254	708541	721077	763381	816363	881435
	1998	920121	961657	953419	933880	907197	883919	871028	848314	857196	984573	940032	1025056
	1999	1137795	1183947	1182701	1153535	1132960	1121807	1114242	1074962	1073586	1064463	1090578	1130296
din care:													
Beneficiari de ajutor de integrare profesionala	1997	-	103361	104860	114927	112249	112800	103558	79395	72034	75580	90717	104825
	1998	110477	113407	115259	117208	118197	115841	100207	74674	60301	64318	78156	92004
	1999	103365	106486	111295	115026	116760	114229	97492	73392	66376	69718	85027	95496

Indicator	1999	1998	1997
Nr. beneficiari de ajutor de integrare profesionala dintre care:	95496	92004	104825
Absolventi de liceu cu bacalaureat, dar fara calificare, dintre care:	27710	29093	30363
a. absolventi în 1999	20312	0	0
b. absolventi în 1998	5696	20539	0
c. absolventi în 1997	1141	6813	22113
d. absolventi în 1996	425	1471	7848
Absolventi de liceu cu bacalaureat și calificare, dintre care:	44194	40458	42250
a. absolventi în 1999	30916	0	0
b. absolventi în 1998	9578	27751	0
c. absolventi în 1997	2479	9727	30490
d. absolventi în 1996	1042	2639	10804

Indicator	Anul	Januarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie
Total nr. absolventi pentru care angajatorii au beneficiat de prevederile Legii 87 / 1992, Ordonantei Guvernului 32 / 1995 si Ordonantei Guvernului 35 / 1997	1992	0	0	0	0	0	0	0	0	610	1624	2842	4299
	1993	6626	8975	11111	12641	14578	15895	0	0	0	0	16738	21558
	1994	25714	16984	23284	27155	30491	27090	30592	32219	33274	34141	34729	36610
	1995	37693	10738	12753	13427	15371	16062	17780	20461	20800	24420	24547	26328
	1996	20917	20559	23381	18223	19255	17613	16725	15917	16992	17200	20749	18575
	1997	22445	27262	25354	27887	32430	33038	32974	33602	32947	32788	32756	32625
	1998	21452	26368	12854	17933	19423	17373	18546	20183	21800	23615	25278	29090
	1999	30600	32759	16414	16372	21700	22800	25200	26300	27700	29037	30093	31001

Evolutia numarului tinerilor absolventi angajati în conformitate cu Legea nr.87/1992, Ordonanta Guvernului nr.32/1995 si Ordonanta Guvernului nr.35/1997

(Sursa: Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala)

	Anul	Januarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie
Total numar absolventi angajati	1992	0	0	0	0	0	0	0	0	610	1624	2842	4299
	1993	6626	8975	11111	12641	14578	15895	0	0	0	0	16738	21558
	1994	25714	16984	23284	27155	30491	27090	30592	32219	33274	34141	34729	36610
	1995	37693	10738	12753	13427	15371	16062	17780	20461	20800	24420	24547	26328
	1996	20917	20559	23381	18223	19255	17613	16725	15917	16992	17200	20749	18575
	1997	22445	27262	25354	27887	32430	33038	32974	33602	32947	32788	32756	32625
	1998	21452	26368	12854	17933	19423	17373	18546	20183	21800	23615	25278	29090
	1999	30600	32759	16414	16372	21700	22800	25200	26300	27700	29037	30093	31001
dintre care absolventi ai unor forme superioare de învatamânt	1992	0	0	0	0	0	0	0	102	442	1214	2034	2835
	1993	3889	4591	6772	7783	9129	9920	0	0	0	0	10306	12037
	1994	13509	4582	5122	6281	7000	5433	6094	6479	6681	6880	6970	7380
	1995	7588	2383	3479	3729	4578	4998	5178	5693	6062	6682	6773	7428
	1996	6068	4589	5182	5230	5639	4620	4829	4573	4772	4800	5902	6053
	1997	7028	8365	8761	9706	10159	10403	10428	10689	10804	10863	10745	10877
	1998	8950	11110	4774	8315	9070	9052	9554	10428	11200	10492	11253	13122
	1999	30600	32759	16414	16372	21700	22800	25200	26300	27700	29037	30093	31001

BIBLIOGRAFIE

1. **Academia Româna - Raportul National al Dezvoltarii Umane, România 1999, Editura Expert, Bucuresti, 1999;**
2. Agentia Nationala de Dezvoltare Regionala - Planul national de dezvoltare, 1999;
3. Agentia Nationala pentru Ocupare si Formare Profesionala – diverse statistici
4. Banca Mondiala – documente programatice si studii;
5. Centrul de informare si coordonare pentru copiii strazii - Ghidul Serviciilor Sociale, Bucuresti, 1999;
6. Comisia Europeana – documente programatice, statistici;
7. Comisia Nationala pentru Statistica - Ancheta asupra fortei de munca în gospodarii (AMIGO), 2000;
8. Comisia Nationala pentru Statistica - Învatamântul profesional, de ucenici, post-liceal si de maistri în anii scolari 1997 – 1998 si 1998-1999, Bucuresti 1999;
9. Comisia Nationala pentru Statistica - Recensamântul populatiei, 1992, 1993;
10. Departamentul pentru Protectia Copilului – Recensamântul copiilor institutionalizati, 1997;
11. European Training Foundation - Employment and Labour Market in Romania, Turin, 1999;
12. Federatia Organizatiilor Neguvernamentale din domeniul Protectiei Copilului – diverse cercetari, 1998, 1999, 2000;
13. Ghebra, G., Stroie, S. – Revista Calitatii Vietii, Editura Academiei Române, Nr. 1-2, Bucuresti, 1995;
14. Guvernul României - Strategia guvernamentala în domeniul protectiei copilului, 2000-2003;
15. IMC Consulting, Ministry of Industries and Commerce - Regional Development Study - Jiu Valley, 1999;
16. IMC Consulting, Ministry of Industries and Commerce - Regional Development Study – Gorj county, 1999;
17. Institutul de Stiinte ale Educatiei - Educatia în mediul rural în România, Bucuresti, 2000;
18. Institutul de Stiinte ale Educatiei - Educatia pentru toti, Bucuresti, 1995;
19. Institutul de Igiene, Sanatate Publica si Management Sanitar - statistici si cercetari, 1991-1999;
20. Marshall, G. - Oxford Dictionary of Sociology, Oxford University Press, 1998;
21. Ministerul Educatiei Nationale - Anuarul “Sistemul de învatamânt pentru elevii aparținând minoritatii roma în anul scolar 1998-1999”, 1998;
22. Ministerul Educatiei Nationale - Programul de reforma al învatamântului tehnic si profesional, Bucuresti, 2000;
23. Ministerul Educatiei Nationale - Programul împotriva marginalizarii si excluderii sociale a tinerilor, 1999;
24. Ministerul Educatiei Nationale - Programul national “Educatia pentru sansa a doua”, 1999;
25. Ministerul Educatiei Nationale - Programul national de relansare a învatamântului rural, 1999;
26. Ministerul Muncii si Protectiei Sociale- diverse statistici;
27. Ministerul Sanatatii – diverse statistici;

28. UNICEF - Education for All, Regional Monitoring Report no.5/1998, MONEE, Florence,1998;
29. Observatorul National VET - Integrarea profesionala a absolventilor de scoli profesionale si licee, Bucuresti, 1998;
30. Organizatia "Salvati copiii", Gallup International, Institutul National de Cercetare a Muncii si Protectiei Sociale - Munca copilului în România în 1999, Bucuresti, 2000;
31. PNUD - Situatiia femeii în România, 2000;
32. PNUD - Raportul national asupra saraciei în România -1999, Bucuresti, 2000;
33. Secretariatul de Stat pentru Persoane cu Handicap – diverse statistici;
34. URBANPROIECT, 1992-1998;
35. Zamfir, C. (coord.) - Politici sociale în România, 1990-1998, Editura Expert, Bucuresti, 1999;
36. Zamfir, E., Zamfir, C. (coord.)– Tiganiii între ignorare si îngrijorare, Editura Alternative, Bucuresti, 1993,;
37. **** - Carta sociala europeana;
38. **** - Cartea verde a dezvoltarii rurale în România, 1998;
39. **** - Constitutia României, 1991;
40. **** - Conventia Natiunilor Unite asupra Drepturilor Copilului.